

UHASSELT

KU LEUVEN

Maastricht University

KNOWLEDGE IN ACTION

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

De verhouding tussen het politieel gebruik van de taser en de nationale en internationale grondrechten

Corneel Eerens

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting rechten

PROMOTOR :

Prof. dr. Koen LEMMENS

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

www.uhasselt.be

Universiteit Hasselt
Campus Hasselt:
Martelarenlaan 42 | 3500 Hasselt
Campus Diepenbeek:
Agoralaan Gebouw D | 3590 Diepenbeek

2022

2023

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

KU LEUVEN

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

De verhouding tussen het politieel gebruik van de taser en de nationale en internationale grondrechten

Corneel Eerens

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting rechten

PROMOTOR :

Prof. dr. Koen LEMMENS

DANKWOORD

Deze thesis vormt het finale werk waarmee ik de 5- jaar durende opleiding rechten aan de Universiteit Hasselt zal afronden. Na een periode van 8 maanden intensief schrijven over het onderzoek naar de verhouding tussen het politieel gebruik van de TASER en de (inter)nationale grondrechten, is er een eindresultaat gekomen.

Tijdens deze periode heb ik heel wat motivatie, feedback en steun gekregen. Derhalve wil ik graag de volgende personen hartelijk bedanken.

Allereerst wens ik mijn promotor, professor Koen Lemmens, enorm te bedanken om mij toe te staan om te schrijven over een onderwerp waar ik een enorme passie over heb en met genoeg onderzoek naar heb gevoerd. Bovendien apprecieer ik de onmisbare feedback die ik heb verkregen doorheen het academiejaar.

Vervolgens wil ik mijn dankbaarheid betuigen aan de Sociaal Maatschappelijke Ethische Commissie (SMEC) aan de UHasselt om mijn aanvraag goed te keuren. Bovendien had ik deze scriptie niet kunnen schrijven zonder de vele respondenten die mijn enquête hebben ingevuld. Ik wens deze respondenten dan ook te bedanken.

In het bijzonder wil ik de lokale politiezone CARMA, hoofdinspecteur D. Del Arbol en de orthopedisch arts bedanken voor hun medewerking aan deze scriptie. Het was een waar genoegen om met hen samen te werken.

Via deze weg wens ik ook graag mijn ouders uitdrukkelijk te bedanken. Dankzij hen heb ik deze mooie opleiding kunnen volgen en kon ik altijd rekenen op hun onvoorwaardelijke steun. Tenslotte wil ik graag mijn vrienden bedanken voor mij te motiveren tijdens het schrijven van deze thesis.

Corneel Eerens

UHasselt, 29 april 2023

LIJST MET AFKORTINGEN

Art.: Artikel

Bijz. W. GwH: Bijzondere Wet Grondwettelijk Hof

BUPO/ IVBPR: Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten

BZK: (Minister) Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties (*Nederland*)

CEDs: conductive energy devices

CPT: Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of bestraffing

EHRM: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

ESH: Europees Sociaal Handvest

EVRM: Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden

GW: Grondwet

GwH: Grondwettelijk Hof

HvC: Hof van Cassatie

KB: Koninklijk Besluit

SMEC: Sociaal- Maatschappelijke Ethische Commissie

Sw.: Strafwetboek

TASER: Thomas A Swift Electric Rifle

UVRM: Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens

VS: Verenigde Staten

WPA: Wet op het politieambt

SAMENVATTING VOOR NIET- JURISTEN

In België heeft men in het kader van een testproject de TASER ingevoerd binnen de politionele werking. Deze thesis werpt onder andere een blik op het wettelijk kader achter die testfase. De conclusie die hierover wordt gemaakt in de paper, is dat er nog heel wat inspanningen geleverd moeten worden om dat wettelijk kader rond het stroomstootwapen te verduidelijken.

De kern van het onderzoek focust zich echter op het vraagstuk of dat politioneel gebruik van de TASER in overeenstemming is met nationale en internationale grondrechten. Concreet wordt hier aandacht besteed aan de volgende Europese rechtsgrondslagen: (i) het recht op leven uit artikel 2 EVRM, (ii) het verbod op foltering en onmenselijke behandeling of bestraffingen uit artikel 3 EVRM en (iii) het recht op de bescherming van de gezondheid uit artikel 11 ESH. Wat de nationale wetgeving betreft, wordt er onderzocht of één van de grondrechten uit de Belgische of Nederlandse Grondwet in het gedrang komt door het politioneel gebruik van de TASER.

Die conclusies over de potentiële schending van die rechten worden gemaakt aan de hand van de relevante rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM). Concreet heeft het EHRM zich in het verleden reeds uitgesproken over de verhouding tussen het excessief politiegeweld (*bv. door het TASER- gebruik*) en tussen artikel 2 en 3 EVRM. In deze thesis wordt de algemene conclusie gemaakt dat de onderzoeksvraag zeer situationeel gebonden is. Bij elk afzonderlijk gebruik van de TASER moet men namelijk nagaan of bepaalde voorwaarden vervuld zijn alvorens men kan spreken over een al dan niet schending van één van de bovenvermelde grondrechten.

De elementen die in deze samenvatting zijn vermeld, worden uitgebreid toegelicht in de thesis.

INHOUDSOPGAVE

DANKWOORD	1
LIJST MET AFKORTINGEN	2
SAMENVATTING VOOR NIET- JURISTEN	3
INLEIDING	7
HOOFDSTUK 1. ONDERZOEKSMETHODOLOGIE	9
AFDELING 1.1. ONDERZOEKSMETHODEN	9
AFDELING 1.2. ONDERZOEKSVRAAG	11
<i>CENTRALE ONDERZOEKSVRAAG:</i>	<i>11</i>
<i>SUBVRAGEN:</i>	<i>11</i>
AFDELING 1.3. ONDERZOEKSOPZET	12
AFDELING 1.4. STRUCTUUR	13
HOOFDSTUK 2. HET STROOMSTOOTWAPEN	14
AFDELING 2.1. DE WERKING VAN HET STROOMSTOOTWAPEN	14
2.1.1. <i>HET BEGRIP – TASER</i>	<i>14</i>
2.1.2. <i>DE WERKING VAN DE TASER</i>	<i>14</i>
AFDELING 2.2. DE MEDISCHE RISICO'S	15
AFDELING 2.3. HET WETTELIJK KADER IN BELGIË	16
2.3.1. <i>DE WAPENWET</i>	<i>16</i>
2.3.2. <i>KONINKLIJK BESLUIT VAN 3 JUNI 2007 BETREFFENDE DE BEWAPENING VAN DE GEÏNTEGREERDE POLITIE EN VAN DE LOKALE POLITIE</i>	<i>17</i>
2.3.3. <i>STRAFWETBOEK</i>	<i>17</i>
2.3.4. <i>WET OP HET POLITIEAMBT VAN 5 AUGUSTUS 1992</i>	<i>18</i>
2.3.5. <i>NOOD AAN EEN WETSWIJZIGING?</i>	<i>18</i>
HOOFDSTUK 3. DE FUNDAMENTELE GRONDRECHTEN IN HET GEDRANG – OP EUROPEES VLAK	20
KORTE INTRODUCTIE	20
AFDELING 3.1. HET RECHT OP LEVEN	20
<i>ONDERAFDELING 3.1.1. ALGEMENE DRAAGWIJDTE</i>	<i>20</i>

<i>ONDERAFDELING 3.1.2. HET EUROPEES VERDRAG VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS EN DE FUNDAMENTELE VRIJHEDEN (EVRM)</i>	22
<i>ONDERAFDELING 3.1.3. DE TASER EEN POTENTIËLE INBREUK OP HET RECHT OP LEVEN? ..</i>	28
AFDELING 3.2. HET VERBOD OP FOLTERING EN HET VERBOD OP ONMENSELIJKE STRAFFEN EN BEHANDELINGEN (ARTIKEL 3 EVRM)	29
<i>ONDERAFDELING 3.2.1. ARTIKEL 3 EVRM</i>	29
<i>ONDERAFDELING 3.2.2. RELEVANTE RECHTSPRAAK EHRM</i>	33
<i>ONDERAFDELING 3.2.3. DE TASER EEN POTENTIËLE INBREUK OP ARTIKEL 3 EVRM?</i>	39
AFDELING 3.4. HET RECHT OP DE BESCHERMING VAN DE GEZONDHEID	41
<i>ONDERAFDELING 3.4.1. ARTIKEL 11 ESH</i>	41
<i>ONDERAFDELING 3.4.2. TOEZICHTSMECHANISMEN</i>	42
<i>ONDERAFDELING 3.4.3. DE TASER EEN POTENTIËLE INBREUK OP ARTIKEL 11 ESH?</i>	43
HOOFDSTUK 4. GRONDRECHTEN IN HET GEDRANG:OP VLAK VAN HET BELGISCH RECHT	45
KORTE INTRODUCTIE.....	45
AFDELING 4.1. BELGISCHE GRONDWET	45
AFDELING 4.2. DE BEPERKINGEN	47
HOOFDSTUK 5. GRONDRECHTEN IN HET GEDRANG: OP VLAK VAN HET NEDERLANDS RECHT	49
KORTE INTRODUCTIE.....	49
AFDELING 5.1. HET WETTELIJK KADER VAN DE TASER IN NEDERLAND	50
<i>ONDERAFDELING 5.1.1. TWEE TESTFASES</i>	50
<i>ONDERAFDELING 5.1.2. AMBTSINSTRUCTIE VOOR DE POLITIE, DE KONINKLIJKE MARECHAUSSEE EN ANDERE OPSPORINGSAMBTENAREN</i>	51
<i>ONDERAFDELING 5.1.3. WETBOEK VAN STRAFRECHT: NOODWEER</i>	52
AFDELING 5.2. DE NEDERLANDSE GRONDWET	53
<i>ONDERAFDELING 5.2.1. ARTIKEL 10 EN 11 GW</i>	53
<i>ONDERAFDELING 5.2.2. HET POLITIONEEL GEBRUIK VAN DE TASER IN VERHOUDING TOT DE GRONDWET</i>	56
HOOFDSTUK 6. RECHTSVERGELIJKING TUSSEN NEDERLAND EN BELGIË	57
KORTE INTRODUCTIE.....	57

AFDELING 6.1. DE GELIJKENISSEN EN VERSCHILLEN	57
HOOFDSTUK 7. VISIE VAN RELEVANTE ACTOREN IN DE PRAKTIJK.....	59
KORTE INLEIDING	59
AFDELING 7.1. ENQUÊTE- ONDERZOEK	59
<i>ONDERAFDELING 7.1.1. TUSSENCONCLUSIE ENQUÊTE</i>	<i>66</i>
AFDELING 7.2. RESULTATEN INTERVIEWS	67
<i>INTERVIEW ARTS.....</i>	<i>67</i>
<i>INTERVIEW HOOFDINSPECTEUR POLITIE CARMA</i>	<i>69</i>
<i>ONDERAFDELING 7.2.1. TUSSENCONCLUSIE INTERVIEWS.....</i>	<i>72</i>
HOOFDSTUK 8. EINDCONCLUSIE.....	73
BIBLIOGRAFIE	75
WETGEVING	75
RECHTSPRAAK	75
RECHTSLEER	77
SOFT LAW	80
LIJST MET BIJLAGEN	81
BIJLAGE 1: ENQUÊTE	81
BIJLAGE 2: INTERVIEW HOOFDINSPECTEUR POLITIE CARMA.....	86
BIJLAGE 3: INTERVIEW ORTHOPEDISCH CHIRURG ZIEKENHUIS OOST- LIMBURG.....	94
BIJLAGE 4: POSITIEF ADVIES ETHISCHE COMMISSIE	99

INLEIDING

1. In België is er een negatieve spiraal van geweld tegen de politie op te merken. Men kan hierbij bijvoorbeeld denken aan het recente voorval waarbij twee jonge agenten uit Schaarbeek werden aangevallen door een dader gewapend met een mes, wat het overlijden van één van de agenten tot gevolg had.¹ Deze ongelukkige gebeurtenis bracht een golf van steunbetuigingen teweeg over het hele land, wat aantoonde dat gelijkaardige situaties van zinloos geweld tegen de politie geen geïsoleerd geval is.² Dergelijk geweld vindt plaats op wekelijkse, zo niet dagelijkse basis. Op 28 november 2022 werd er een actiedag georganiseerd door de vakbond van de politie om op straat te komen en te pleiten voor een nultolerantie inzake geweld tegen de politie.

2. Het onderzoek binnen de thesis kadert zich binnen bovenstaande problematiek en wil onderzoeken of er een oplossing kan gevonden worden. Vraagstukken die hierbij aan bod komen, zijn: *'hoe kan men dit geweld aan banden leggen?'* of *'hoe kan men het aantal geweldzaken tegen de politie verminderen?'*. Naast de invoering en uitbreiding van de nultolerantie voor geweld tegen de politie door de Federale Overheidsdienst (FOD) Justitie, klonken er in de politiek ook recent stemmen voor een alternatieve oplossing. Dit resulteerde in 2017 in de opstart van een testproject inzake het gebruik van stroomstootwapens (ook gekend als de 'TASER'). Initieel werd dit project geleid door Jan Jambon, voormalig Minister van Binnenlandse Zaken en Veiligheid.³ Na het einde van het testproject (einde 2022) zal het stroomstootwapen geëvalueerd worden.⁴

3. De agressie waarmee de politie in contact komt, kan immers vaak niet worden geneutraliseerd door beroep te doen op het bestaande ordehandhavingsmateriaal (*vuurwapens, een wapenstok of de pepperspray*). Het gebruik van vuurwapens brengt disproportionele gevolgen met zich mee voor de aanvaller in kwestie, zoals de blijvende materiële of lichamelijke schade. Daarom is er echter nood aan een innovatief middel om agressie te verhelpen. Het stroomstootwapen kan politiemensen mogelijks bijkomend beschermen en kan bovendien een ontradend effect hebben ten aanzien van potentiële daders. Zo blijkt ook uit de praktijk: agenten van de politiezone 'Gaume' (in Meix-devant-Virton, Wallonië) gingen tijdens de patrouille, bewapend met een TASER, naar de woning van iemand die verdacht werd van huiselijk geweld. De dader keerde zich tijdens deze interventie tegen één van de agenten en probeerde de agent te wurgen. Volgens commissaris Jean-Yves Schul heeft *"het gebruik van de TASER ernstige verwondingen kunnen voorkomen bij beide personen"*.⁵

¹ K. HEYLEN, "Waarom houdt de politie een nationale actiedag? 'Niet streng genoeg voor geweld tegen agenten'", VRTnws, 28 november 2011, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/11/28/politievakbonden-houden-een-nationale-actiedag-in-brussel/>.

² *Ibid.*

³ T. VAN BERLAER, "Krijgt straks iedere politieagent een taser?", Knack, 5 januari 2022, https://www.knack.be/nieuws/belgie/krijgt-straks-iedere-politieagent-een-taser/article-normal-1818677.html?cookie_check=1647431584.

⁴ S. DEJAEGHER, "Minister Verlinden wil voor iedere politieagent een taser, maar is dat wel veilig?", DeMorgen, 6 januari 2022, <https://www.demorgen.be/nieuws/minister-verlinden-wil-voor-iedere-politieagent-een-taser->

⁵ BELGA, "Voor het eerst TASER gebruikt bij politie-interventie in ons land", HLN, 18 augustus 2021, <https://www.hln.be/binnenland/voor-het-eerst-taser-gebruikt-bij-politie-interventie-in-ons-land~a8728723/>.

4. Ondanks het positief effect dat het gebruik van een TASER kan hebben voor de drager, heeft het ook mogelijks een negatieve impact op de persoon waarop dit wordt gebruikt. Zo blijkt uit studies dat er talloze gezondheidsrisico's (*op korte, middellange en lange termijn*) gepaard gaan met het gebruik van de TASER.⁶ Het stroomstootwapen, dat via twee naalden voor vijf seconden lang 50.000 Volt door een lichaam jaagt, maakt iemand in een klap tijdelijk verlamd.

5. Enkele van de vaak genoemde risico's zijn hartvaatlletsels, spierscheuren en brandwonden. Daarnaast zijn er ook risico's verbonden aan de plaats waar de pijltjes van de TASER terechtkomen (*oogletsel, penetratie van de keel en genitaliën*). Ook zijn er de zogenaamde 'indirecte' gevolgen waar rekening mee moet worden gehouden. Zo kunnen er immers fracturen ontstaan die het gevolg zijn van een val nadat de persoon in kwestie het bewustzijn verliest na een stroomstoot. Bovendien zijn er bijkomende risico's aan verbonden voor risicogroepen (*zwangere vrouwen, personen onder invloed van drank of drugs, personen met een pacemaker of personen die reeds kampen met hartproblemen en personen met psychiatrische stoornissen*).⁷ Een recent voorbeeld van het gevaar dat het gebruik van de TASER met zich meebrengt kan gevonden worden in de Amerikaanse zaak van 'Jason Jones'. In Januari 2022, werd deze man dronken opgepakt door de politie waarbij hij zeer agressief werd, zijn T-shirt uittrok en zichzelf insmeerde met een ontsmettingsalcohol. Vervolgens bleef de situatie escaleren waardoor een agent genoodzaakt was om zijn TASER te gebruiken. Als reactie op die stroomstoot vatte de man vuur, met ernstige brandwonden tot gevolg. Enkele weken later overleed hij in het ziekenhuis.⁸

6. Bovenstaande niet- exhaustieve lijst van risico's duidt meteen het problematisch karakter van het stroomstootwapen aan. In deze thesis wordt getracht deze problematiek te kaderen binnen het thema van de fundamentele grondrechten. Binnen dit onderzoek staan twee fundamentele mensenrechten centraal: het recht op leven gewaarborgd door artikel 2 van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM) en anderzijds artikel 3 EVRM: het verbod op foltering en het verbod op onmenselijke of vernederende behandelingen.⁹ Ook wordt het recht op de bescherming van de gezondheid (*gewaarborgd door artikel 11 van het Europees Sociaal Handvest*) in aanmerking genomen. Tenslotte wordt er aandacht besteed aan de Belgische en Nederlandse nationale Grondwet, waarbij een rechtsvergelijkende analyse zal worden toegepast.

⁶ S. DEJAEGHER, "Minister Verlinden wil voor iedere politieagent een TASER, maar is dat wel veilig?", *DeMorgen*, 6 januari 2022, <https://www.demorgen.be/nieuws/minister-verlinden-wil-voor-iedere-politieagent-een-taser-maar-is-dat-wel-veilig~bcd0ab08/>.

⁷ M DUCKERS, "Gevolgen van TASER- gebruik voor de gezondheid nauwelijks aangetoond", *NIVEL*, 2019.

⁸ HLN, "Jason (29) vat vuur nadat politite taser gebruikt", *HLN*, 8 januari 2022, <https://www.hln.be/home/jason-29-vat-vuur-nadat-politie-taser-gebruikt~a4cd624a/>.

⁹ Verdrag tot bescherming van de rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden, 4 november 1950.

HOOFDSTUK 1. ONDERZOEKSMETHODOLOGIE

AFDELING 1.1. ONDERZOEKSMETHODEN

7. Voor het onderzoek van deze paper zal er gebruik worden gemaakt van verscheidene onderzoeksmethoden. Een eerste relevante methode is het **theoretisch onderzoek**: er wordt een analyse gemaakt van de werking en het bestaande juridisch kader van het stroomstootwapen. Eveneens wordt onderzoek verricht naar de toepasselijke (inter)nationale grondrechten. Ten tweede wordt de methode van het **interdisciplinair onderzoek** gehanteerd: er zal gebruik worden gemaakt van interdisciplinaire onderzoeksmethoden, zoals de afname van interviews en de afname van een enquête van politie- dienstverleners en andere relevante actoren (*bv. een interview met een orthopedisch arts omtrent de gevaren van een TASER*). Het resultaat zal geanalyseerd worden in statistieken en vervolgens toegelicht worden in het licht van het onderzoeksonderwerp. Eveneens wordt er gekozen voor een **beschrijvend juridisch onderzoek**: hierbij wordt onderzoek gedaan naar het gebruik en het juridisch kader van het stroomstootwapen in verhouding tot de relevante (inter)nationale grondrechten. Voor het definiëren van het stroomstootwapen en de grondrechten zal tevens een beschrijvende onderzoeksmethode gehanteerd worden. Daarnaast is de methode van **deskresearch** van toepassing: specifieke literatuur verzamelen aan de hand van de sneeuwbalmethode: de ene relevante bron leidt tot een andere relevante bron. Alsook het bestuderen van specifieke arresten. Binnen de methode van deskresearch gaan we in op literatuur, databases en andere naslagwerken.

8. Het **verklarend onderzoek** is een andere onderzoeksmethode die eveneens wordt aangewend binnen deze thesis. Onder deze methode wordt er getracht een verklaring te geven voor verschillende vraagstukken: denk bijvoorbeeld aan de vraag *'wat is het wettelijk kader van de TASER?'* of *'vormt de TASER een inbreuk op artikel 2 en artikel 3 EVRM?'*. Het **evaluatief onderzoek** daarentegen onderzoekt of de TASER kan beschouwd worden als een middel van de huidige tijdsgeest: het is pas sinds 2017 van toepassing in de Belgische rechtsfeer (*in een testfase*), maar hoe past dit middel nu werkelijk binnen het bestaande recht? Moet men het nationaal recht aanpassen voor de invoering van de TASER? Hierop wordt een concreet antwoord geformuleerd. Tenslotte is er het **rechtsvergelijkend onderzoek** waarbij een vergelijkende analyse gemaakt wordt tussen verschillende rechtsstelsels. Deze vergelijking zal plaatsvinden tussen België en Nederland. De keuze voor Nederland werd gemaakt omwille van het feit dat Nederland net zoals België een testfase heeft doorgevoerd voor het gebruik van de TASER. In Nederland werd deze testfase reeds positief afgerond en werd in 2022 definitief geopteerd om het dragen van TASERS door politieagenten in de praktijk toe te staan.

9. Voor deze thesis worden beide vormen van onderzoek gehanteerd, namelijk het interdisciplinair onderzoek en het monodisciplinair onderzoek. Deze keuze kan gerechtvaardigd worden doordat beide onderzoeksvormen een grote bijdrage leveren aan het onderzoek. Zo is de rechtsvergelijking met een ander rechtsstelsel essentieel voor het onderzoek om een beter beeld te krijgen van de wettelijke situatie in België rond de TASER. Daarnaast biedt het afnemen van enquêtes en het analyseren van de resultaten (*m.a.w. het interdisciplinair onderzoek*) de mogelijkheid om de visie te verkrijgen van actoren die het dichtste bij de praktijk staan en om deze visies te implementeren in deze thesis.

10. Voor deze thesis zal er een interview afgenomen worden met een orthopedist om de medische risico's te bespreken op het vlak van breuken, hoofdtrauma's enzovoort. Tenslotte wordt er een interview afgenomen met een hoofdinspecteur van de politie CARMA (*Genk en omstreken*) om te bespreken hoe de TASER in de praktijk wordt gebruikt en wat de geldende gebruiksvoorschriften zijn. Bij voorkeur zal de enquête worden afgenomen bij een zone van de lokale politie met een specifieke voorkeur voor één van de zones die vallen onder het testproject en dus de TASER in de praktijk effectief gebruikt hebben. De vooropgestelde enquête polst idealiter naar de visie van deze actoren over de noodzaak van het stroomstootwapen, hun kijk op de potentiële inbreuk van fundamentele grondrechten en tenslotte de proportionaliteit (*staat de legitieme doelstelling voor het gebruik van het stroomstootwapen in verhouding tot de ernst van de inbreuk op de fundamentele grondrechten?*).

AFDELING 1.2. ONDERZOEKSVRAAG

CENTRALE ONDERZOEKSVRAAG:

Is het politieel gebruik van het stroomstootwapen in strijd met relevante (inter)nationale grondrechten, zijnde het recht op leven, het verbod op foltering en onmenselijke behandeling of straffen, het recht op fysieke integriteit en het recht op bescherming van de gezondheid?¹⁰

SUBVRAGEN:

- > Wat is de werking van het stroomstootwapen?
- > Is het bestaande wettelijk kader rond het stroomstootwapen voldoende duidelijk of is er nood aan een wetswijziging?
- > Wat houdt artikel 2 EVRM in en vormt de TASER een potentiële inbreuk op dit recht?
- > Wat houdt artikel 3 EVRM in en vormt de TASER een potentiële inbreuk op dit recht?
- > Wat houdt artikel 11 ESH in en vormt de TASER een potentiële inbreuk op dit recht?
- > Vormt het politieel gebruik van de TASER een schending van de Belgische en/of Nederlandse Grondwet?
- > Wat is het verschil tussen het Belgisch en het Nederlands rechtsstelsel?
- > Welke visie hebben de relevante actoren uit de praktijk?

¹⁰ Recht op leven gewaarborgd in artikel 2 EVRM. Het verbod op foltering en onmenselijke behandeling en straffen gewaarborgd in artikel 3 EVRM. Het recht op de bescherming van de gezondheid gewaarborgd in artikel 11 ESH. Het recht op de bescherming van fysieke integriteit gewaarborgd in de Belgische Grondwet in artikel 22 Gw en in de Nederlandse Grondwet in artikel 10 en 11 Gw.

AFDELING 1.3. ONDERZOEKSOPZET

11. De onderzoeksdoelstelling van de masterthesis beoogt om het juridisch kader van het politieel gebruik van het stroomstootwapen toe te lichten en dit af te toetsen ten aanzien van het kader van enkele fundamentele grondrechten. Er wordt een kritische en verklarende analyse opgesteld waarbij de mogelijke schending van de fundamentele grondrechten in beeld zal worden gebracht. Om dit te kunnen bewerkstelligen zal onder andere onderzoek gevoerd worden naar de werking van het stroomstootwapen. Ook vindt er een diepgaande rechtsvergelijking plaats tussen België en Nederland inzake het wettelijk kader.

12. Deze paper tracht bovendien een verklarende analyse uit te bouwen over waarom de TASER in de praktijk werd geïntroduceerd en waarom het al dan niet een schending inhoudt van de verschillende grondrechten. Daarnaast is het onderzoek getint door een evaluatief karakter doordat de thesis nagaat of er een aanpassing van de nationale wetgeving noodzakelijk is. Tenslotte wordt het onderwerp besproken in het licht van de bescherming van de gezondheid om een zo breed mogelijk beeld te verschaffen over alle grondrechten die het onderzoek aanbelangen.

AFDELING 1.4. STRUCTUUR

13. Onder deze afdeling wordt toelichting gegeven omtrent de structuur van de paper. In bovenstaande afdelingen is reeds uitgebreid ingegaan op de onderzoeksmethodologie, de onderzoeksvraag en de bijhorende subvragen. Alsook geeft de inleiding een eerste duiding weer inzake het onderwerp van deze masterpaper. Het hoofdstuk dat als volgende wordt aangevat betreft **“Hoofdstuk 2: het stroomstootwapen”**. Onder dit eerste hoofdstuk wordt bij wijze van inleiding tot het onderzoek een algemene toelichting gegeven over de TASER. Verschillende aspecten zoals de werking, de geschiedenis en de medische risico's die gepaard gaan aan het gebruik van de TASER worden hierbij behandeld. Binnen dit eerste hoofdstuk wordt eveneens stilgestaan bij het wettelijk kader van het stroomstootwapen. Vervolgens zal **“Hoofdstuk 3: de fundamentele grondrechten in het gedrang – op Europees vlak”** toelichten welke Europese fundamentele grondrechten centraal staan bij het gebruik van de TASER. Concreet wordt er de afweging gemaakt of het recht op leven, het verbod op foltering en onmenselijke straffen of behandelingen en het recht op de bescherming van de gezondheid potentieel worden geschonden. Binnen dit hoofdstuk wordt er eveneens dieper ingegaan op de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM).

14. Vervolgens is er **“Hoofdstuk 4: de fundamentele grondrechten in het gedrang – op vlak van het Belgisch recht”**. Onder dit hoofdstuk wordt onderzocht welke nationale grondrechten in het gedrang komen. Volgend op het hoofdstuk omtrent het Belgisch recht, volgt het **“Hoofdstuk 5: de fundamentele grondrechten in het gedrang – op vlak van het Nederlands recht”**. In dit hoofdstuk wordt er ingegaan op de Nederlandse Grondwet en de daarin vervatte grondrechten die potentieel zijn geschonden. Eveneens wordt er bekeken wat het wettelijk kader is rond de invulling van het gebruik van de TASER binnen de Nederlandse politie.

15. **“Hoofdstuk 6: de rechtsvergelijking tussen België en Nederland”** vormt de samenvatting van de twee voorgaande hoofdstukken. Concreet wordt hier besproken wat de belangrijkste verschillen zijn tussen het recht in Nederland en het recht in België en de verschillen in de wettelijke omkadering van het politieel gebruik van de TASER. **“Hoofdstuk 7: de visie van relevante actoren in de praktijk”** focust zich meer op de visie en opinie van de actoren in de praktijk over de noodzaak en legitimiteit van de TASER. Voor dit hoofdstuk werd gebruik gemaakt van interviews en een enquête om die opinies te bekomen. De paper wordt afgesloten door **“Hoofdstuk 8: de eindconclusie”**.

HOOFDSTUK 2. HET STROOMSTOOTWAPEN

AFDELING 2.1. DE WERKING VAN HET STROOMSTOOTWAPEN

2.1.1. HET BEGRIP – TASER

16. In deze thesis wordt de term 'TASER' meerdere keren gebruikt als alternatief voor de bewoording van het stroomstootwapen. De TASER is een apparaat voor geleidende energie, ook gekend als 'conducted energy device' (CED). De benaming 'TASER' vindt zijn oorsprong in één van de meest gebruikte apparaten voor geleidende energie: "*Thomas A Swift Electric Rifles*" (TASER). Het is een apparaat dat wereldwijd wordt gebruikt door de politie, waarbij alle stroomstootwapens dezelfde technologie gebruiken. Er dient echter een onderscheid gemaakt te worden tussen apparaten die bedoeld zijn voor gebruik op afstand en apparaten die enkel werken bij het direct contact met een persoon in kwestie.

17. CEDs zijn ontworpen in de Verenigde Staten (VS) in de jaren 1970. De toestellen werden geïntroduceerd als een minder dodelijk wapen voor de politie. Sinds 2017 zijn er in de VS meer dan één miljoen van deze toestellen verkocht waarbij statistieken aantonen dat het een zeer wenselijk toestel is met een wereldwijd gemiddelde van negenhonderd gebruiken per dag.¹¹ De TASER is ondertussen ook overgewaaid naar Europa. Sinds heden behoort ons land dus tot deze lijst van gebruikerslanden.

2.1.2. DE WERKING VAN DE TASER

18. De TASER beschikt over twee gebruiksmethoden. Enerzijds is er de '*drive-stunmodus*', waarbij de TASER rechtstreeks in contact moet staan met de huid om te werken. Anderzijds is er de '*darts-modus*', waarbij twee weerhaken (zogenaamde pijltjes) afgevuurd worden. Het gevolg van beide methoden is een gepulseerde hoogspanning, met een levering van lage stroomspanning met een duur van 45 tot 110 microseconden. Spanningen variëren van 1400 tot 2600 Volt, waarbij het apparaat wordt gevoed door twee batterijen van 3 Volt.¹² De CEDs zijn ontworpen om handelingsongeschiktheid te veroorzaken door onwillekeurige spiercontractie of pijnprikkels. Indien de weerhaken voldoende afstand van elkaar verwijderd zijn (*bij het gebruik van de darts-modus*), dan zal er spiercontractie optreden. Echter wanneer de pijltjes dicht bij elkaar staan (*drive-stunmodus*) zal er vooral een pijn prikkel optreden voor de verdachte.

¹¹ "Inside the TASER". Reuters Graphics. <https://www.reuters.com/investigates/special-report/usa-taser-911/>

¹² MW. KROLL, '*Physiology and pathology of TASER electronic control devices*', J Forensic Leg Med 2009.

AFDELING 2.2. DE MEDISCHE RISICO'S

19. Systematische en uitgebreide medische onderzoeken hebben uitgewezen dat er een laag risico bestaat van ernstige bijwerkingen bij het gebruik op een gezond persoon.¹³ Primaire verwondingen zijn meestal te wijten aan de penetratie van de weerhaken in het lichaam: wanneer darts zich nestelen in bepaalde kwetsbare locaties (zoals in de nek, de ogen en de genitaliën).¹⁴ In het kader van deze primaire verwondingen wijst onderzoek uit dat er een minimaal risico is op infectie na dergelijke penetratie van de pijltjes.¹⁵ Naast de primaire risico's bestaan er echter ook secundaire risico's, zijnde het effect van de stroom op de inwendige organen en het vallen van het slachtoffer wegens het samentrekken van de spieren. In het kader van de secundaire risico's zijn de meest voorkomende letsels de inwendige bloedingen en fracturen van de cervicale wervelkolom. De oorzaak van deze letsels kan men linken aan het uitblijven van de normale beschermingsmechanismen waarover men beschikt tijdens het vallen, zoals het uitstrekken van de handen of het opspannen van de spieren.¹⁶

20. Een belangrijke vraag die men dient te stellen binnen dit thema, is of er een risico bestaat voor personen die reeds met medische problemen kampen (zoals personen met medische problemen inzake hun organen of hartlijders die een pacemaker dragen). Hoewel er reeds gemeld is dat er hartritmestoornissen optreden na gebruik van TASERS, is er onvoldoende bewijs om te kunnen concluderen dat de CED- elektrische ontlading direct leidt tot dergelijke hartritmestoornissen. Meerdere studies konden geen direct effect op het hart aantonen.¹⁷ Dit past dan ook bij de oorspronkelijke doelstelling die men voor ogen had bij de introductie van de taser: via de stroomschok probeert men namelijk enkel de spieren te doen samentrekken.¹⁸ Bovendien stellen studies dat het onwaarschijnlijk is dat de CED- ontlading interfereert met een pacemaker omdat deze pacemakers normaliter een ingebouwde afscherming hebben die bescherming biedt tegen elektrische ruis. Om een pacemaker een schok te doen veroorzaken, heeft het hartapparaat meer tijd nodig dan de vijf seconden van een CED- cyclus. Echter stellen studies toch dat er een theoretische kans bestaat dat de pacemaker een onjuist toegediende schok verleent als gevolg van een stroomstoot.

¹³ C. BALIATSAS, J. GERBECKS, M. A. DÜCKERS, C. J. YZERMANS, 'Human Health Risks of Conducted Electric Weapon exposure: A Systematic Review. JAMA Netw Open 2021; G. VILKE, T. CHAN, W. P. BOZEMAN, R. CHILDERS, 'Emergency Department Evaluation After Conducted Energy Weapons Use: Review of the Literature for the Clinician, J Emerg Med, 2019; D. DAWES, J. HO, J. MINER, 'The neuroendocrine effects of the TASER X26: a brief report, Forensic Sci International 2009.

¹⁴ R. STEVENSON, I. DRUMMOND-SMITH, 'Medical implications of Conducted Energy Devices in Law Enforcement', J Forensic Leg Med 2020; S. A. BOLLIGER, S. GORT, B. KAELIN, 'Penetration Depths of Conducted Electrical Weapon Probes Into Human Skull Phantoms', J Forensic Med Pathol 2019, 2019.

¹⁵ M. W. KROLL, M. B. RITTER, R. A. GUILBAULT, D. PANESCU, 'Infection Risks from Conducted Electrical Weapon Probes: What Do We Know?', J Forensic Sci 2016.

¹⁶ M. W. KROLL, J. ADAMEC, C. V. WETLI, H. E. WILLIAMS, 'Fatal traumatic brain injury with electrical weapon falls', J Forensic Leg Med 2016.

¹⁷ S. N. KUNZ, H. CALKINS, J. ADAMEC, M. W. KROLL, 'Cardiac and skeletal muscle effects of electrical weapons: A review of human and animal studies', Forensic Sci Med Pathol 2018.

¹⁸ S. N. KUNZ, H. CALKINS, J. ADAMEC, M. W. KROLL, 'Cardiac and skeletal muscle effects of electrical weapons: A review of human and animal studies', Forensic Sci Med Pathol 2018.

21. Een ander medisch risico kan men vinden in de verschijning van brandwonden. Zo kunnen er kleine brandwonden optreden via elektrische vonken. Zelfs in extreme gevallen kunnen deze elektrische vonken leiden tot de dood doordat dergelijke vonken bepaalde brandstopdamp of met brandstof doordrenkte kleding doen ontbranden¹⁹. Tenslotte is de kans op overlijden na het gebruik van een stroomstootwapen zeer laag, met een mortaliteitscijfer rond de één percent.²⁰ In deze uitzonderlijke gevallen is er bovendien vaak sprake van een secundaire oorzaak zoals een te grote hoeveelheid drugs of alcohol die het slachtoffer heeft ingenomen.

AFDELING 2.3. HET WETTELIJK KADER IN BELGIË

2.3.1. DE WAPENWET

22. De 'wapenwet' (*Wet van 8 juni 2006 houdende regeling van economische en individuele activiteiten met wapens*) stelt echter beperkingen aan het gebruik van wapens in de samenleving.²¹ Er wordt een opdeling gemaakt tussen verschillende vormen van wapens: de verboden wapens, de vrij verkrijgbare wapens en de vergunningsverplichtige wapens. Onder de categorie van verboden wapens kan men in artikel 3 §1 van de Wapenwet een limitatieve lijst van verboden wapens terugvinden. Niet alleen wapenstokken, werpmessen en vuurwapens zijn verboden, maar ook *'draagbare tuigen waarmee door een elektrische stroomstoot personen weerloos kunnen worden gemaakt of pijn kan worden toegebracht'* zijn verboden.²² Onder die draagbare tuigen dient men het stroomstootwapen te verstaan.

23. Indien men ondanks het verbod toch overgaat tot het vervaardigen, herstellen, te koop stellen, verkopen, overdragen of het dragen van die verboden wapens, dan zullen die wapens in beslag genomen worden en verbeurd verklaard worden.²³ Er bestaat echter een uitzondering voor de lokale en geïntegreerde politie. Deze materie wordt geregeld door het Koninklijk Besluit van 3 juni 2007 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie en van de lokale politie (hierna 'KB'). Dit KB wordt verder toegelicht in de volgende onderafdeling.

¹⁹ MW. KROLL, MB. RITTER, HE. WILLIAMS, 'Fatal and non-fatal burn injuries with electric weapons and explosive fumes. J Forensic Leg Med 2017.

²⁰ Zie interview orthopedisch chirurg, bijlage 3.

²¹ Wet van 8 juni 2006 houdende regeling van economische en individuele activiteiten met wapens.

²² Artikel 3 §1, 9°, Wet van 8 juni 2006 houdende regeling van economische en individuele activiteiten met wapens.

²³ Artikel 8 Wet van 8 juni 2006 houdende regeling van economische en individuele activiteiten met wapens.

2.3.2. KONINKLIJK BESLUIT VAN 3 JUNI 2007 BETREFFENDE DE BEWAPENING VAN DE GEÏNTEGREERDE POLITIE EN VAN DE LOKALE POLITIE

24. Binnen de wapenuitrusting van de politie behoort de TASER onder de categorie van de bijzondere bewapening. Artikel 1 van het Koninklijk Besluit van 3 juni 2007 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie en van de lokale politie definieert de bijzondere bewapening als *'de noch individuele, noch collectieve bewapening, die noodzakelijk is voor de uitoefening van bijzondere opdrachten'*.²⁴ Verder verduidelijkt het KB dat de bewapening van de politieambtenaren de individuele, de collectieve en de bijzondere bewapening bevat, in tegenstelling tot de bewapening van agenten of van het administratief en logistiek personeel.²⁵ Dit wijst er concreet op dat bepaalde politie- dienstverleners wel degelijk de mogelijkheid hebben tot het gebruik in de praktijk van die bijzondere bewapening, zoals de TASER. Artikel 6 van het KB is erg belangrijk en stelt dat *'de bijzondere bewapening door de minister (van Binnenlandse Zaken) wordt vastgelegd'*. Zo heeft de voormalig minister van Binnenlandse Zaken Jan Jambon in 2018 de TASER vastgelegd als bijzondere bewapening bij de start van het pilootproject.

2.3.3. STRAFWETBOEK

25. Het Belgische strafwetboek (Sw) is eveneens relevant om aan te halen aangezien het gebruik van de TASER zich kadert binnen enkele bepalingen van het Belgische strafwetboek van 8 juni 1867. De concrete bepalingen die een zekere aansluiting kennen binnen dit leerstuk is enerzijds artikel 416 Sw en anderzijds artikel 417bis Sw die respectievelijk de wettige verdediging en de strafregeling rond foltering, onmenselijke en ontorende behandelingen waarborgen.²⁶ Artikel 416 Sw stelt dat *'er noch misdaad, noch wanbedrijf is wanneer de doodslag, de verwondingen en de slagen geboden zijn door de ogenblikkelijke noodzaak van de wettige verdediging van zichzelf of van een ander'*.²⁷ Het politieel gebruik van de TASER valt logischerwijze onder het toepassingsgebied van dit artikel, waarbij de politie- dienstverleners dit artikel kunnen inroepen op voorwaarde dat de TASER effectief wordt gebruikt in geval van ogenblikke noodzaak tot de wettige verdediging. In deze thesis wordt er echter niet verder ingegaan op het strafrechtelijk kader van het politieel gebruik van de TASER in het licht van de wettige verdediging. Dit onderwerp bevindt zich immers buiten het toepassingsgebied van deze thesis.

26. De rechtsbepaling uit het Belgisch strafwetboek die zich het meeste aansluit bij de kern van deze thesis, is te vinden in artikel 417bis Sw. Deze concrete bepaling stelt de definities vast over wat men verstaat onder de term *'foltering, onmenselijke en ontorende behandeling'*.²⁸ De daaropvolgende rechtsgrondslagen focussen zich op de straftoemetingen waartoe men kan veroordeeld worden voor dergelijke vergrijpen.

²⁴ Artikel 1, 5° Koninklijk Besluit betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, alsook de bewapening van de leden van de Diensten Enquêtes bij de Vaste Comités P en I en van het personeel van de Algemene inspectie van de federale politie en van de lokale politie.

²⁵ Artikel 3 KB 3 juni 2007.

²⁶ Strafwetboek, 8 juni 1867.

²⁷ Artikel 416 Strafwetboek, 8 juni 1867.

²⁸ Artikel 417bis Strafwetboek, 8 juni 1867.

Zo stelt artikel 417/4 Sw dat *'hij die een persoon aan een onterende behandeling onderwerpt, gestraft wordt met een gevangenisstraf van vijftien dagen tot twee jaar en met een geldboete van 50 euro tot 300 euro of met een van die straffen alleen'*.²⁹

Indien de conclusie kan worden gemaakt dat de TASER een vorm is van foltering of van een onmenselijke behandeling, dan loopt de gebruiker het risico om veroordeeld te worden op basis van dit artikel en kan de rechter de bijhorende straftoemeting opleggen.

2.3.4. WET OP HET POLITIEAMBT VAN 5 AUGUSTUS 1992

27. De Wet op het Politieambt (WPA) legt concreet vast in welke situaties en onder welke voorwaarden de politie- dienstverleners gebruik kunnen en mogen maken van geweld. Specifiek wordt het gebruik van geweld geregeld in artikel 37 en 38 WPA. Opmerkelijk hierbij is dat artikel 38 WPA uitgebreid toelicht in welke gevallen er gebruik mag worden gemaakt van vuurwapens: zo kan dit enkel in geval van wettige verdediging in de zin van artikel 416 en 417 van het Strafwetboek en in geval van volstrekste noodzakelijkheid.³⁰

28. Hetgeen meteen opvalt, is het ontbreken van een gelijkaardig artikel voor het gebruik van de TASER. Er wordt niet verder gespecificeerd in welke situaties en onder welke voorwaarden men gebruik kan maken van een dergelijk stroomstootwapen. Een vanzelfsprekend gevolg hiervan is dat het kan leiden tot onduidelijkheid bij de gebruikers omtrent het wettelijk kader. Het is misschien zelfs problematisch te noemen dat er geen duidelijk wettelijk kader is, zeker omdat het gebruik van de TASER gepaard gaat met meerdere gezondheidsrisico's. In dat geval dat er bijvoorbeeld sprake is van een overlijden als gevolg van een TASER- gebruik, dan kan men niet aftoetsen aan een welbepaald artikel om te beoordelen of het gebruik wel rechtmatig was.

2.3.5. NOOD AAN EEN WETSWIJZIGING?

29. De onduidelijkheid die bestaat rond het wettelijk kader van het politieel gebruik van de TASER is een gegeven dat zeker niet onopgemerkt passeert en voor heel wat onrust zorgt. Dergelijke onrust werd onder andere geuit door enkele procureurs- generaal die in een brief aan Minister Jan Jambon zich vragen stellen bij het gebruik van het stroomstootwapen door de politie. Volgens hun mening bestaat er voorlopig nog geen wettelijk kader rond dit gebruik ervan. Ook binnen de vakbond van de politie rust er diezelfde onrust.³¹ Niet enkel op Belgisch vlak, maar ook de internationale mensenrechtenorganisatie Amnesty International spreekt zich uit over de huidige toestand in België.

²⁹ Artikel 417bis Strafwetboek, 8 juni 1867.

³⁰ Artikel 38 Wet op het Politieambt van 5 augustus 1992: dit artikel licht concreet toe in welke gevallen er gebruik kan worden gemaakt van het vuurwapen. Zo kan dit enkel in geval van wettige verdediging in de zin van artikel 416 Strafwetboek, wanneer er sprake is van volstreekte noodzakelijkheid waarbij er eveneens eerst een waarschuwing met luide stem moet plaatsvinden of eventueel een waarschuwingsschot (tenzij daardoor het gebruik van het vuurwapen onwerkzaam zou worden).

³¹ L. TERRY, "Tasers van politie zijn onwettig", 28 mei 2018, VRT NWS.

Wies de Graeve, directeur van de organisatie stelt dat *“het ontbreken van een duidelijk wettelijk kader voor het gebruik van de TASER zorgwekkend is, wat verstrekende gevolgen kan hebben voor de agenten zelf, maar ook kan leiden tot het misbruik van die wapens”*.³²

30. Het kunnen en mogen gebruiken van geweld en dwangmiddelen binnen de politie is cruciaal voor een efficiënte politionele werking. Men zou dan ook verwachten dat het wettelijk kader goed onderbouwd is zodat de gebruiker van het dwangmiddel juridisch voldoende beschermd is. In het geval van het gebruik van vuurwapens, biedt artikel 38 WPA voldoende soelaas door een sterke juridische basis te verschaffen. Op basis van dit specifiek artikel kan men immers aftoetsen of het gebruik van het vuurwapen rechtmatig is. Hierbij zal de noodzakelijkheid worden getoetst en zal men onderzoeken of de politie- dienstverlener de vereiste mondelinge waarschuwing of een waarschuwingsschot heeft toegepast. Een dergelijk concreet artikel omtrent het stroomstootwapen met de toepassingsvoorwaarden en de vereiste handelingen die de politie- dienstverlener moet stellen, bestaat momenteel echter niet.

31. Het is dan ook niet onlogisch dat een wetwijziging hier aangewezen is. De invoering van een nieuwe wetsbepaling in de WPA zou enkel voordelen met zich meebrengen: enerzijds biedt het meer duidelijkheid voor de gebruiker. Zo kan de gebruiker aftoetsen in welke situaties hij gerechtigd is tot het gebruik van de TASER en weet hij welke handelingen hij moet treffen alvorens het gebruik (*zoals een mondelinge waarschuwing*). Een tweede voordeel sluit zich aan bij de vereiste van rechtszekerheid: slachtoffers van een politioneel TASER- gebruik kunnen aan de hand van de wetsbepaling zelf bepalen of het gebruik rechtmatig was en of een rechterlijke procedure kans op slagen heeft. Uiteraard speelt die rechtszekerheid ook een essentiële rol bij de rechters: indien een dergelijke procedure wordt opgestart, dan moet de rechter een wettelijk kader hebben om aan te kunnen toetsen.

³² Amnesty International, “Amnesty waarschuwt voor TASERS bij politie”, 6 december 2017.

HOOFDSTUK 3. DE FUNDAMENTELE GRONDRECHTEN IN HET GEDRANG – OP EUROPEES VLAK

KORTE INTRODUCTIE

32. De kern van het onderzoek is grotendeels gericht op Europese regelgeving. Zo wordt voornamelijk aandacht besteed aan de analyse van Europese rechtsgrondslagen en rechtspraak van het EHRM. Onder deze afdeling wordt voornamelijk gekeken naar drie fundamentele grondrechten: enerzijds het recht op leven en anderzijds het verbod op foltering en het verbod op onmenselijke of vernederende behandelingen. Ook het recht op de bescherming van de gezondheid komt hierbij aan bod. Het recht op leven werd gekozen om te bespreken omdat de TASER kan leiden tot het overlijden van de persoon in kwestie. Wel dient de nuancering gemaakt te worden dat *'een recht op leven'* zeker niet het centraal probleem uitmaakt van de TASER. Deze problematiek valt eerder terug te linken aan het verbod op mensonterende behandelingen en het verbod op foltering, hetgeen later besproken zal worden. Eerst wordt er een algemene schets gegeven over de inhoud van deze grondrechten, waar nadien concreter wordt ingegaan op het vraagstuk of het politieel gebruik van de TASER een inbreuk vormt op de bovenvermelde rechten. Binnen de bespreking van artikel 11 ESH wordt ingegaan op de controlemechanismen die bestaan omtrent de naleving van de bepalingen uit dit Europees Sociaal Handvest.

AFDELING 3.1. HET RECHT OP LEVEN

ONDERAFDELING 3.1.1. ALGEMENE DRAAGWIJDTE

33. Het recht op leven wordt binnen de Europese Unie (EU) gewaarborgd door verschillende juridische instrumenten. In eerste instantie kan hierbij verwezen worden naar de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens (UVRM, 1948), Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (EVRM, 1950) en tenslotte het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR, 1966). Tussen deze rechtsbronnen zijn er heel wat verschillen merkbaar. Eerste verschil ligt in het toepassingsgebied. Zo is het EVRM namelijk enkel van toepassing op de lidstaten van de Raad van Europa en diens inwoners, waarbij het IVBPR en het UVRM gelden voor de leden van de Verenigde Naties (VN). Daarnaast zijn er echter ook verschillen omtrent de directe werking van de rechtsinstrumenten.

34. Het UVRM bevat dertig artikelen die de burgerlijke, politieke, sociale, economische en culturele rechten van alle mensen vastleggen. De Verklaring karakteriseert zich doordat het een universele en ondeelbare verklaring is.³³

³³ Amnesty International, "OVER MENSENRECHTEN", <https://www.amnesty-international.be/over-mensenrechten>.

Het recht op leven wordt specifiek besproken in artikel 3 UVRM: *"elk individu heeft recht op leven, de vrijheid en de veiligheid van zijn persoon"*.³⁴ Een belangrijk element om te vermelden is dat het UVRM niet bindend is. De reden hiervoor is quasi eenvoudig: het UVRM fungeert slechts als een verklaring. Het UVRM houdt daarom enkel een geheel van principes in, die de lidstaten op zich nemen om hun onderdanen een menswaardig leven te bieden. Desondanks dat er geen bindende kracht is, maakt de Verklaring toch deel uit van het internationaal gewoonterecht.³⁵ Tenslotte heeft het UVRM geen directe werking. Het ontbreken van deze directe werking werd door het Hof van Cassatie en de Raad van State bevestigd.³⁶ Concreet houdt dit in dat de bepalingen van het UVRM niet ingeroepen kunnen worden voor de nationale rechtscolleges.³⁷

35. Een ander relevant juridisch instrument dat het recht op leven waarborgt, is het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke rechten (IVBPR), ook wel het 'BUPO'- Verdrag genoemd. In 1966 aanvaardde de Verenigde Naties twee verdragen, waaronder het BUPO- verdrag en het Verdrag voor de Economische, Sociale en Culturele rechten. De Belgische Raad van State stelt dat dit BUPO- verdrag geen directe werking heeft en verwijst hierbij naar artikel 2 van het BUPO- verdrag³⁸. Ook de regering is van oordeel dat er geen directe werking bestaat voor dit welbepaald Verdrag.³⁹ Ondanks deze visies is er toch directe werking toegekend aan het BUPO- verdrag door het Hof van Cassatie.⁴⁰

36. Het BUPO- Verdrag verwoordt de specifieke, vrijheidsgeoriënteerde rechten die een staat niet mag afnemen van zijn burgers, zoals de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van beweging. Het meest relevante artikel binnen deze rechtsbron is artikel 6, hetgeen het recht op leven waarborgt. Zo stelt het artikel: *"Een ieder bezit een inherent recht op leven. Dit recht wordt beschermd. Niemand mag naar willekeur van zijn leven worden beroofd"*. Doordat het Hof van Cassatie directe werking heeft toegekend aan het IVBPR, zou dit artikel 6 IVBPR ingeroepen kunnen worden voor de nationale rechtscolleges. Echter wordt er in deze thesis niet verder ingegaan op deze twee rechtsinstrumenten, maar ligt de focus voornamelijk op de waarborg van het recht op leven in het EVRM.

³⁴ Artikel 3 UVRM.

³⁵ Amnesty International, "OVER MENSENRECHTEN", <https://www.amnesty-international.be/over-mensenrechten>.

³⁶ D. VAN EECKHOUTTE, J. WOUTERS, *Doorwerking van internationaal recht voor de Belgische hoven en rechtbanken*, september 2005.

³⁷ Y. HAECK, J. VANDE LANOTTE, *Handboek EVRM. Artikelsgewijze Commentaar*, Volume I, Antwerpen, Intersentia, 2004-2005.

³⁸ M. BOSSUYT, "De directe werking van het internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten", *RW* 1978-1979, 235.

³⁹ A. BLOCK, M. TEMMERMAN en D. VANDEBOSSHE, *Abortus provocatus*, Gent, Omega editions, s.d., 78.

⁴⁰ HvC, 17 januari, 1984, N-198401117-15

ONDERAFDELING 3.1.2. HET EUROPEES VERDRAG VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS EN DE FUNDAMENTELE VRIJHEDEN (EVRM)

3.1.2.1. ALGEMEEN

37. Eén van de belangrijkste en meest gekende bronnen van mensenrechten in Europa is het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de Fundamentele vrijheden (EVRM). Het verdrag werd in 1950 ondertekend door de Raad van Europa waarbij het dient als waarborg van een aantal fundamentele grondrechten voor de inwoners van de verdragsluitende staten. Het EVRM beschikt over een bindende kracht waarbij alle staten tevens de directe werking van het EVRM hebben aanvaard.⁴¹ Deze directe werking heeft tot gevolg dat de gewaarborgde rechten voor rechtscolleges ingeroepen kunnen worden.⁴²

Het recht op leven wordt in artikel 2 EVRM besproken:

“1. Het recht van eenieder op het leven wordt beschermd door de wet. Niemand mag opzettelijk van het leven worden beroofd, tenzij bij wege van tenuitvoerlegging van een vonnis, dat is uitgesproken door een rechtbank, wegens een misdrijf waarop de wet de doodstraf heeft gesteld.

2. De beroving van het leven wordt niet geacht in strijd met dit artikel te zijn, ingeval zij het gevolg is van geweld, dat absoluut noodzakelijk is: (a) ter verdediging van wie dan ook tegen onrechtmatig geweld, (b) teneinde een rechtmatige arrestatie te verrichten of het ontsnappen van iemand, die op rechtmatige wijze gevangen wordt gehouden, te voorkomen of (c) ten einde, door middel van wettige maatregelen, een oproer of opstand te onderdrukken.”

38. Artikel 2 van het EVRM vormt een basiswaarde binnen onze democratische samenleving.⁴³ Er bestaat dan ook geen twijfel dat het gebruik van de TASER binnen de politie moet worden afgetoetst aan dit recht. Bij de aftoetsing van rechten die in het EVRM vervat zitten, dient men ook zeker aandacht te besteden aan de visies van het Europees Hof van de Rechten van de Mens (EHRM) dat zich uitspreekt over de interpretaties van de bepalingen en algemene verduidelijkingen verschaft. Een eerste belangrijk arrest dat aangehaald kan worden, is die van *‘McShane v. Verenigd Koninkrijk’*. Het Hof benadrukte hier dat artikel 2 EVRM het recht op leven beschermt van eenieder die ressorteert onder de rechtsmacht van de verdragsstaten.⁴⁴

⁴¹ Y. HAECK, J. VANDE LANOTTE, *Handboek EVRM. Algemene beginselen*, Antwerpen, Intersentia, 2004-2005, 12.

⁴² A. ALLEN, *Compendium van het Belgisch Staatsrecht. Deel I*, Diegem, Kluwer, 2000, 1.

⁴³ M. BOSSUYT, “De directe werking van het internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten”, *RW* 1978-1979, 235.

⁴⁴ EHRM, 28 mei 2002, nr. 43290/98, *McShane tegen Verenigd Koninkrijk*, §91.

3.1.2.2. POSITIEVE EN NEGATIEVE VERPLICHTINGEN

39. Het EVRM legt verplichtingen op aan de Verdragsluitende partijen. Zo is het waarborgen van het recht op leven uit artikel 2 EVRM één van de verplichtingen waaraan de staten moeten voldoen. Echter dient er een onderscheid gemaakt te worden tussen de positieve en de negatieve verplichtingen.

POSITIEVE VERPLICHTINGEN

40. Positieve verplichtingen worden afgeleid uit artikel 1 EVRM: "*De Hoge Verdragsluitende Partijen verzekeren eenieder, die ressorteert onder haar rechtsmacht, de rechten en vrijheden welke zijn vastgesteld in de Eerste Titel van dit Verdrag*". Het arrest van '*Loizidou tegen Turkije*' kan hier duiding geven. Zo stelt het Hof dat de rechtsmacht, zoals bedoeld in artikel 1 EVRM, zich niet beperkt tot het grondgebied van de verdragsstaat.⁴⁵ Concreet wordt hiermee bedoeld dat lidstaten ook de verantwoordelijkheid kunnen dragen voor bepaalde handelingen die effect hebben buiten het nationaal grondgebied, ongeacht of die handelingen werden gesteld binnen of buiten de nationale territoriale grenzen. Daarnaast stelt artikel 1 EVRM duidelijk dat de verplichting tot het verzekeren van de rechten en vrijheden enkel toekomt aan de '*Hoge Verdragsluitende Partijen*'. Impliciet houdt dit in dat deze Partijen de op hun van toepassing zijnde verplichtingen niet mogen opdringen aan staten die geen verdragspartij zijn.⁴⁶

41. Artikel 2 EVRM stelt dat het recht op leven beschermd dient te worden door een wet. De basisvoorwaarden van een wet zijn tweedelig: enerzijds dient een wet voldoende toegankelijk te zijn en anderzijds moet de wet voldoende precies omschreven zijn. Op deze manier zal de rechtsonderhorige immers in staat zijn om zijn gedrag aan te passen aan de wet. Deze voorzienbaarheid van de rechtsgevolgen moet niet absoluut zijn, maar men moet enkel een redelijke mate van voorzienbaarheid hebben.⁴⁷ Bijkomend is er de voorwaarde dat die wet effectief aangenomen en geïmplementeerd moet worden⁴⁸. De wet in kwestie die door de lidstaten moet worden aangenomen, moet bovendien bepalingen bevatten die inbreuken op het recht op leven voorkomen. Die bepalingen omtrent het voorkomen en sanctioneren van inbreuken op het recht van leven, moeten niet zozeer een strafrechtelijk karakter hebben, maar een civiele of disciplinaire procedure is ook mogelijk.⁴⁹

Een volgende positieve verplichting die rust op de Verdragsluitende partijen, kadert zich in de procedurele sfeer. Zo dienen de verdragstaten over te gaan tot een officieel onderzoek indien er een onderdaan werd gedood als gevolg van het gebruik van geweld.

⁴⁵ EHRM, 23 maart 1995, nr. 15318/89, *Loizidou tegen Turkije*.

⁴⁶ EHRM, 7 juli 1989, nr. 14038/88, *Soering tegen Verenigd Koninkrijk*, §86.

⁴⁷ EHRM, 26 april 1979, nr. 6538/74, *Sunday Times tegen Verenigd Koninkrijk*, §49.

⁴⁸ Y. HAECK, J. VANDE LANOTTE, *Handboek EVRM*, supra 10, noot 5, 48 en 50.

⁴⁹ EHRM, 17 januari 2002, nr. 32967/96, *Calvelli en Ciglio tegen Italië*.

Dit aspect van de positieve verplichting is de procedurele rechtsbescherming. Het meest voorkomende voorbeeld dat hier aangehaald kan worden is de situatie waarbij de politie een persoon heeft omgebracht door middel van geweld.⁵⁰ Deze procedurele onderzoeksplicht die de Staten hebben is enkel van toepassing vanaf het moment dat de betrokken staat kennis krijgt van de beëindiging van het leven.⁵¹

42. Wat deze onderzoeksverplichting betreft, heeft het Hof zich uitgesproken over de wijze waarop dit onderzoek dient gevoerd te worden. Allereerst dient het onderzoek onpartijdig en onafhankelijk plaats te vinden.⁵² Een tweede criteria stelt dat het onderzoek effectief moet zijn.⁵³ Daarnaast is er een derde criteria die de onderzoeksplicht kenmerkt, namelijk de verplichting om de verantwoordelijken te identificeren en vervolgens te straffen.⁵⁴ Tenslotte is er een laatste criterium dat stelt dat publieke controle op het onderzoek of op de resultaten van het onderzoek een mogelijkheid moet zijn.⁵⁵ De doelstelling van dit vierde criterium is er vooral op gericht om het vertrouwen van het volk te behouden. Belangrijk om te vermelden omtrent de procedurele plicht in het algemeen, is dat de staten niet zozeer tot een resultaat moeten komen, maar dat de staten wel onderworpen zijn aan een middelenverbintenis.⁵⁶ Ze moeten zo goed mogelijk naar hun capaciteiten handelen zonder dat er zekerheid is op het behalen van een resultaat. Er wordt van de staat enkel verwacht dat er een onafhankelijk, onpartijdig en effectief onderzoek wordt gevoerd waarbij er eveneens de mogelijkheid is tot publieke controle.

43. Binnen het thema van de positieve verplichtingen bestaat naast de reeds vermelde materiële en procedurele verplichting nog een derde verplichting, namelijk de plicht tot preventie. Concreet houdt het in dat de verdragstaten redelijke stappen moeten ondernemen om het recht op leven binnen hun rechtsmacht te beschermen.⁵⁷ Het EHRM heeft onder deze derde verplichting toelichting gegeven: autoriteiten van de verdragsstaat moeten preventieve maatregelen nemen om personen te beschermen die het risico lopen om het slachtoffer te worden van een crimineel feit van een ander individu.⁵⁸ Bovendien stelt het Hof dat de verplichting wordt geacht niet te zijn vervuld indien er aan twee cumulatieve voorwaarden is voldaan: (1) de autoriteiten wisten of behoorde te weten dat er een werkelijk en onmiddellijk risico bestond voor het leven van één of meerdere personen door het misdadig handelen van een derde en (2) de autoriteiten hebben niet alle maatregelen genomen die ze konden nemen om het risico te voorkomen.⁵⁹

⁵⁰ EHRM, 15 mei 2007, nr. 52391/99, *Ramsahai a.o. tegen Nederland*.

⁵¹ EHRM, 8 juli 1999, nr. 23763/94, *Tanrikulu tegen Turkije*, §103.

⁵² EHRM, 15 mei 2007, nr. 52391/99, *Ramsahai a.o. tegen Nederland*, §321.

⁵³ EHRM, 15 mei 2007, nr. 52391/99, *Ramsahai a.o. tegen Nederland*, §321.

⁵⁴ *Ibid*, §324.

⁵⁵ EHRM, 28 mei 2002, nr. 43290/98, *McShane tegen Verenigd Koninkrijk*, §98.

⁵⁶ EHRM, 28 mei 2002, nr. 43290/98, *McShane tegen Verenigd Koninkrijk*, §96.

⁵⁷ L. ZWAAK, "Right to life (article 2)", noot 20, 358.

⁵⁸ EHRM, 28 oktober 1998, nr. 871/1083, *Osman tegen Verenigd Koninkrijk*, §115.

⁵⁹ EHRM, 28 oktober 1998, nr. 871/1083, *Osman tegen Verenigd Koninkrijk*, §116.

NEGATIEVE VERPLICHTINGEN

44. Artikel 2 EVRM bevat ook negatieve verplichtingen. Zo stelt het artikel namelijk dat “*niemand opzettelijk van het leven mag worden beroofd*”. Met deze zinsconstructie wordt bedoeld dat er een onthoudingsplicht van toepassing is waarbij men geen handelingen mag stellen die het recht op leven van personen schendt.⁶⁰ Deze onthoudingsplicht kent zowel een rechtstreeks als een onrechtstreeks karakter. Het rechtstreeks karakter wijst op de directe werking waarover artikel 2 EVRM beschikt en houdt in dat schendingen op de onthoudingsplicht rechtstreeks voor de nationale rechter kunnen worden aangevochten.⁶¹ De onrechtstreekse werking is complexer. Wanneer de onthoudingsplicht wordt geschonden door een particulier en niet door de overheid, dan is dit nooit automatisch de aanleiding tot een procedure voor het EHRM. Er is namelijk enkel de mogelijkheid om een dergelijke procedure op te starten voor het EHRM indien er bij die overtreding van de onthoudingsplicht ook een fout is in hoofde van de staatsoverheid.⁶² Voor de beoordeling van de fout door de overheid kijkt men naar het gegeven of de overheid de mogelijkheid had om de schending te verhinderen of men gaat onderzoeken of de overheid de fout heeft getolereerd.⁶³

3.1.2.3. UITZONDERINGEN OP HET RECHT OP LEVEN - EVRM

45. Het relatieve karakter van het recht op leven houdt in dat beperkingen mogelijk zijn. Onder deze afdeling wordt dan ook dieper ingegaan op de verschillende situaties die een afwijking op het recht op leven rechtvaardigen.

UITZONDERING 1: DOODSTRAF

46. Het eerste lid van artikel 2 EVRM vermeldt dat niemand opzettelijk van het leven mag worden beroofd tenzij bij wege van tenuitvoerlegging van een vonnis, dat is uitgesproken door een rechtbank, wegens een misdrijf waarop de wet de doodstraf heeft gesteld. Artikel 2 EVRM maakt duidelijk dat een doodstraf enkel mogelijk is na een vonnis dat is uitgesproken door een bevoegde rechter na een strafrechtelijk proces. In andere gevallen, zoals na een gebrekking snelrecht of helemaal zonder proces spreekt men over een buitengerechtelijke executie.⁶⁴ Het alternatief voor de doodstraf, de levenslange gevangenisstraf zonder kans op vervroegde vrijlating, wordt tegenwoordig als alternatief toegepast. Het EHRM spreekt zich hier tevens over uit en stelt dat bij dergelijke gevangenisstraffen de kans op vervroegde vrijlating altijd reëel moet blijven, zoals door het recht op periodieke herziening.⁶⁵

⁶⁰ Y. HAECK, J. VANDE LANOTTE, *Handboek EVRM*, 47.

⁶¹ Y. HAECK, J. VANDE LANOTTE, *Handboek EVRM*, 47.

⁶² Y. HAECK, J. VANDE LANOTTE, *Handboek EVRM*, 47.

⁶³ J. VANWIJNGAERDEN, “De werking van grondrechten tussen particulieren, geïllustreerd met voorbeelden”, *Jura Falconis*, 2007-2008, 243.

⁶⁴ D. BRONKHORST & E. NAZARSKI, *Elementaire deeltjes - 56, Mensenrechten*, Amsterdam University Press, Amsterdam 2018, pagina 72.

⁶⁵ D. BRONKHORST & E. NAZARSKI, *Elementaire deeltjes - 56, Mensenrechten*, Amsterdam University Press, Amsterdam 2018, pagina 73.

47. Noemenswaardig aan deze uitzondering is dat de wettekst verschillende cumulatieve voorwaarden stelt alvorens de inperking op het recht op leven gerechtvaardigd kan worden. Zo dient er een vonnis te zijn dat werd uitgesproken door een rechtbank voor een misdrijf waarop de wet de sanctie van de doodstraf heeft voorgeschreven.⁶⁶ Bovendien is vereist dat de uitspraak is bekomen door een eerlijk proces en moet er eveneens voldaan zijn aan het proportionaliteitsbeginsel.⁶⁷

UITZONDERING 2: HET ABSOLUUT NOODZAKELIJK GEWELD

48. Een tweede uitzondering waar het recht op leven legitiem mag worden ingeperkt, is het geval wanneer er sprake is van een absoluut noodzakelijk geweld. Indien een persoon komt te overlijden ten gevolge van het gebruik van geweld door statelijke autoriteiten, dan kan het zijn dat dit geweld gerechtvaardigd is. Echter geldt die uitzondering maar in limitatieve situaties. De drie situaties die worden gedefinieerd in artikel 2 EVRM zijn: de verdediging tegen onrechtmatig geweld (i), een ontsnapping van een persoon die rechtmatig werd opgesloten (ii) en de onderdrukking van een opstand (iii). Deze drie afzonderlijke situaties worden door het EHRM strikt geïnterpreteerd waarbij het Hof altijd zal nagaan of het gebruikte overheidsgeweld *'absoluut noodzakelijk was'*.⁶⁸

49. Zoals reeds is gesteld, heeft het EHRM een verdere toelichting gegeven over hoe men deze situaties dient te interpreteren. Zo vermeldt het Hof dat onder *'de verdediging tegen onrechtmatig geweld'* zowel de zelfverdediging als de verdediging van derden wordt verstaan. De verdediging van derden moet men zien als de bescherming van derden tegen het geweld van zowel de overheid (bijvoorbeeld politieambtenaren) als van particulieren. Naast het onderzoeken of het gebruikte overheidsgeweld absoluut noodzakelijk was, moet het EHRM eveneens de proportionaliteit aftoetsen, hetgeen een zeer strikte interpretatie kent. Zo stelt het EHRM dat het gebruikte geweld strikt proportioneel moet zijn aan de legitieme beoogde doeleinden en dat het bewijs hiervan *'boven alle twijfel'* moet vaststaan.⁶⁹

⁶⁶ Artikel 2 EVRM

⁶⁷ Y. HAECK, J. VANDE LANOTTE, *Handboek EVRM*, 116.

⁶⁸ S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX EN K. VAN LAETHEM, *Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens*, Intersentia, Antwerpen – Cambridge, 2011; EHRM, *McCann tegen UK*, (§12 tot en met 132)

⁶⁹ S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX EN K. VAN LAETHEM, *Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens*, Intersentia, Antwerpen – Cambridge, 2011; EHRM, *issayeva tegen Russia*, 24 februari 2005, §173.

AYDAN TEGEN TURKIJE (EHRM, 2013)

50. Het EHRM heeft zich reeds meerdere keren uitgesproken over politieel geweld in verhouding tot artikel 2 EVRM. Een eerste relevant arrest kan gevonden worden in '*Aydan tegen Turkije*'.⁷⁰ Tijdens een gewelddadige betoging heeft een politieagent accidenteel een omstaander gedood in zijn poging om de betogers onder controle te houden. Het EHRM oordeelde in deze zaak dat de politieagent in kwestie niet handelde uit zelfverdediging of de verdediging van anderen, waardoor er volgens het EHRM geen sprake kon zijn van een noodzaak tot het afvuren van een schot.⁷¹ Bijgevolg had Turkije gefaald om het recht op leven te waarborgen en was het Hof eveneens van mening dat de Turkse overheden niet hebben voldaan aan de positieve onderzoeksplicht. Het resultaat van deze overwegingen, is dat het EHRM Turkije schuldig heeft geacht aan een schending van artikel 2 EVRM. Deze eerste zaak vormt een goed voorbeeld over wat begrepen kan worden onder een '*niet absoluut noodzakelijk*' gebruik van geweld. Dergelijke conclusies van het EHRM, waarbij het Hof oordeelt dat er een schending is van artikel 2 EVRM wegens een niet absoluut noodzakelijk gebruik van politiegeweld, kan in grote mate worden teruggevonden in diens rechtspraak.⁷²

CAMEKAN TEGEN TURKIJE (EHRM, 2014)

51. Een tweede relevant arrest inzake het politieel gebruik van geweld in verhouding tot artikel 2 EVRM, is '*Camekan tegen Turkije*'.⁷³ Op 10 december 2000 kwam de Turkse politie in contact met enkele verdachten die illegaal graffiti aanbrachten op de muren. Nadat de verdachten weigerden om hun identiteit te tonen, werden enkele schoten afgevuurd richting de politieagenten in kwestie. Het resultaat was een vuurgevecht tussen de twee partijen, waarbij de politieagenten wel een mondelinge waarschuwing hadden gegeven alvorens hun vuurwapen te gebruiken.⁷⁴ Eén van de verdachten overleed echter ten gevolge van het vuurgevecht. Het EHRM oordeelde in deze zaak dat het gebruikte politiegeweld, namelijk het afvuren van kogels met het overlijden van een verdachte tot gevolg, de grens van '*absoluut noodzakelijk geweld*' niet had overstegen.⁷⁵ Het Hof argumenteerde namelijk dat het geweld absoluut noodzakelijk was om zichzelf te verdedigen en om een wettige arrestatie te verrichten.

52. Bovenstaande arresten geven goed weer hoe het EHRM een onderscheid maakt tussen '*niet absoluut noodzakelijk*' politiegeweld en tussen het wel absoluut noodzakelijk politiegeweld. Met deze twee relevante arresten in het achterhoofd, kan er vervolgens worden overgegaan tot het opstellen van een tussenconclusie.

⁷⁰ EHRM, 12 maart 2013, nr. 16281/10, *Aydan tegen Turkije*.

⁷¹ EHRM, 12 maart 2013, nr. 16281/10, *Aydan tegen Turkije*.

⁷² Het EHRM komt in verschillende arresten tot diezelfde conclusie: zie EHRM, 25 februari 2014, nr. 651/10, *Makbule Kaymaz e.a. tegen Turkije*; EHRM, 22 juli 2014, nr. 50275/08, *Ataykaya tegen Turkije*; EHRM, 18 september 2014, nr. 10865/09, *Mocanu e.a. tegen Roemenië*.

⁷³ EHRM, 28 januari 2014, nr. 54241/08, *Camekan tegen Turkije*.

⁷⁴ EHRM, 28 januari 2014, nr. 54241/08, *Camekan tegen Turkije*.

⁷⁵ EHRM, 28 januari 2014, nr. 54241/08, *Camekan tegen Turkije*.

ONDERAFDELING 3.1.3. DE TASER EEN POTENTIËLE INBREUK OP HET RECHT OP LEVEN?

53. Ondanks het beperkt risico op overlijden ten gevolge van het gebruik van het stroomstootwapen, dient men grondig na te gaan of het gebruik van een TASER een probleem vormt binnen het leerstuk van het recht op leven. Om te beoordelen of het stroomstootwapen een schending vormt op artikel 2 EVRM, dient men vooral te kijken naar de besproken onderafdeling over de uitzonderingen en de legitieme inperkingen op het recht op leven. Zoals reeds is gesteld, bestaat er de uitzondering van een *'absoluut noodzakelijk geweld'*. Hierbij worden drie specifieke situaties vermeld: de verdediging tegen onrechtmatig geweld, de ontsnapping en de onderdrukking van een opstand.⁷⁶

54. In eerste instantie moet de hypothese gemaakt worden dat de TASER correct wordt gebruikt en dat de politie- dienstverlener alle voorzorgsmaatregelen heeft genomen bij het gebruik van de TASER. Wanneer onder die hypothese een verdachte komt te overlijden, zal men moeten afoetsen of de rechtvaardigingsgronden vervuld zijn opdat er geen schending is van artikel 2 EVRM. Men moet hier concreet de afweging maken of het gebruik valt onder de situatie van *'absoluut noodzakelijk geweld'*. Het EHRM heeft in meerdere arresten toelichting gegeven over welke situaties al dan niet onder die uitzondering vallen.⁷⁷ Wanneer de politie- dienstverlener de TASER gebruikt als middel tegen een onrechtmatig geweld tegen zichzelf of tegen een derde, waarbij dat gebruik tevens in proportie is tot het nagestreefde legitieme doeleinde, dan stelt de rechtspraak van het EHRM dat dit gebruik gerechtvaardigd is en er geen schending is van artikel 2 EVRM.⁷⁸

55. Het element dat deze conclusie echter complexer maakt, is het feit dat de TASER in de praktijk door de politie soms als middel wordt gebruikt in situaties die niet zo levensbedreigend zijn. Een voorbeeld dat hierbij gegeven kan worden, is de situatie waarbij een psychiatrische patiënt door zijn/haar aandoening in een bepaalde situatie verzeild geraakt en omwille van zijn/haar eigen veiligheid getaserd wordt.⁷⁹ In een dergelijke situatie lijkt de TASER eerder gebruikt te worden als een middel om vervelende situaties te vermijden. Stel dat de patiënt daardoor komt te overlijden, kan dan in zo een geval gesproken worden over *'absoluut noodzakelijk geweld'*? Het zal hier in concreto een discussiepunt zijn of die vereiste van absolute noodzakelijkheid vervuld is. Zoals ook blijkt uit de twee besproken arresten in de vorige onderafdeling, moet het EHRM situationeel gaan beoordelen of er al dan niet een schending is van artikel 2 EVRM.

56. In het geval van een correct gebruik en er een duidelijke, absolute noodzaak is tot het gebruik van de TASER, dan kan men in het algemeen concluderen dat er geen schending is van het recht op leven uit artikel 2 EVRM.

⁷⁶ S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX EN K. VAN LAETHEM, *Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens*, Intersentia, Antwerpen – Cambridge, 2011.

⁷⁷ Zie vorige onderafdeling, arrest van het EHRM: *'Aydan tegen Turkije'* en *'Camekan tegen Turkije'*.

⁷⁸ EHRM, 28 januari 2014, nr. 54241/08, *Camekan tegen Turkije*.

⁷⁹ Zie bijlage 2: interview met hoofdinspecteur D. Del Arbol. Hoofdinspecteur geeft toelichting over een situatie waarin een verdachte in de praktijk is getaserd.

AFDELING 3.2. HET VERBOD OP FOLTERING EN HET VERBOD OP ONMENSELIJKE STRAFFEN EN BEHANDELINGEN (ARTIKEL 3 EVRM)

ONDERAFDELING 3.2.1. ARTIKEL 3 EVRM

57. Het recht op het verbod op foltering en het verbod op onmenselijke behandeling of straffen is gewaarborgd in artikel 3 EVRM. Voor deze aftoetsing wordt eerst ingegaan op de algemene draagwijdte van dit verbod tot foltering en het verbod tot onmenselijke behandeling, alsook wordt de inhoud van deze specifieke rechtsbepaling toegelicht.

58. Artikel 3 EVRM⁸⁰:

"Niemand mag worden onderworpen aan folteringen of aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen."

Zoals duidelijk te lezen is in de bepaling van het rechtsartikel, omvat dit recht het verbod op foltering en het recht van eenieder op een menselijke en menswaardige behandeling. Het gaat hier over een absoluut verbod waarvan men niet mag afwijken. Hierdoor moet het beschouwd worden als één van de meest fundamentele waarborgen in een democratische samenleving.⁸¹ Indien men zich succesvol wil beroepen voor het EHRM op een schending van het folteringsverbod uit artikel 3 EVRM, dan moet men aantonen dat de foltering boven elke twijfel vaststaat.⁸² De eiser kan die vereiste van *'boven elke twijfel vaststaan'* bewijzen door verschillende elementen: zo is er de mogelijkheid tot het voorleggen van doktersverslagen of het geven van getuigenissen. Daarnaast bestaat de mogelijkheid om zich te beroepen op de afwezigheid van een logische verklaring van de overheid voor vastgestelde verwondingen bij het slachtoffer.⁸³

59. Een tweede voorwaarde die vervuld moet worden, is een zekere graad van ernst van de desbetreffende foltering.⁸⁴ Zo stelt het EHRM in één van zijn arresten dat de foltering een minimumgrens van ernst moet bereikt hebben opdat het kan vallen onder het toepassingsgebied van artikel 3 EVRM. Om die minimumgrens te bepalen neemt men verschillende elementen in overweging: zo dient men alle omstandigheden rond de foltering in beschouwing te nemen, zoals bijvoorbeeld de duur van de foltering, de fysieke of mentale effecten ervan, het geslacht, de leeftijd en tenslotte de gezondheidsstatus van het slachtoffer.⁸⁵

⁸⁰ Artikel 3 EVRM.

⁸¹ EHRM, 7 juli 1989, nr. 14038/88, *Soering tegen Verenigd Koninkrijk*, §88.

⁸² S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX EN K. VAN LAETHEM, *Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens*, Intersentia, Antwerpen – Cambridge, 2011, p. 242 + EHRM, *Selmouni vs. Frankrijk*, 28 juli 1998, §88.

⁸³ S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX EN K. VAN LAETHEM, *Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens*, Intersentia, Antwerpen – Cambridge, 2011, pagina 243.

⁸⁴ W. Vandenhole, *Kinderrechten in België*, 2008, Intersentia, Antwerpen - Oxford, 11

⁸⁵ S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX EN K. VAN LAETHEM, *Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens*, Intersentia, Antwerpen – Cambridge, 2011, pagina 243; EHRM, 18 januari 1978, *Ierland tegen VK*, §162.

60. Artikel 3 EVRM stelt dat verschillende gedragingen tot het materieel toepassingsgebied behoren. Zo geldt het verbod voor de volgende drie gradaties van gedragingen: foltering (i) de onmenselijke behandeling (ii) en de onmenselijke straffen (iii).⁸⁶ Binnen deze verschillende gradaties is de foltering de hoogste graad. Het EHRM definieert de foltering als een *'opzettelijke, onmenselijke behandeling die ernstige en wrede pijnen teweegbrengt'*.⁸⁷ De definitie die vermeld staat in het VN- verdrag is uitgebreider dan de definitie van het EHRM. Zo is volgens het VN- verdrag de foltering "het toebrengen van ernstige lichamelijke of geestelijke pijn, door of in opdracht van de overheid, met als doel een bekentenis te krijgen of angst aan te jagen".⁸⁸ In dit VN- verdrag gaat het dus over de betrokkenheid van de overheid en niet wat burgers elkaar onderling aandoen.

61. Ook de andere gedragingen naast foltering kan men definiëren. Zo stelt het EHRM dat onmenselijke behandelingen of straffen daden zijn die *"opzettelijk ernstige mentale of fysieke schade"* kunnen veroorzaken.⁸⁹ Als voorbeelden kan men denken aan gewelddadige ondervragingen, slaaponderbrekingen of pijnlijke houdingen.⁹⁰ Wat de gedraging van de vernederende behandeling betreft, stelt het Hof hierbij dat dit *"activiteiten zijn die in de ogen van anderen of de ogen van de persoon zelf een vernedering van een minimum niveau van ernst teweegbrengen"*.⁹¹

62. Deze definities zijn ontstaan uit de rechtspraak van het EHRM. Een eerste belangrijk arrest is de zaak *'Tyrer tegen het Verenigd Koninkrijk'*⁹². In deze zaak werd een tienerjongen op zijn achterwerk geslagen door de lokale politie in het bijzijn van zijn moeder. Het EHRM oordeelde dat er sprake was van een vernederende straf en geeft toelichting: om een straf te kunnen beschouwen als *"vernederend"* in de zin van artikel 3 EVRM, dan moet de betrokken vernedering een bepaald niveau van ernst hebben. De beoordeling zelf is relatief, het hangt namelijk af van alle omstandigheden van het geval en van de aard en context van de straf zelf, alsook van de manier van uitvoering.⁹³

⁸⁶ S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX EN K. VAN LAETHEM, *Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens*, Intersentia, Antwerpen – Cambridge, 2011, 243.

⁸⁷ S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX EN K. VAN LAETHEM, "Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens", Intersentia, Antwerpen – Cambridge, 2011, 243; EHRM, 29 juli 1999, nr. 25803/94, *Selmouni tegen Frankrijk*, §97; EHRM, *Ierland tegen Verenigd Koninkrijk*, §167.

⁸⁸ D. BRONKHORST & E. NAZARSKI, "Elementaire deeltjes - 56, Mensenrechten", Amsterdam University Press, Amsterdam 2018, pagina 69.

⁸⁹ EHRM, 27 augustus 1992, nr. 12850/87, *Tomasi tegen Frankrijk*, §112.

⁹⁰ S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX EN K. VAN LAETHEM, *Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens*, 2011, Intersentia, Antwerpen – Cambridge, 244. + OVEY AND WHITE, 80-82.

⁹¹ S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX EN K. VAN LAETHEM, *Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens*, 2011, Intersentia, Antwerpen – Cambridge, 244

⁹² EHRM, 25 april 1978, nr. 5856/72, *Tyrer tegen het Verenigd Koninkrijk*, §30.

⁹³ EHRM, 25 april 1978, nr. 5856/72, *Tyrer tegen het Verenigd Koninkrijk*, §30.

63. Een tweede relevant arrest is *Campbell en Cosans tegen het Verenigd Koninkrijk*⁹⁴, waar een moeder zich verzet tegen lijfstraffen die werden uitgedeeld op een Schotse school. Het EHRM oordeelde dat er sprake was van een vernederende behandeling en geeft opnieuw toelichting over diens overwegingen. Het EHRM stelt dat een behandeling *an sich* zelf nooit vernederend is, tenzij de betrokkene, hetzij in de ogen van anderen, hetzij in zijn eigen ogen, een vernedering heeft ondergaan die een minimale mate van ernst heeft bereikt.⁹⁵

64. Zoals reeds is gesteld, kent het recht uit artikel 3 EVRM een zeer belangrijke waarde in onze samenleving, maar komt het ook geregeld voor in de actualiteit. Zo kan men denken aan personen die een bepaald misdrijf hebben gepleegd en niet teruggestuurd willen worden naar het land waar ze dit misdrijf hebben gepleegd, uit vrees om te worden gefolterd of daar blootgesteld te worden aan handelingen die een onmenselijk of vernederend karakter hebben.⁹⁶ Het EHRM heeft zich over deze kwestie gebogen in haar principe- arrest van *Söring tegen het Verenigd Koninkrijk*. In deze zaak was er een Duitse man die in de Verenigde Staten zich schuldig had gemaakt aan het plegen van meerdere moorden en nadien was gevlucht naar het Verenigd Koninkrijk. Na zijn arrestatie werd door de Verenigde Staten de uitlevering gevraagd, opdat hij berecht zou kunnen worden volgens het Amerikaans recht. Het EHRM stelde in haar arrest dat dit zou betekenen dat de jongeman op *'death row'* zou moeten verblijven en dat die omstandigheden en de psychologische stress bijgevolg een onmenselijke en vernederende behandeling zouden uitmaken.⁹⁷

65. Net zoals in artikel 2 EVRM, rusten er op grond van artikel 3 EVRM enkele verplichtingen op de lidstaten.⁹⁸ Een eerste verplichting die uit het artikel kan worden afgeleid, is de negatieve verplichting dat lidstaten zich moeten onthouden van het toepassen van foltering en onmenselijke of vernederende behandelingen.⁹⁹ De positieve verplichting daarentegen bestaat uit een tweedelige verplichting: de preventieplicht (i) en de procedurele onderzoeksplicht (ii). Enerzijds moeten de lidstaten op grond van de preventieplicht er actief voor zorgen dat de schendingen van artikel 3 EVRM worden voorkomen en dat de burgers beschermd worden tegen dergelijke schendingen.¹⁰⁰ Dit laatste element, namelijk de plicht tot het beschermen van burgers tegen schendingen van artikel 3 EVRM houdt concreet in dat een lidstaat moet ingrijpen als er een schending dreigt van artikel 3 EVRM. Bovendien moeten de lidstaten in het algemeen zorgen voor een effectieve en afschrikwekkende wetgeving ter preventie van dergelijke schendingen.

⁹⁴ EHRM, 25 februari 1982, nr. 7743/76, *Campbell and Cosans tegen het Verenigd Koninkrijk*.

⁹⁵ EHRM, 25 februari 1982, nr. 7743/76, *Campbell and Cosans tegen het Verenigd Koninkrijk*, §28.

⁹⁶ S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX EN K. VAN LAETHEM, *Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens*, 2011, Intersentia, Antwerpen – Cambridge, 244.

⁹⁷ EHRM, 7 juli 1989, nr. 14038/88, *Soering tegen Verenigd Koninkrijk*, §88.

⁹⁸ B. RAINEY, P. MCCORMICK AND C. OVEY, *Jacobs, White & Ovey. The European Convention on Human Rights*, Oxford: Oxford University Press 2021, p. 216-218; J. VANDE LANOTTE EN Y. HAECK, *Handboek EVRM (Deel I, Algemene Beginselen)*, Antwerpen – Oxford: Intersentia 2005, p. 99-105.

⁹⁹ T. DE JONG, *Procedurele waarborgen in materiële EVRM- rechten*, Deventer: Wolters Kluwer, 2017, §5.2.2.

¹⁰⁰ EHRM, 28 januari 2014, nr. 35810/09, *O' Keefe tegen Ierland*, §144; T. DE JONG, *Procedurele waarborgen in materiële EVRM- rechten*, Deventer: Wolters Kluwer, 2017, §5.2.2.

Het tweede aspect van de positieve verplichting (*de procedurele plicht tot onderzoek*) houdt onder meer in dat de lidstaten een adequaat onderzoek moeten instellen wanneer er mogelijks een schending van artikel 3 EVRM heeft plaatsgevonden.¹⁰¹ Het onderzoek dat lidstaten dienen uit te voeren moet grondig en effectief zijn. Op basis van dit onderzoek moet het mogelijk zijn dat de verantwoordelijke staatsorganen of agenten geïdentificeerd en bestraft kunnen worden.¹⁰²

66. Wanneer een lidstaat echter heeft vastgesteld dat er buitenproportioneel politiegeweld heeft plaatsgevonden, dan gelden er bijkomende verplichtingen voor die lidstaat in kwestie. Zo moet de lidstaat de schending van artikel 3 EVRM opheffen en zorgen voor rechtsherstel.¹⁰³ Wat een dergelijk rechtsherstel nu concreet moet inhouden, heeft het EHRM zich niet uitdrukkelijk over uitgesproken. Eén van de mogelijke vormen dat het rechtsherstel kan aannemen is de strafvermindering.¹⁰⁴ Wanneer het rechtsherstel van de situatie zoals voor de schending niet meer mogelijk is, dan moet het rechtsherstel plaatsvinden in de vorm van compensatie. Wanneer lidstaten het rechtsherstel achterwege laten of wanneer rechtsherstel niet of slechts nog gedeeltelijk mogelijk is, dan kan het EHRM zelf maatregelen treffen. Zo is het EHRM bevoegd op grond van artikel 41 EVRM om de benadeelde een billijke genoegdoening toe te kennen, als er een schending van het EVRM heeft plaatsgevonden en het nationale recht van de lidstaat in kwestie slechts gedeeltelijk rechtsherstel toelaat.¹⁰⁵

¹⁰¹ T. DE JONG, *Procedurele waarborgen in materiële EVRM-rechten*, Deventer: Wolters Kluwer, 2017, §5.3.; A.J.TH. WOLTJER EN A. VAN PACHTENBEKE, commentaar op artikel 3 EVRM, in: W.N. Ferdinandusse, V. MUL, M.J.A. PLAISIR, G. KNOBBOUT EN M. VAN STRIEN, *Sdu Commentaar Strafvordering*, Den Haag: sdu 2019.

¹⁰² EHRM, 28 september 2015, nr. 23380/09, *Bouyid v. België*, §119.

¹⁰³ J. VANDE LANOTTE EN Y. HAECK, *Handboek EVRM (Deel I, Algemene Beginselen)*, Antwerpen – Oxford: Intersentia 2005, p. 704-705.

¹⁰⁴ HR 31 oktober 2003, ECLI: NL: HR: 2003: AI0351.

¹⁰⁵ Die compensatie is door het EHRM toegekend in de volgende zaken: *Bouyid tegen België/ Turan Çakir tegen België en Portu Juanenea and Sarasola Yarbazal tegen Spanje*.

ONDERAFDELING 3.2.2. RELEVANTE RECHTSPRAAK EHRM

67. Binnen deze onderafdeling wordt er aandacht besteed aan de relevante arresten die betrekking hebben op deze thesis. In het algemeen associeert men het begrip 'politiegeweld' snel met landen zoals de Verenigde Staten, terwijl die problematiek ook heerst in België en Nederland. Het EHRM heeft zich in meerdere zaken uitgesproken over het politiegeweld in België in verhouding tot de waarborg uit artikel 3 EVRM. Het heeft dan ook een zekere relevantie om die spraakmakende arresten van het EHRM te duiden in deze thesis. Allereerst wordt er ingegaan op de beschrijving van de meest relevante zaken en nadien volgt een kritische blik op de elementen die in die verschillende zaken aan bod zijn gekomen.

3.2.2.1. EXCESSIEF POLITIEGEWELD IN VERHOUDING TOT ARTIKEL 3 EVRM

TURAN ÇAKIR TEGEN BELGIË

68. Een eerste relevante zaak kan gevonden worden in de zaak van '*Turan Çakir tegen België*'.¹⁰⁶ Als 29- jarige man van Turkse origine, werd Turan Çakir op 17 maart 1996 het slachtoffer van politiegeweld te Schaarbeek (België). Concreet werd de man op de grond gegooid door een politieagent doordat hij een agent op de schouder had aangeraakt om te informeren naar de reden van de arrestatie van zijn broer. Vervolgens heeft de politie traangas gebruikt om de man op de grond te houden en werd hij op het politiebureau verschillende keren geschopt en geslagen door de politieagenten in kwestie. Daarnaast werden heel wat racistische uitingen hem naar het hoofd geslingerd.¹⁰⁷ Het resultaat van dit politiegeweld is dat Turan Çakir gedurende tien dagen gehospitaliseerd was. Volgens medische attesten had Çakir dertien jaar na de feiten nog steeds aanzienlijke medische complicaties, zoals het verminderd gehoor en verminderd gezichtsvermogen.¹⁰⁸ Na afloop is de man een procedure gestart voor de nationale rechtbank, met geen resultaat tot gevolg. Hij heeft zich dan ook gewend tot het EHRM, hetgeen een beslissing heeft geveld in de materie.

69. Het resultaat van de opgestarte procedure voor het EHRM was de veroordeling van België op 10 maart 2009. Het Hof was immers van mening dat het gebruikte geweld van de politieagenten in kwestie verder ging dan het '*strikt noodzakelijke*' en dat de situatie een schending inhield van artikel 3 EVRM.

¹⁰⁶ EHRM, 10 maart 2009, nr. 44256/06, *Turan Çakir tegen België*.

¹⁰⁷ EHRM, 10 maart 2009, nr. 44256/06, *Turan Çakir tegen België*.

¹⁰⁸ F. HUTSEBAUT EN F. GOOSSENS, "Moeten we ons ongerust maken over de Belgische politie? Enkele beschouwingen bij de Straatburgse arresten '*Çakir en Trévalec versus België*' (10 maart 2009)" in F. DERYCK EN M. ROZIE, *Het strafrecht bedreven. Liber amicorum Alain De Nauw*, Brugge, Die Keure 2011, (353) 355-356.

Om te beoordelen of het gebruikte geweld niet verder is gegaan dan het strikt noodzakelijke, zal het EHRM een aftoetsing maken aan de hand van het letsel dat bij de klager is vastgesteld na aanhouding.¹⁰⁹ Wanneer er een letsel is vastgesteld dat niet alleen te verklaren is door het noodzakelijk geweld dat bij de aanhouding is gebruikt, dan wordt de conclusie gemaakt dat er meer geweld is gebruikt dan louter het 'strikt noodzakelijke'.¹¹⁰ Relevant om hierbij te vermelden is dat wanneer er een vermeende schending van artikel 3 EVRM voorligt op grond van politiegeweld tijdens of direct na de aanhouding, dan is er een omgekeerde bewijslast voorgeschreven door het EHRM.¹¹¹ Door het feit dat er een grote kans bestaat dat slechts politieambtenaren getuigen zijn van dat politiegeweld tijdens of direct na de aanhouding, geldt er ten aanzien van de verdachten het bewijsvermoeden dat het letsel is ontstaan door politiegeweld.¹¹²

SAÏD EN MOHAMMED BOUYID TEGEN BELGIË

70. Een tweede zeer relevant arrest betreft de zaak van 'Bouyid tegen België'.¹¹³ Twee broers uit Brussel- Noord zijn het slachtoffer geworden van politiegeweld. Beiden kregen ze namelijk een klap in het gezicht op het politiebureau van Sint- Joost- Ten- Node in 2003 en 2004. Na het incident heeft een arts de verwondingen vastgesteld, waarbij echter bleek dat één van de broers in een staat van shock verkeerde. Op 17 juni 2004 hebben beide personen dan ook een klacht met burgerlijke partijstelling neergelegd bij de nationale rechtbanken in België.¹¹⁴

71. In deze zaak is het EHRM eveneens tot een veroordeling van België gekomen. Het Hof was van mening dat de slagen die waren uitgedeeld op het politiebureau, een schending was van artikel 3 EVRM. Zo stelt het EHRM dat een slag door een politieagent die de controle uitoefent over een persoon, een ernstige schending uitmaakt van de waardigheid van die persoon.¹¹⁵ Het ERHM verwijst in diens redenering uitdrukkelijk naar de situatie van superioriteit en inferioriteit die de relatie tussen agenten en personen onder hun controle karakteriseert. Bovendien is het EHRM van mening dat de autoriteiten de plicht hebben tot het beschermen personen in een politiedetentie, die zich in een situatie van kwetsbaarheid bevinden.

72. Het arrest van Bouyid tegen België kan beschouwd worden als een uniek arrest. Het is de eerste keer in de geschiedenis van het EHRM dat de Grote Kamer tot een schending van het EVRM besluit nadat de Gewone Kamer eerder unaniem geen schending had vastgesteld. Zo was de Gewone Kamer immers van mening dat de slagen geen inbreuk uitmaakten op artikel 3 EVRM.

¹⁰⁹ EHRM, 10 maart 2009, nr. 44256/06, *Turan Çakir tegen België*, §61.

¹¹⁰ EHRM, 10 maart 2009, nr. 44256/06, *Turan Çakir tegen België*, §62.

¹¹¹ J.M. EMAUS, 'Aansprakelijkheid voor schade door politiegeweld', *NTBR* 2016/26, afl. 6, p.13.

¹¹² EHRM, 28 september 2015, nr. 23380/09, *Bouyid v. België*, §83.

¹¹³ EHRM, 28 september 2015, nr. 23380/09, *Bouyid v. België*.

¹¹⁴ EHRM, 28 september 2015, nr. 23380/09, *Bouyid v. België*, §132-133.

¹¹⁵ EHRM, 28 september 2015, nr. 23380/09, *Bouyid v. België*.

Deze redenering werd door de Gewone Kamer gestaafd door het argument dat de broers de agenten provokeerden doordat ze zich respectloos gedroegen en niet meewerkten tijdens de verhoren. Na overweging van de feiten is de Gewone Kamer tot de conclusie gekomen dat de minimumdrempel, vereist voor een schending van artikel 3 EVRM, niet was bereikt.

Het argument uit de Gewone Kamer dat de er geen ernstige verwondingen waren toegebracht, werd als irrelevant beschouwd in de Grote Kamer. Daarnaast werd er evenmin aandacht besteed aan het argument dat het gebruikte fysiek geweld door de politie was uitgelokt. De broers Bouyid stonden onder controle van de politie, waardoor de gewelddadige behandeling heeft gezorgd voor een gevoel van oneerlijkheid en onveiligheid bij de slachtoffers. Het feit dat één van de broers Bouyid minderjarig was op het moment van de feiten, heeft ertoe geleid dat de Grote Kamer tot het oordeel is gekomen dat er sprake was van een vernederende behandeling en bijgevolg een schending van artikel 3 EVRM.¹¹⁶

73. Binnen het arrest heeft het EHRM veel aandacht besteed aan het begrip van '*menselijke waardigheid*' en stelt het Hof dat het respect voor de menselijke waardigheid de kern van het EVRM uitmaakt.¹¹⁷ Bovendien ziet het EHRM een direct verband tussen de menselijke waardigheid en artikel 3 EVRM, waarbij het Hof oordeelt dat wanneer een individu van zijn rechten is beroofd of wordt geconfronteerd door de politie, dat elke '*niet strikt noodzakelijke vorm van fysiek geweld*' een schending vormt op de menselijke waardigheid en in beginsel een schending uitmaakt van artikel 3 EVRM.¹¹⁸ Diezelfde redenering en beoordeling dat het politiegeweld niet verder mag gaan dan het '*strikt noodzakelijke*' heeft men eveneens bekomen in het eerder besproken arrest van Turan Çakir tegen België.

JUANENEA EN YARZABAL TEGEN SPANJE

74. Een derde belangrijk arrest kan gevonden worden in de zaak van '*Portu Juanenea en Sarasola Yarzabal tegen Spanje*'.¹¹⁹ De eisers in deze zaak, Portu Juanenea en Sorasola Yarzabal, zijn twee voormalige leden van de terroristische groep ETA (Euskadi Ta Askatasuna) die op 6 januari 2008 door de speciale eenheden in Spanje werden gearresteerd.¹²⁰ In de procedure voor het EHRM halen ze aan dat ze tijdens deze arrestatie het slachtoffer zijn geworden van fysieke en psychologische mishandeling. Na de arrestatie zijn ze namelijk naar een afgezonderde plaats afgevoerd, waar ze herhaaldelijk slagen hebben gekregen en de methode van '*waterboarding*' op hen is toegepast. Deze feiten werden bevestigd door een medisch rapport.¹²¹

¹¹⁶ EHRM, 28 september 2015, nr. 23380/09, *Bouyid v. België*.

¹¹⁷ EHRM, 28 september 2015, nr. 23380/09, *Bouyid v. België*, §89.

¹¹⁸ EHRM, 28 september 2015, nr. 23380/09, *Bouyid v. België*, §100.

¹¹⁹ EHRM, 13 februari 2018, nr. 1652/13, *Juanenea en Yarzabal tegen Spanje*.

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ EHRM, 13 februari 2018, nr. 1652/13, *Juanenea en Yarzabal tegen Spanje*

De verweerders in deze procedure waren vijftien leden van de Guardia Civil, die als verweer aanhaalden dat alle toegebrachte verwondingen gerechtvaardigd waren in het licht van het gebruik van noodzakelijk geweld om de ontsnapping van de verdachten te vermijden.

75. Het EHRM oordeelde in deze zaak dat er voldoende bewijs was om te stellen dat er sprake was van onmenselijk en vernederende behandeling tijdens en direct na de aanhouding. Het gevolg was dan ook dat het EHRM Spanje heeft veroordeeld voor een schending van artikel 3 EVRM. Zo oordeelde het Hof dat er niet enkel de schending was van de materiële inhoud van artikel 3, maar dat ook de procedurele verplichting (*dat impliciet in artikel 3 EVRM vervat zit*) geschonden was. Het arrest bevestigt in een bepaalde mate de complexiteit voor het Hof om een onderscheid te maken tussen een situatie van foltering en een situatie van onmenselijke behandeling. In dit concreet arrest heeft het EHRM de eindconclusie gemaakt dat er geen sprake was van foltering, maar dat er wel sprake was van onmenselijke en vernederende behandelingen.

3.2.2.2. STROOMSTOOTWAPENS IN VERHOUDING TOT ARTIKEL 3 EVRM

76. Het EHRM heeft zich in de voorgaande arresten telkens uitgesproken over het excessief politiegeweld in verhouding tot artikel 3 EVRM. Zoals uit de rechtspraak van het EHRM blijkt, kan dit excessief politiegeweld verschillende vormen aannemen. Bijvoorbeeld het toedienen van slagen zonder noodzaak, het gebruik van traangas of wapenstokken zonder noodzaak.¹²² Het EHRM heeft zich echter ook uitgesproken in enkele relevante arresten omtrent het gebruik van stroomstootwapens, waarbij het Hof dit gebruik heeft getoetst aan artikel 3 EVRM. Deze arresten vormen een fundamentele waarde voor de thesis doordat het de kern van dit onderzoek raakt.

ANZHELO GEORGIEV E.A. TEGEN BULGARIJE

77. Een eerste relevant arrest waar het EHRM het TASER- gebruik heeft moeten aftoetsen aan artikel 3 EVRM, kan gevonden worden in '*Anzhelo tegen Bulgarije*'.¹²³ Net zoals in de vorige arresten van toepassing was, heeft het EHRM hier moeten beoordelen of het gebruikte politiegeweld gekwalificeerd kon worden als '*strikt noodzakelijk*'. In deze zaak was er sprake van een excessief gebruik van politiegeweld en specifiek door middel van een stroomstootwapen. Concreet ging het over een speciale operatie, georganiseerd door de Bulgaarse politie, waarbij een inval had plaatsgevonden in een internet bedrijf met de doelstelling om illegale software in beslag te nemen.¹²⁴ De politie had tijdens deze inval gebruik gemaakt van de TASER.

¹²² Zie bijvoorbeeld: schending artikel 3 EVRM door politieel gebruik van traangas, in EHRM, 16 juli 2013, nr. 44827, *Abdullah Yasa e.a. tegen Turkije*; schending artikel 3 EVRM door politieel gebruik van wapenstokken; EHRM, 24 september 2014, nr. 74010/11, *Dembele tegen Zwitserland*.

¹²³ EHRM, 30 september 2014, nr. 51284/09, *Anzhelo Georgiev e.a. tegen Bulgarije*.

¹²⁴ EHRM, 30 september 2014, nr. 51284/09, *Anzhelo Georgiev e.a. tegen Bulgarije*.

78. Ook hier is het EHRM wederom tot het oordeel gekomen dat artikel 3 EVRM geschonden was. Het Hof argumenteerde deze uitspraak door te stellen dat de Bulgaarse overheid onvoldoende bewijs had geleverd om te kunnen aantonen dat het gebruik van de TASER gerechtvaardigd was.¹²⁵ Daarnaast had de Bulgaarse overheid gefaald om aan te tonen dat de verdachten op wie het stroomstootwapen was gebruikt, de intentie hadden om de agenten aan te vallen of dat er een serieuze dreiging was.¹²⁶ Het gedrag dat politiegeweld rechtvaardigt, is in het algemeen het agressief gedrag en het sterk verzetten tegen een arrestatie. Toch zal het altijd afhangen van de situatie of het gebruikte politieel geweld beschouwd kan worden als wettig.¹²⁷

ZNAKOVAS TEGEN LITOUWEN

79. Vervolgens dient er aandacht te worden besteed aan een tweede relevante zaak, namelijk die van '*Znakovas tegen Litouwen*'.¹²⁸ Ook hier spreekt het EHRM zich uit over het politieel gebruik van stroomstootwapens. Concreet gaan de feiten in deze zaak over een situatie van huiselijk geweld, waarbij de Litouwse politie ter plaatse kwam en de man naar het bureau had meegenomen voor verder verhoor. Op weg naar het politiebureau is de verdachte (Znakovas) zich agressief beginnen te gedragen, waarbij de agenten beweren dat hij één van de agenten had aangevallen en geprobeerd had om het stuur over te nemen. De situatie is dan geëscaleerd waarbij de agenten het voertuig tot stilstand hebben gebracht en de verdachte onder vuur hebben genomen met de TASER.¹²⁹ Volgens de verdachte zelf was de TASER drie tot vier keer achter elkaar gebruikt, waarbij men gedurende de verdere rit herhaaldelijk heeft gedreigd om het wapen opnieuw te gebruiken.¹³⁰ Znakovas haalde in zijn argumentatie dan ook aan dat dit gebruik van die TASER niet noodzakelijk en buitenproportioneel was omdat hij geen werkelijke dreiging vertoonde naar de politie of derden toe.¹³¹ Zelf gaf hij aan dat zijn gedrag ook door andere middelen dan de TASER behandeld kon worden, zoals bijvoorbeeld bijkomende handboeien. De Litouwse overheid stelde in het pleidooi daarentegen dat de vereiste minimumgraad van ernst niet was bereikt. Het gebruik van de TASER was volgens hen een noodzakelijke en proportionele reactie op het vertoonde agressief gedrag van de verdachte.¹³²

80. Het EHRM oordeelde in deze zaak wederom dat elke vorm van politieel geweld, dat niet strikt noodzakelijk is, de menselijke waardigheid aantast en dat het in beginsel een inbreuk vormt op de rechten uit artikel 3 EVRM.¹³³ In vorige arresten heeft het EHRM reeds geoordeeld dat het toedienen van elektrische shocks een serieuze vorm is van mishandeling dat ernstige pijn en leed kan veroorzaken.¹³⁴

¹²⁵ EHRM, 30 september 2014, nr. 51284/09, *Anzhelo Georgiev e.a. tegen Bulgarije*, §92.

¹²⁶ EHRM, 30 september 2014, nr. 51284/09, *Anzhelo Georgiev e.a. tegen Bulgarije*, §74.

¹²⁷ N. RODLEY, "Integrity of the Person" in Daniel Moeckli, Sangeeta Shah, and Sandesh Sivakumaran (eds.), *International Human Rights Law* (2nd ed., Oxford: Oxford University Press, 2014), p.174.

¹²⁸ EHRM, 19 november 2019, nr. 32715/17, *Znakovas tegen Litouwen*.

¹²⁹ EHRM, 19 november 2019, nr. 32715/17, *Znakovas tegen Litouwen*, §7.

¹³⁰ EHRM, 19 november 2019, nr. 32715/17, *Znakovas tegen Litouwen*, §7.

¹³¹ *Ibid*, §36.

¹³² *Ibid*, §39.

¹³³ *Ibid*, §42.

¹³⁴ Zie EHRM, 15 mei 2012, nr. 51671/07, *Grigoryev tegen Oekraïne* en EHRM, 30 september 2014, nr. 51284/09, *Anzhelo Georgiev e.a. tegen Bulgarije*.

81. Vervolgens sprak het EHRM zich uit over de noodzaak tot het gebruik van de TASER. Omdat de politieagenten geen mondelinge waarschuwing hadden geuit alvorens de TASER te gebruiken (*hetgeen vereist was door de nationale wetgeving in Litouwen*) en omdat het ging om een 61-jarige man, die gehandboeid was en alleen stond tegenover twee politieagenten, was het EHRM van oordeel dat het gebruik in kwestie niet noodzakelijk en niet proportioneel was.¹³⁵ Bijgevolg heeft het Hof dan ook geoordeeld dat er sprake was van een schending van artikel 3 EVRM wegens een onmenselijke en vernederende behandeling.

SOLOKAVAS TEGEN LITOUWEN

82. De vorige zaak van '*Znakovas tegen Litouwen*', is niet de enige zaak waar het EHRM de Litouwse overheid heeft veroordeeld op basis van een excessief politiegeweld door het gebruik van de TASER. Zo heeft het EHRM namelijk in de zaak van '*Sokolovas tegen Litouwen*' wederom uitgesproken dat artikel 3 EVRM geschonden was doordat de Litouwse politie de TASER hadden gebruikt zonder strikte noodzakelijkheid.¹³⁶

KANCIAL TEGEN POLEN

83. Een laatste arrest dat relevant is om te bespreken binnen deze onderafdeling, is de zaak van '*Kancial tegen Polen*'.¹³⁷ In deze staat stond wederom het politioneel gebruik van stroomstootwapens in verhouding tot artikel 3 EVRM centraal. Hetgeen dit arrest zo relevant maakt, is dat het Hof hier, naast een beoordeling van de materiële schending van artikel 3 EVRM, ook de beoordeling maakt over het procedurele aspect dat door artikel 3 EVRM wordt gewaarborgd. Dit procedurele aspect is in deze thesis reeds uitgebreid toegelicht.¹³⁸ Kancial was in 2011 in Polen gearresteerd voor een vermoedelijke kidnapping. Tijdens de inval in zijn woning had de politie veel geweld gebruikt (*zoals de TASER*). Volgend hierop had hij een klacht ingediend bij de nationale rechtsinstanties, waarbij het Openbaar Ministerie in Polen was overgegaan tot het opstarten van een onderzoek. Na het bekomen van een negatief resultaat, heeft Kancial een klacht ingediend bij het EHRM met het argument dat de procedurele onderzoeksplicht uit artikel 3 EVRM was geschonden.¹³⁹

84. Het EHRM argumenteerde dat er in het gevoerde onderzoek door de Poolse autoriteiten heel wat fouten zaten. Zo hadden de Poolse autoriteiten niet bewezen welke noodzaak er was voor het gebruik van geweld en welke verwondingen de verdachte had als gevolg van dit geweld. Bovendien had het onderzoek door Polen gefaald om de omstandigheden rond het politioneel gebruik van de TASER te verduidelijken. Nadat alle elementen in overweging waren genomen, was het EHRM dan ook tot de conclusie gekomen dat de onderzoekplicht, zoals die impliciet wordt voorgeschreven door artikel 3 EVRM, was geschonden.¹⁴⁰

¹³⁵ EHRM, 19 november 2019, nr. 32715/17, *Znakovas tegen Litouwen*, §50-51.

¹³⁶ EHRM, 28 juni 2022, nr. 10049/20, *Solokavas tegen Litouwen*, §21-22

¹³⁷ EHRM, 23 mei 2019, nr. 37023/13, *Kancial tegen Polen*.

¹³⁸ Zie randnummer 65 tot 66 in deze thesis.

¹³⁹ EHRM, 23 mei 2019, nr. 37023/13, *Kancial tegen Polen*.

¹⁴⁰ EHRM, 23 mei 2019, nr. 37023/13, *Kancial tegen Polen*.

Het arrest kent een belangrijke waarde om te vermelden omdat het aantoont dat een lidstaat ook veroordeeld kan worden voor de schending van artikel 3 EVRM wegens het nalaten om een grondig, effectief en adequaat onderzoek uit te voeren wanneer er sprake is van een politieel gebruik van een TASER.¹⁴¹

ONDERAFDELING 3.2.3. DE TASER EEN POTENTIËLE INBREUK OP ARTIKEL 3 EVRM?

85. Het excessief politiegeweld is een gegeven dat overal in Europa voorkomt. Het is dan ook een materie waarover het EHRM zich meerdere keren over heeft uitgesproken. In de vorige onderafdeling zijn de meest relevante arresten besproken, waar het EHRM enerzijds oordeelt over het excessief politiegeweld (*onder andere in België*) en anderzijds over het stroomstootwapen in verhouding tot artikel 3 EVRM. Naast die besproken arresten kan men in de rechtspraak van het EHRM nog heel wat andere en gelijkaardige arresten terugvinden die spreken over het excessief politiegeweld in verhouding tot artikel 3 EVRM.¹⁴² Echter is er gekozen om in deze thesis louter de focus te richten op de meest relevante jurisprudentie.

86. Zoals reeds is gesteld, vormt artikel 3 EVRM de absolute waarborg voor het verbod op foltering en onmenselijke en vernederende behandelingen. Om te kunnen beoordelen of het politieel gebruik van een TASER een schending inhoudt van één van die gedragingen uit artikel 3 EVRM, is het vereist om een blik te werpen op de besproken arresten uit de vorige onderafdeling. In het algemeen stelt het Hof dat het '*excessief gebruik van politiegeweld*', waar het gebruik van de TASER in sommige gevallen bijhoort, een schending uitmaakt van artikel 3 EVRM. Opvallend binnen die uitspraken van het EHRM is dat het Hof nooit tot de conclusie komt dat er sprake is van 'foltering', maar dat de inbreuken slechts gekwalificeerd kunnen worden als een onmenselijke of vernederende behandeling.

87. Daarnaast maakt het EHRM in elke afzonderlijke zaak de afweging of het gebruikte politiegeweld absoluut noodzakelijk en proportioneel was. In die arresten waar de TASER het onderwerp uitmaakte van het geding, is ook steeds onderzocht of het gebruik noodzakelijk en proportioneel was. Hieruit kan men de conclusie trekken dat het steeds '*case-by case*' moet worden nagegaan of er al dan niet een schending voorligt van artikel 3 EVRM. Elementen die voor die overweging in aanmerking worden genomen, zijn bijvoorbeeld in welke omstandigheden de TASER werd gebruikt, hoeveel keer de TASER werd gebruikt en tenslotte welke methode er werd gebruikt (*drive- stunmodus of darts-modus*). Als we hypothese maken dat de politie op correcte wijze gebruik heeft gemaakt van de TASER en men de relevante gebruiksvoorschriften heeft gevolgd die in de opleiding aan bod komen, dan is het zeer moeilijk om een dergelijk gebruik te plaatsen onder de noemer '*onmenselijke of vernederende behandeling*'.

¹⁴¹ T. DE JONG, *Procedurele waarborgen in materiële EVRM- rechten*, Deventer: Wolters Kluwer, 2017, §5.3.; A.J.TH. WOLTJER EN A. VAN PACHTENBEKE, commentaar op artikel 3 EVRM, in: W.N. Ferdinandusse, V. MUL, M.J.A. PLAISIR, G. KNOBBOUT EN M. VAN STRIEN, *Sdu Commentaar Strafvordering*, Den Haag: sdu 2019.

¹⁴² Zie bijvoorbeeld: schending artikel 3 EVRM door politieel gebruik van traangas, in EHRM, 16 juli 2013, nr. 44827, *Abdullah Yasa e.a. tegen Turkije*; schending artikel 3 EVRM door politieel gebruik van wapenstokken; EHRM, 24 september 2013, nr. 74010/11, *Dembele tegen Zwitserland*.

In zo een geval van correct gebruik zal er immers altijd een legitieme noodzaak zijn dat het gebruik van een stroomstootwapen kan rechtvaardigen. Bovendien is de vereiste minimumgraad van ernst in die situatie dan ook zeker niet bereikt. Wanneer de politie- dienstverlener echter de gebruiksvoorschriften te buiten gaat en het stroomstootwapen excessief zal gebruiken (*bijvoorbeeld door gedurende tien minuten onafgebroken een elektrische schok toe te dienen*), dan verduidelijkt de rechtspraak van het EHRM dat er sprake is van een schending van artikel 3 EVRM. In een dergelijk geval zal men immers ernstige fysieke en mentale schade teweegbrengen waardoor het een onmenselijke behandeling uitmaakt.

88. Naast de relevante arresten van het EHRM die als grondslag dienen voor deze conclusie, is het tevens van belang om te kijken naar de visie van het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of bestraffing (CPT). Het CPT heeft namelijk in 2010 een rapport gepubliceerd inzake het gebruik van de TASER in verhouding tot artikel 3 EVRM.¹⁴³ Zo stelt het CPT onder andere dat de TASER een controversieel onderwerp is waarbij het een geweldsmiddel is dat snel aanleiding kan geven tot misbruik. Het is dan ook dat laatste element waar het CPT zich voornamelijk zorgen over maakt. Het is een wapen dat acute pijn kan veroorzaken en de deur opent voor misbruik.¹⁴⁴ Daarnaast oordeelt het CPT dat de voorwaarden voor een wettig gebruik bepaald moeten worden door zowel richtlijnen als nationaal recht.

89. Het visie van het CPT komt immers wel overeen met het EHRM, waarbij het gebruik van de TASER moet onderworpen zijn aan de beginselen van noodzakelijkheid, subsidiariteit, proportionaliteit, voorafgaande mondelingen waarschuwingen en voorzichtigheid.¹⁴⁵ Tenslotte is de CPT van mening dat de TASER slechts gebruikt moet worden in gevallen van strikte noodzakelijkheid: wanneer er sprake is van een ernstige dreiging voor het eigen leven of als er een ernstig risico is op serieuze letsels.

90. Wat er zowel uit de arresten van het EHRM, als de visie van de CPT kan afgeleid worden, is dat het politieel gebruik van de TASER sterk onderworpen is aan verschillende vereisten alvorens men kan spreken van een gerechtvaardigd gebruik. Zoals reeds is gesteld, moet elk gebruik dan ook situationeel bekeken worden om te kunnen beoordelen of er al dan niet sprake is van een schending van artikel 3 EVRM.

91. Wanneer men als individu het slachtoffer wordt van een excessief gebruik van politiegeweld (*zoals een niet strikt noodzakelijk en buitenproportioneel gebruik van een stroomstootwapen*), dan kan men een procedure opstarten voor het EHRM. Wel zijn er bepaalde voorwaarden die voldaan moeten zijn alvorens men de zaak kan bepleiten voor het Hof. Die ontvankelijkheidsvoorwaarden kan men klassiek onderverdelen in vier aparte categorieën: de *'ratione personae, de ratione loci, de ratione materiae en de ratione temporis*.

¹⁴³ EHRM, 19 november 2019, nr. 32715/17, *Znakovas tegen Litouwen*, §33.

¹⁴⁴ EHRM, 19 november 2019, nr. 32715/17, *Znakovas tegen Litouwen*, §33.

¹⁴⁵ *Ibid*, §33.

Artikel 34 EVRM licht de procedure toe voor de neerlegging van een individuele klacht: "ieder natuurlijk persoon, iedere niet- gouvernementele organisatie of iedere groep van personen die beweert slachtoffer te zijn van een schending door een van de Hoge Verdragsluitende Partijen kan verzoekschriften indienen".¹⁴⁶ Wel stelt artikel 35 EVRM in het bijzonder dat er voor dergelijke individuele klachten enkele voorwaarden vervuld moeten zijn. Zo stellen de belangrijkste criteria dat (i) de nationale rechtsmiddelen uitgeput moeten zijn (ii), dat de klacht niet anoniem mag worden ingediend (iii) en dat de verzoeker een wezenlijk belang moet kunnen aantonen.¹⁴⁷ In deze thesis wordt er echter niet dieper ingegaan op de concrete procedure voor het EHRM. De korte toelichting over de ontvankelijkheidsvoorwaarden volstaat.

AFDELING 3.4. HET RECHT OP DE BESCHERMING VAN DE GEZONDHEID

ONDERAFDELING 3.4.1. ARTIKEL 11 ESH

92. Het Europees Sociaal Handvest (ESH) waarborgt de economische, sociale en culturele rechten. Het Handvest kent een speciale opbouw, waar men eerst ingaat op een aantal basisprincipes en doelstellingen die de Verdragstaten met alle gepaste middelen moeten nastreven.¹⁴⁸ Het tweede deel van het Handvest focust zich in meer detail op deze basisprincipes en zet ze om in rechten. De rechten die vervat zitten in het ESH maken het onderwerp uit van inspanningsverbintenissen voor de Verdragsluitende Partijen. Concreet houdt dit in dat de staten alle nodige inspanningen moeten leveren om de nakoming van de rechten te bekomen.¹⁴⁹ In tegenstelling tot het EVRM, geldt de verplichting tot de waarborging van alle rechten die vervat zitten in het Handvest, niet voor het ESH.¹⁵⁰ Voor deze thesis is artikel 11 ESH relevant, hetgeen het recht op de bescherming van de gezondheid waarborgt.

93. Artikel 11 ESH is de wettelijke waarborg voor het recht op de bescherming van de gezondheid. Concreet stelt het artikel dat¹⁵¹: "*Teneinde de doeltreffende uitoefening van het recht op bescherming van de gezondheid te waarborgen, verbinden de Partijen zich, hetzij rechtstreeks, hetzij in samenwerking met openbare of particuliere instanties, passende maatregelen te nemen onder andere met het oogmerk: (1) de oorzaken van een slechte gezondheid zoveel mogelijk weg te nemen; (2) ter bevordering van de volksgezondheid en de persoonlijke verantwoordelijkheid op het gebied van de gezondheid voorzieningen te treffen op het terrein van voorlichting en onderwijs; (3) epidemische, endemische en andere ziekten, alsmede ongevallen zoveel mogelijk te voorkomen*".

¹⁴⁶ Artikel 34 EVRM.

¹⁴⁷ Artikel 35 EVRM.

¹⁴⁸ S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX EN K. VAN LAETHEM, *Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens*, 2011, Intersentia, Antwerpen – Cambridge, p. 298.

¹⁴⁹ T. AKILLIOGLU, "Some critical considerations on the European Social Charter and the Collective Complaints Protocol" in *Studies in labour law and social policy – Liber Amicorum Prof. Dr. Habil. Andrzej Marian Swiatkowski*, Krakow, Rocznik, 2009, 60.

¹⁵⁰ Artikel 20, lid 1 (b) van het ESH.

¹⁵¹ Artikel 11 ESH.

De term 'gezondheid' wordt niet verder gedefinieerd in het Handvest zelf. Specifiek wordt bedoeld dat de hoogst haalbare vorm van gezondheid moet worden nagestreefd, zowel op fysiek als op mentaal vlak.¹⁵² Er kan worden opgemerkt dat er een belangrijk onderscheid moet worden gemaakt tussen het recht op gezondheid en het recht op gezondheidszorg. Het recht op gezondheidszorg wordt immers niet als een zelfstandig recht beschouwd, maar als een onderdeel van het ruimere recht op gezondheid.¹⁵³ Volgens die interpretatie omvat het recht op gezondheid alle gezondheidsdeterminanten die van belang zijn om de hoogst haalbare vorm van fysieke en mentale gezondheid te bereiken.¹⁵⁴

ONDERAFDELING 3.4.2. TOEZICHTSMECHANISMEN

94. Wat de controle op de naleving van het ESH betreft, bestaan er twee verschillende toezichtmechanismen. Enerzijds is er de mogelijkheid tot statenrapporten en anderzijds is er de collectieve klachtenprocedure.¹⁵⁵ Het is echter weinig waarschijnlijk dat dit gebruikt kan worden bij het politieel gebruik van de TASER. Artikel 21 ESH stelt onder meer dat "*de Overeenkomstsluitende Partijen tweejaarlijkse rapporten moeten zenden inzake de toepassing van de door hen aanvaarde bepalingen van deel II van het ESH aan de secretaris- Generaal van de Raad van Europa*".¹⁵⁶ Van de staten zelf wordt verwacht dat ze een waarheidsgetrouw beeld schetsen van hoe zij de rechten uit dit Handvest verwezenlijken.¹⁵⁷ Na de zending van het rapport wordt het vervolgens overgemaakt aan het Comité van Onafhankelijke Experts (*ook gekend als het Europees Sociaal Comité*).¹⁵⁸ Een bijkomende bevoegdheid voor dit Comité, is de mogelijkheid om bijkomende vragen te stellen aan de rapporterende staat in kwestie.¹⁵⁹ Het rapport gaat met de bijhorende conclusies van het Europees Sociaal Comité daarna naar het Comité van Ministers, dat met een twee-derde meerderheid kan beslissen om een resolutie met aanbevelingen aan te nemen over de lidstaat die het rapport instuurt.¹⁶⁰

95. De tweede mogelijkheid tot controle op de naleving van de gewaarborgde rechten, kan bekomen worden via de collectieve klachtenprocedure. Deze procedure wordt geregeld door het Aanvullend Protocol.¹⁶¹ Artikel 1 van het Aanvullend Protocol stelt dat enkel een beperkt aantal organisaties gerechtigd zijn tot het indienen van een dergelijke klacht.

¹⁵² S.D. JAMAR, "The international human right to health", Southern University Law Review 1994, vol. 22, nr. 1 (1), 24.

¹⁵³ A. HENDRIKS, "The right to health and Other Health in National and International Jurisprudence", *EJHL* 1998, nr. 5, p. (390) 394; B. TOEBES, "The Right to Health and Other Health Related Rights" in B. TOEBES, M. HARTLEV, A. HENDRIKS, J. ROTHMAR HERMANN, *Health and Human Rights in Europe*, Cambridge, Intersentia, 2012, (83) 92-93.

¹⁵⁴ T. VANSWEEVELT, F. DEWALLENS, *Handboek Gezondheidsrecht Volume II*, Intersentia.

¹⁵⁵ S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX EN K. VAN LAETHEM, "Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens", 2011, *Intersentia*, Antwerpen – Cambridge, 299-300

¹⁵⁶ Artikel 21 ESH.

¹⁵⁷ R. BRILLAT, "De collectieve klachtenprocedure van het Europees Sociaal Handvest en de strijd tegen armoede" in STEUNPUNT TER BESTRIJDING VAN ARMOEDE, BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE UITSLUITING, *Armoede, Waardigheid, Mensenrechten*, Brussel, Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding, 2008, 75.

¹⁵⁸ Artikel 3 Aanvullend Protocol 1991.

¹⁵⁹ Artikel 2 Aanvullend Protocol 1991.

¹⁶⁰ Artikel 29 ESH.

¹⁶¹ Aanvullend Protocol, 9 november 1995, Straatsburg.

Zo is die mogelijkheid enkel voorzien voor erkende internationale werkgevers- of werknemersorganisaties die door de Raad van Europa erkend zijn, voor een aantal NGO's met waarnemerstatus bij de Raad van Europa en voor representatieve werkgevers- of werkgeversorganisaties.¹⁶² Deze organisaties zijn gerechtigd tot het schriftelijk indienen van een klacht bij de Secretaris- Generaal over de niet- toepassing van een artikel uit het ESH door een lidstaat.¹⁶³ Vervolgens kan het Comité van Ministers aanbevelingen doen aan de betrokken lidstaat, waarbij deze welbepaalde staat een verslag moet opstellen over de gevolgen die het heeft gegeven aan de aanbevelingen. Alsook wordt geacht dat de staat in kwestie de aanbevelingen verwerkt in zijn volgend landenrapport.¹⁶⁴

96. In het algemeen stelt men dat de collectieve klachtenprocedure zowel negatieve als positieve aspecten heeft. Als negatief element kan men het feit vermelden dat het Protocol voor de collectieve klachtenprocedure slechts door een zeer beperkt aantal lidstaten is ondertekend. Ook is de mogelijkheid tot het indienen van de klacht zeer beperkt doordat het uitgesloten is voor individuen.¹⁶⁵ Wat er echter gezien kan worden als positief, is het feit dat men niet de vereiste stelt van het *'aantonen van een wezenlijk belang'*.

ONDERAFDELING 3.4.3. DE TASER EEN POTENTIËLE INBREUK OP ARTIKEL 11 ESH?

97. De bewoordingen in artikel 11 ESH wijzen op de verplichting voor de lidstaten om *'de oorzaken voor de slechte gezondheid zoveel mogelijk weg te nemen'*. In deze thesis¹⁶⁶ is reeds uitgebreid ingegaan op de mogelijke gezondheidsrisico's die gepaard gaan met het politieel gebruik van de TASER. Men kan dan ook het argument maken dat stroomstootwapens een nefaste invloed kunnen hebben op de gezondheid van een individu, zeker indien het wordt gehanteerd op zwangere vrouwen, personen met een pacemaker, te magere of obese personen of personen met mentale problemen. De vraag die men zich kan stellen is of het dan de verplichting is voor een staat om dat gebruik van stroomstootwapens aan banden te leggen met het doel op het nastreven van dit recht. Het antwoord op die vraag lijkt niet eenvoudig. Als men het gebruik van het stroomstootwapen onder de categorie van *'oorzaken voor de slechte gezondheid'* kan indelen, dan kan men stellen dat er zeer veel elementen in onze samenleving zijn die onder diezelfde categorie vallen. Echter dient ook zeker het argument geformuleerd te worden dat bij een normaal gebruik van de TASER, waarbij de gebruiker alle voorzorgsmaatregelen in acht neemt, er een zeer grote kans bestaat dat er geen verdere gezondheidsimplicaties optreden. Het is dan ook voorbarig om de algemene conclusie te maken dat het stroomstootwapen een oorzaak vormt voor de slechte gezondheid.

¹⁶² Artikel 1 (c) tweede Aanvullend Protocol, 1995; S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX EN K. VAN LAETHEM, *Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens*, Intersentia, Antwerpen – Cambridge, 2011, 300.

¹⁶³ Artikel 4 en artikel 5 tweede Aanvullend Protocol, 1995.

¹⁶⁴ Artikel 10 Tweede Aanvullend Protocol 1995; S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX EN K. VAN LAETHEM, *Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens*, Intersentia, Antwerpen – Cambridge, 2011, 301.

¹⁶⁵ S. SMIS, C. JANSSENS, S. MIRGAUX EN K. VAN LAETHEM, *Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens*, Intersentia, Antwerpen – Cambridge, 2011, 301.

¹⁶⁶ Zie afdeling 2.2 van deze thesis.

98. Bovendien is er een zekere relevantie om de rechtvaardigingsgronden te bespreken waarover de lidstaten beschikken om de in het ESH vervatte rechten in te perken. Concreet wordt die materie geregeld in deel V van het Europees Sociaal Handvest. Een eerste uitzonderingsgrond geeft toelichting omtrent de afwijking in geval van een oorlog of een noodtoestand (= het voortbestaan van het land wordt bedreigd): in die bijzondere situaties is een staat gerechtigd om van de verplichtingen in het ESH af te wijken, doch uitsluitend voor zover de omstandigheden zulks absoluut vereisen en deze maatregelen niet in strijd zijn met andere volkenrechtelijke verplichtingen.¹⁶⁷ Indien er een staat wenst gebruik te maken van dat uitzonderingsrecht, zal zij binnen de redelijke termijn de Secretaris- Generaal van de Raad van Europa volledig op de hoogte brengen.¹⁶⁸ Inzake het gebruik van de TASER kan deze uitzondering echter geen oplossing bieden.

99. Echter is het belangrijker om stil te staan bij de algemene uitzondering van artikel G, deel V ESH: *“de rechten in deel II van het ESH kunnen generlei beperkingen ondergaan, met uitzondering van die welke bij de wet zijn voorgeschreven en in een democratische samenleving noodzakelijk zijn voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen en voor de bescherming van de openbare orde, de nationale veiligheid, de volksgezondheid of de goede zeden”*.¹⁶⁹ De argumentatie dat de TASER een schending vormt van het recht op de bescherming van de gezondheid, gewaarborgd in artikel 11 ESH, wordt geneutraliseerd doordat het politieel gebruik van de TASER voldoet aan de bovenstaande voorwaarden voor een legitieme rechtvaardiging. Zo is het gebruik van de TASER voorgeschreven bij wet (*ondanks de discussie en onduidelijkheid die hierover bestaat*)¹⁷⁰ en valt het onder de rechtvaardigingsvereiste van *‘noodzakelijk voor de bescherming van de openbare orde’*. Derhalve dient de conclusie gemaakt te worden dat artikel 11 ESH niet geschonden is. Bijgevolg kan er dan ook geen klachtenprocedure opgestart worden.

¹⁶⁷ Artikel F, deel V ESH;

¹⁶⁸ Artikel F, lid 2 deel V ESH.

¹⁶⁹ Artikel G, deel 5 ESH.

¹⁷⁰ Zie onderafdeling 2.3.5. In deze onderafdeling wordt de discussie toegelicht rond de duidelijkheid en voorzienbaarheid van het politieel gebruik van de TASER in de wet.

HOOFDSTUK 4. GRONDRECHTEN IN HET GEDRANG – OP VLAK VAN HET BELGISCH RECHT

KORTE INTRODUCTIE

100. België heeft in zijn buitenlands beleid veel aandacht voor de mensenrechten. Maar niet enkel binnen het buitenlands beleid heeft België aandacht voor de bescherming van fundamentele grondrechten. Alle lidstaten waarborgen echter een bepaald aantal specifieke grondrechten in hun nationale grondwet. In België valt deze bescherming terug te vinden onder titel II van de Belgische Grondwet: "*De Belgen en hun rechten*".

101. Hetgeen centraal staat binnen dit hoofdstuk is het vraagstuk of een slachtoffer van een TASER-gebruik zich, naast de Europese waarborgen, zich eveneens kan wenden tot de Belgische Grondwet om die bescherming te bekomen. Concreet zal er in dit hoofdstuk onderzocht worden welke potentiële nationale grondrechten in het gedrang komen in verband met het politieel gebruik van de TASER.

AFDELING 4.1. BELGISCHE GRONDWET

102. België beschikt sinds 1831 over een nationale Grondwet die verschillende fundamentele rechten en vrijheden waarborgt. Een basiskenmerk van onze nationale Grondwet is dat het een duidelijk compromis is tussen de conservatieve katholieke krachten enerzijds en de liberale middenklasse anderzijds. Het doel van de Grondwet is om de overheidsmacht te organiseren en te beperken door middel van de horizontale en verticale machtscheiding. Ook tracht men die overheidsmacht te beperken door het invoeren van fundamentele grondrechten.¹⁷¹

103. Men kan grondrechten omschrijven als fundamentele rechtsnormen die de macht van de overheid inhoudelijk aan banden leggen en tot doel hebben om de menselijke waardigheid te verzekeren.¹⁷² De grondrechten zijn in eerste plaats afdwingbaar ten aanzien van de overheid en beheersen een verticale relatie van de burger tegen de overheid.¹⁷³ Binnen onze nationale Grondwet wordt er een onderscheid gemaakt tussen drie verschillende categorieën of generaties van grondrechten. De eerste categorie kan worden aangeduid als de klassieke liberale grondrechten en omvatten de burgerlijke en politieke rechten.¹⁷⁴

¹⁷¹ S. SOTTIAUX, *Grondwettelijk recht*, Intersentia, Antwerpen, 2016, 40.

¹⁷² S. SOTTIAUX, *Grondwettelijk recht*, Intersentia, Antwerpen, 2016, 291.

¹⁷³ S. SOTTIAUX, *Grondwettelijk recht*, Intersentia, Antwerpen, 2016, 305.

¹⁷⁴ S. SOTTIAUX, *Grondwettelijk recht*, Intersentia, Antwerpen, 2016, 298.

104. De burgerlijke rechten kunnen gezien worden als afweerrechten tegenover de overheid en impliceren voor een overheid de verplichting tot onthouding of niet- inmenging.¹⁷⁵ Politieke rechten daarentegen laten de burger toe om te participeren aan de politieke besluitvorming. Onder deze eerste categorie is bijvoorbeeld het recht op de eerbiediging van het privé- leven terug te vinden, hetgeen gewaarborgd is in artikel 22 Gw.¹⁷⁶ De tweede generatie van grondrechten zijn de economische, sociale en culturele rechten, gewaarborgd door artikel 23 van de Gw.¹⁷⁷ Enkele voorbeelden van rechten die onder deze categorie vallen, is het recht op arbeid en het recht op de bescherming van een gezond leefmilieu. Tenslotte zijn er nog de collectieve of solidariteitsrechten: dit zijn de rechten die niet zozeer aan een individu toekomen, maar die toekomen aan de groep en waaraan staten onderworpen zijn.¹⁷⁸

105. In tegenstelling tot de Europese rechtsgrondslagen (*zoals het EVRM*) beschikt de Belgische Grondwet niet over een bepaling omtrent het verbod op foltering en het verbod op onmenselijke behandelingen of straffen. Ook is er geen bepaling terug te vinden die het recht op leven garandeert. Men kan daarom in eerste instantie stellen dat het plaatsen van het politieel gebruik van de TASER onder één van deze grondrechten zeker geen zwart- wit verhaal is. Het grondrecht dat in een procedure voor het Grondwettelijk Hof de grootste kans op slagen zou hebben, is het invoeren van artikel 22 Belgische Grondwet: het recht op de eerbiediging van het privé- leven. Artikel 22 van de Grondwet stelt:

"Ieder heeft recht op eerbiediging van zijn privé- leven en zijn gezinsleven, behoudens in de gevallen en onder de voorwaarden door de wet bepaald.

De wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel waarborgen de bescherming van dit recht"

106. Het toepassingsgebied van dit recht is enorm uitgebreid.¹⁷⁹ Echter geeft de rechtspraak wel toelichting over gevallen die onder de werkingssfeer van dit welbepaald artikel vallen opdat men een idee verkrijgt over de diepgang van het toepassingsgebied. Zo vallen onder meer het recht op de bescherming van de persoonlijk identiteit (*recht op naam, eer en afbeelding*) en het recht op de bescherming van de morele, psychologische en lichamelijke integriteit onder het toepassingsgebied.¹⁸⁰ Men kan argumenteren dat dit laatstgenoemde recht, namelijk het recht op de bescherming van de lichamelijke integriteit, het recht is dat een problematiek vormt in het licht van het politieel gebruik van de TASER.

¹⁷⁵ S. SOTTIAUX, *Grondwettelijk recht*, Intersentia, Antwerpen, 2016, 298.

¹⁷⁶ Artikel 22 Belgische Grondwet, 1831.

¹⁷⁷ Artikel 23 Belgische Grondwet, 1831.

¹⁷⁸ S. SOTTIAUX, *Grondwettelijk recht*, Intersentia, Antwerpen, 2016, 299.

¹⁷⁹ EHRM, 16 december 1992, nr.13710/88, *Niemietz tegen Duitsland*, §29; S. SOTTIAUX, *Grondwettelijk recht*, Intersentia, Antwerpen, 2016, 393.

¹⁸⁰ S. SOTTIAUX, *Grondwettelijk recht*, Intersentia, Antwerpen, 2016, 394.

Het EHRM heeft in de rechtspraak geen nuancering gegeven over de notie 'lichaam'. Wanneer het Hof echter in contact komt met een vraagstuk inzake het menselijk lichaam als onderwerp, dan legt het EHRM een sterke nadruk op het recht op de eerbiediging van de fysieke en psychische integriteit.¹⁸¹ Het Belgisch recht beschouwt de eerbiediging van de fysieke integriteit als een persoonlijkheidsrecht (*d.w.z. subjectieve rechten die toekomen aan ieder individu omwille van het mens- zijn*).¹⁸² Concreet bestaat het recht op de eerbiediging van de fysieke en psychische integriteit uit twee bestanddelen: het zelfbeschikkingsrecht en een afweerrecht.¹⁸³

107. Op grond van het zelfbeschikkingsrecht heeft men de mogelijkheid tot het afstaan van organen, het doneren van zaad- en eiercellen of kan een vrouw overgaan tot abortus. Echter is dit zelfbeschikkingsrecht niet absoluut.¹⁸⁴ Wanneer bijvoorbeeld het zelfbeschikkingsrecht tot gevolg zou hebben dat anderen er moreel leed aan hebben, dan kan het zelfbeschikkingsrecht geldig ingeperkt worden.¹⁸⁵ Het afweerrecht houdt in dat het menselijk lichaam wordt beschermd tegen inmenging van anderen. Zo is elke aantasting van het lichaam door een derde ongeoorloofd waardoor het lichaam gezien kan worden als onschendbaar.¹⁸⁶

108. Indien het recht op de fysieke integriteit wordt geschonden, dan kan een strafrechtelijke of burgerrechtelijke sanctie het gevolg zijn. Zo is er op het gebied van het strafrecht de vervolging mogelijk op basis van 'slagen en verwondingen' en op burgerrechtelijk vlak kan men zich wenden tot artikel 1382 Oud BW.¹⁸⁷

AFDELING 4.2. DE BEPERKINGEN

109. Net zoals bij de Europese rechtsgrondslagen, is de beperking van grondrechten ook mogelijk in de Belgische Grondwet. Artikel 22 Gw stelt uitdrukkelijk dat iedereen recht heeft op de eerbiediging van zijn privé- en familielevens 'behoudens in de gevallen en voorwaarden door de wet bepaald'.¹⁸⁸ De bewoording 'wet' in artikel 22 Gw wijst hierbij op een formele wet. Die voorwaarde dat de beperking moet worden voorzien door de wet, staat bekend als het legaliteitsbeginsel. Daarnaast hanteert men het proportionaliteitsbeginsel of ook wel het evenredigheidsbeginsel genoemd. Onder deze vereiste is de overheid genoodzaakt om ervoor te zorgen dat de inperking van het recht op de vrijheid van de burger niet buiten proportie is ten aanzien van het doel dat de overheid nastreeft.¹⁸⁹ Binnen die proportionaliteitstoets hanteert men nog deeltsten:

¹⁸¹ EHRM 26 maart 1985, nr. 8978/80, X en Y/ Nederland, §22.

¹⁸² P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 96-97.

¹⁸³ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 104.

¹⁸⁴ H.J.J. LEENEN e.a., *Handboek gezondheidsrecht*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2017, 83.

¹⁸⁵ H. DE DIJN, "De grenzen van de autonomie als waarde", *Ethische Perspectieven*, 1991, 3-7.

¹⁸⁶ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 105.

¹⁸⁷ Zie artikel 392 en volgende Sw. & Artikel 1382 Oud BW.

¹⁸⁸ Artikel 22 Belgische Grondwet.

¹⁸⁹ S. SOTTIAUX, *Grondwettelijk recht*, Intersentia, Antwerpen, 2016, 315.

zo moet enerzijds het doel van de overheid legitiem zijn en moeten de middelen die de overheid hanteert pertinent of geschikt zijn om dat doel te bereiken.¹⁹⁰

110. Het politieel gebruik van de TASER houdt in eerste instantie een schending in van artikel 22 van de Grondwet en specifiek een schending van het recht op de eerbiediging van de fysieke integriteit. De werking van stroomstootwapen (*het afvuren van de pijltjes in de 'darts-modus'*) houdt in dat de fysieke integriteit wordt geschonden doordat die pijltjes het lichaam penetreren en een elektrische schok toedienen. Wanneer men echter de voorwaarden voor een rechtsgeldige inperking afoetst, dan kan men niet zozeer tot een eenvoudige conclusie komen. Men spreekt namelijk over de vereiste dat de beperking moet voorzien zijn door een wet. Doordat artikel 37 WPA geen uitdrukkelijke vermelding maakt van het stroomstootwapen, is er mogelijk ruimte voor discussie of deze eerste vereiste al dan niet vervuld is. Wanneer men de hypothese maakt dat het gebruik van het stroomstootwapen in de rechtsgrond van artikel 37 WPA is omvat, dan kan men stellen dat de beperking is voorzien door een wet. Ten tweede is het proportionaliteitsbeginsel voldaan omdat de beperking van de fysieke integriteit namelijk in proportie staat tot het nagestreefde doel. Zo weegt het doel tot het beschermen van de openbare orde zwaarder door dan het persoonlijk recht op de eerbiediging van de fysieke integriteit. De bescherming van de openbare orde is een legitieme overheidsdoelstelling, waarbij de TASER kan gezien worden als een geschikt middel om dat doel te bereiken.

111. Indien men echter toch van oordeel is dat de rechten uit Titel II van de Grondwet geschonden zijn, kan men zich wenden tot het Grondwettelijk Hof. Er bestaan verschillende methoden om een procedure aanhangig te maken voor dit Hof. Enerzijds kan men kiezen voor het vernietigingsberoep en anderzijds is er de optie tot de prejudiciële vraag.¹⁹¹ Om een vernietigingsberoep te kunnen aanspannen voor het Grondwettelijk Hof wordt er een onderscheid gemaakt tussen de institutionele (*de verschillende regeringen en de voorzitters van wetgevende vergaderingen*) en de niet-institutionele verzoekers.¹⁹² Deze tweede groep zijn de natuurlijke personen of rechtspersonen die onderworpen zijn aan de vereiste van het aantonen van een belang. Men kan dergelijk belang aantonen wanneer de rechtssituatie van de eiser door de bestreden rechtsnorm rechtstreeks en ongunstig zou kunnen worden geraakt.¹⁹³ Een tweede mogelijkheid om de procedure aanhangig te maken voor het Grondwettelijk Hof is door middel van de prejudiciële vraag, die gesteld wordt in het kader van een concreet geschil.

In deze thesis wordt er echter niet verder ingegaan op de procedure voor het Grondwettelijk Hof.

¹⁹⁰ S. SOTTIAUX, *Grondwettelijk recht*, Intersentia, Antwerpen, 2016, 315.

¹⁹¹ S. SOTTIAUX, *Grondwettelijk recht*, Intersentia, Antwerpen, 2016, 40.

¹⁹² Artikel 2 Bijz. Wet Grondwettelijk Hof

¹⁹³ GwH 23 mei 1990, nr. 18/90, B.2.1.

HOOFDSTUK 5. GRONDRECHTEN IN HET GEDRANG – OP VLAK VAN HET NEDERLANDS RECHT

KORTE INTRODUCTIE

112. In Nederland zijn de mensenrechten door de wet en de praktijk in het algemeen goed beschermd. Op basis van internationale ranglijsten wordt de situatie van mensenrechten in Nederland goed geacht. Het Amerikaanse Freedom House constateerde in 2017 dat Nederland de 'hoogste graad van vrijheid heeft'.¹⁹⁴ Zo is Nederland het eerste land waar homohuwelijk en buitenlandse adoptie door homoparen mogelijk was. Maar ook kan men denken aan het drugsbeleid dat eerder een ondersteunend dan bestraffend karakter heeft.¹⁹⁵ Nederland staat ten opzichte van België dan ook verder op het gebied van de mensenrechtenbescherming.

Echter is de situatie in Nederland verslechterd in de laatste vijf jaren wat deze bescherming van de mensenrechten betreft. Deze conclusie kwam er op basis van een rapport van 23 mensenrechtenorganisaties in september 2016.¹⁹⁶ Één van de grootste pijnpunten binnen de Nederlandse samenleving is het etnisch profileren door de politie. Het etnisch profileren kan men omschrijven als het disproportioneel vaak staande houden van burgers door de politie op basis van kenmerken die gelinkt kunnen worden aan een niet- westerse etnische achtergrond of huidskleur, zonder dat daar een objectieve en redelijke rechtvaardiging voor bestaat.¹⁹⁷ Door de multiculturele achtergrond die Nederland kent, wordt er veelvuldig onderzoek gevoerd naar het gedrag van de politie tegenover die mensen van andere nationaliteit.¹⁹⁸ Één van die onderzoekers noemt etnisch profileren een '*routineus, alledaags en structureel verschijnsel*', hetgeen doet blijken van een serieuze problematiek.

113. Mensenrechtenorganisaties leggen in hun onderzoek vaak de verantwoordelijkheid bij de politie. De reden hiervoor is omdat de politie namelijk het monopolie heeft op het legitiem gebruik van het geweld in de openbare orde. Ook de Nederlandse politie heeft recent testen uitgevoerd inzake het gebruik van de TASER in de praktijk. Het Nederlands College voor de Rechten van de Mens heeft gewaarschuwd dat in de landen waar een TASER is toegestaan binnen de politionele werking, er reeds meerdere incidenten zijn voorgekomen waarin personen zijn getaserd terwijl dit in de desbetreffende situaties onnodig zou zijn geweest.¹⁹⁹ Het gemak van het wapen en de veronderstelde lage risico's van het gebruik ervan, vergroten de kans op het (*lichtzinnig*) gebruik. In dit Hoofdstuk wordt de organisatie van de TASER besproken in de Nederlandse rechtssfeer.

¹⁹⁴ D. BRONKHORST & E. NAZARSKI, "Elementaire deeltjes – 56: Mensenrechten", Amsterdam University Press, Amsterdam 2018, pagina 132.

¹⁹⁵ D. BRONKHORST & E. NAZARSKI, "Elementaire deeltjes – 56: Mensenrechten", Amsterdam University Press, Amsterdam 2018, pagina 133.

¹⁹⁶ *Ibid*, 133.

¹⁹⁷ D. BRONKHORST & D. NAZARSKI, "Elementaire deeltjes – 56: Mensenrechten", Amsterdam University Press, Amsterdam 2018, pagina 134.

¹⁹⁸ D. BRONKHORST & E. NAZARSKI, "Elementaire deeltjes – 56: Mensenrechten", Amsterdam University Press, Amsterdam 2018, pagina 134.

¹⁹⁹ D. BRONKHORST & E. NAZARSKI, Elementaire deeltjes - 56, Mensenrechten, Amsterdam University Press, Amsterdam 2018, pagina 134.

AFDELING 5.1. HET WETTELIJK KADER VAN DE TASER IN NEDERLAND

ONDERAFDELING 5.1.1. TWEE TESTFASES

FASE 1: TASER BIJ ARRESTATIETEAMS

114. De wettelijke grondslag voor het eerste Nederlandse pilootproject kan gevonden worden in de Staatscourant van het Koninkrijk der Nederlanden, nr. 70, 2009: tijdelijke regeling stroomstootwapens.²⁰⁰ Nederland heeft een eerste testfase opgestart in 2009 omdat er volgens experts dringend nood was aan minder dodelijke geweldsmiddelen die gebruikt konden worden op een afstand van nul tot acht meter. Het juridisch kader voor deze eerste fase heeft een sterke basis, waarbij alle aangelegenheden worden geregeld in de Staatscourant van 2009 (nr.70) samen met de *'Richtlijn Toepassing Stroomstootwapen'*. Beide juridische bronnen vormen een complementair geheel waarin onder andere het gebruik, de nazorg en de registratie worden gereguleerd.²⁰¹

115. Binnen dit juridisch kader geeft men algemene definities en zegt men wie de gerechtigde gebruikers zijn van het stroomstootwapen, beschrijft men wat een stroomstootwapen inhoudt en bovendien wat er moet worden verstaan onder de pilootfase. Concreet stelt de Richtlijn dat een TASER beschouwd wordt als een geweldsmiddel dat door het afgeven van een elektrische stroomstoot een persoon weerloos kan maken als gevolg van een tijdelijk verstoren van het motorisch en zintuiglijk zenuwstelsel.²⁰² Omtrent de gebruikers van de TASER stelt de richtlijn dat de ambtenaren die behoren tot aanhoudings- en ondersteuningseenheden bevoegd zijn tot het gebruik, indien hij daartoe aangewezen opleiding heeft doorlopen en de bijhorende toets met voldoende resultaat heeft afgelegd.²⁰³

116. Opmerkelijk aan deze eerste pilootfase in Nederland, is dat de duur van het project zich beperkte tot één jaar. Echter was er wel in de mogelijkheid voorzien om het project met maximaal één jaar te verlengen.²⁰⁴ De betrokken Ministers, zijnde de minister van Justitie en de minister van BZK hebben deze mogelijkheid gegrepen, waardoor de testfase voor stroomstootwapens bij arrestatieteams in totaal twee jaar heeft gelopen. Na afloop van de pilootfase werd gedeeld dat er enkel positieve ervaringen waren met het gebruik van het stroomstootwapen, waarbij de voormalige ministers dan ook geopteerd hebben voor het definitief invoeren van dit geweldsmiddel.²⁰⁵

²⁰⁰ De Staatscourant nr. 70 met publicatiedatum kent volgende titel: Regeling van de Minister van BZK van 31 maart 2009, tot het beproeven van stroomstootwapens door aanhoudings- en ondersteuningseenheden.

²⁰¹ Richtlijn Toepassing stroomstootwapen, Tweede Kamer, Nederland.

²⁰² Artikel 1 (b) Richtlijn Toepassing Stroomstootwapen; Artikel 1 (b) Staatscourant.

²⁰³ Artikel 7, lid 1 Staatscourant nr. 70, 14 april 2009, Tijdelijke regeling stroomstootwapens.

²⁰⁴ Artikel 2 Staatscourant nr. 70, 14 april 2009, Tijdelijke regeling stroomstootwapens.

²⁰⁵ Kamerstuk nr. 246, Brief van de Minister van Veiligheid en Justitie, 29 628.

FASE 2: TASER IN DE BASISPOLITIEZORG

117. Naar aanleiding van de gunstige ervaringen rond het gebruik van het stroomstootwapen in de Nederlandse arrestatieteams, werd er door de Nederlandse overheid het voornemen uitgesproken om te starten met een tweede testfase. Specifiek zou die testfase zich richten op het gebruik van de TASER in de basispolitiezorg.²⁰⁶ De overheid was namelijk van mening dat het stroomstootwapen vanuit het oogpunt van proportioneel geweldgebruik een belangrijke aanvulling kon zijn op de bewapening van de politie en kon bijdragen tot het reduceren van onnodige letsels, zowel bij de verdachte als bij de politie zelf.²⁰⁷ In 2017 is er dan ook effectief de toestemming verleend tot aanvang van het tweede pilootproject betreffende het gebruik van de TASER in de basispolitiezorg.

118. Nadat het tweede testproject (2017-2019) was afgerond, is men overgegaan tot het opstellen van een eindrapport. Dit rapport heeft de meerwaarde verduidelijkt die de TASER kan bieden aan de politie- dienstverleners. In een groot aantal situaties waarmee agenten gedurende de pilootfase werden geconfronteerd, had de TASER een belangrijke rol in het succesvol optreden en het snel beëindigen van de gevaarsituatie met minimaal letsel. Het eindresultaat van deze tweede pilootfase is dat de TASER definitief is opgenomen binnen de basispolitiezorg.²⁰⁸

ONDERAFDELING 5.1.2. AMBTSINSTRUCTIE VOOR DE POLITIE, DE KONINKLIJKE MARECHAUSSEE EN ANDERE OPSPORINGSAMBTENAREN

119. De 'ambtsinstructie' is een belangrijke juridische bron binnen het onderzoek naar het Nederlands rechtssysteem omdat het de aangelegenheid van de stroomstootwapens reguleert. De ambtsinstructie is een Algemene Maatregel van Bestuur en vormt geen wet in formele zin.²⁰⁹ Voor de definitieve invoering van het stroomstootwapen binnen de arrestatieteams en binnen de basispolitiezorg was er een wijziging vereist van de Ambtsinstructie. Concreet betreft die wijziging het volgende:

- ARTIKEL 12c AMBTSINSTRUCTIE:

" 1. Het gebruik van een stroomstootwapen in de schietmodus is slechts geoorloofd: (a) om een persoon aan te houden ten aanzien van wie redelijkerwijs mag worden aangenomen dat hij

²⁰⁶ Kamerstuk nr. 330, Brief van de Minister van Veiligheid en Justitie, 29 628.

²⁰⁷ Kamerstuk nr. 410, Verslag van een algemeen overleg, 29 628.

²⁰⁸ Kamerstuk nr. 916, Brief van de Minister van Veiligheid en Justitie, 29 628.

²⁰⁹ CONTROLE ALT DELETE, 'Nieuwe regels m.b.t. politiegeweld', 22 januari 2019.

voor een onmiddellijk gebruik zijn wapen bij zich heeft en dit tegen een persoon zal gebruiken of aanstonds ander geweld tegen personen zal gebruiken; (b) om een persoon aan te houden die zich aan aanhouding, voorgeleiding of andere rechtmatige vrijheidsbeneming tracht te onttrekken of heeft onttrokken; (c) ter verdediging tegen of voor het onder controle brengen van agressieve dieren; (d) om direct gevaar voor het leven van personen of voor het ontstaan van zwaar lichamelijk letsel af te wenden.

2. Het gebruik van een stroomstootwapen in de schokmodus is slechts geoorloofd: (a) ter verdediging tegen of voor het onder controle brengen van agressieve dieren; (b) om direct gevaar voor het leven van personen of voor het ontstaan van zwaar lichamelijk letsel af te wenden.”²¹⁰

- ARTIKEL 12d AMBTSINSTRUCTIE

“De ambtenaar **waarschuwt onmiddellijk voordat hij een stroomstootwapen tegen een persoon zal gebruiken**, met luide stem of op andere niet mis te verstane wijze dat een stroomstootwapen gebruikt zal worden, indien niet onverwijld het gegeven bevel wordt opgevolgd. Deze waarschuwing blijft achterwege indien de omstandigheden de waarschuwing redelijkerwijs niet toelaten.”²¹¹

120. De ambtsinstructie geeft een zeer duidelijk kader weer van de omstandigheden waarin er gebruik mag worden gemaakt van het stroomstootwapen en op welke manier dit gebruik moet uitgevoerd worden. Door zo een concrete beschrijving te bieden voor de situaties waarin het afvuren van de TASER gerechtvaardigd is, waarborgt men de rechtszekerheid.

ONDERAFDELING 5.1.3. WETBOEK VAN STRAFRECHT: NOODWEER

121. In de vorige onderafdeling is er reeds kort ingegaan op de Ambtsinstructie die een duidelijk kader biedt voor de omstandigheden waarin de TASER gebruikt mag worden. Uit de relevante artikelen 12c en 12d blijkt dan ook dat er een zekere noodzaak moet zijn tot het gerechtvaardigd gebruik ervan. Deze vereisten kaderen zich binnen het leerstuk van noodweer. In deze thesis is noodweer reeds besproken in het licht van het Belgisch strafrecht, maar in deze onderafdeling wordt er specifiek gekeken naar de geldende regels over dit onderwerp in Nederland.

²¹⁰ Besluit van 8 april 1994, houdende regels met betrekking tot een nieuwe Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar en de maatregelen waaraan rechtens van hun vrijheid beroofde personen kunnen worden onderworpen.

²¹¹ *Ibid.*

122. Noodweer wordt in het Nederlands Wetboek van Strafrecht geregeld door artikel 41²¹²:

*“Niet strafbaar is hij die een feit begaat, **geboden door de noodzakelijke verdediging** van eigen of eens anders lijf, eerbaarheid of goed tegen ogenblikkelijke, wederrechtelijke aanranding.”*

Noodweer strekt verder dan de wettige zelfverdediging doordat men niet alleen zichzelf mag beschermen, maar ook zijn eerbaarheid en goederen.²¹³ Hierbij kan er opgemerkt worden dat er verschillende voorwaarden vervuld moeten zijn alvorens men kan spreken van een rechtsgeldende situatie van noodweer. Een eerste voorwaarde stelt dat er een ogenblikkelijke en wederrechtelijke aanranding moet zijn. Concreet houdt dit in dat de noodweerhandeling pas is toegestaan vanaf het moment dat de aanranding is aangevangen of dreigt te beginnen.²¹⁴ Relevant hierbij is dat men niet spreekt over een wederrechtelijke aanranding wanneer bijvoorbeeld de politie rechtmatig dwangmiddelen toepast.²¹⁵ De term ‘geboden’ wijst daarnaast op de vereiste van proportionaliteit en subsidiariteit. De proportionaliteitsvereiste stelt dat de reactie op de aanranding evenredig moet zijn aan de noodzaak tot handelen.²¹⁶ De subsidiariteitsvereiste houdt in dat het handelen tegen de wederrechtelijke aanranding het laatste redmiddel moet zijn. Indien men zich bijvoorbeeld nog kan wenden tot een alternatief, zoals het weglopen van de noodsituatie, dan kan men zich niet beroepen op dit juridisch middel.²¹⁷

123. Indien ‘noodweer’ als rechtsmiddel wordt aangewend in een rechtszaak, dan moet de rechter een gemotiveerde beslissing geven op dat verweer.²¹⁸ De rechter moet welbepaald gaan onderzoeken of er aan de voorwaarden voor de aanvaarding van dat verweer is voldaan. Bij die beoordeling kunnen nauwkeurige en consistente feitelijke vaststellingen van belang zijn.²¹⁹

AFDELING 5.2. DE NEDERLANDSE GRONDWET

ONDERAFDELING 5.2.1. ARTIKEL 10 EN 11 GW

124. De fundamentele grondrechten die gelden binnen de Nederlandse rechtssfeer zijn, net zoals in België, vervat in de nationale Grondwet. Binnen deze afdeling wordt er een diepere blik geworpen op deze rechten die potentieel in gedrang komen door het politieel gebruik van het stroomstootwapen. Sinds de herziening van de Nederlandse Grondwet in 1983 zijn de fundamentele grondrechten ondergebracht in Hoofdstuk 1 van de Grondwet.

²¹² Wetboek van Strafrecht (Nederland), 5 maart 1881.

²¹³ Overzichtsarrest Hoge Raad der Nederlanden, 22 maart 2016, ECLI:NL:HR:2016:456, § 3.3.

²¹⁴ M.J. KRONENBERG EN B. DE WILDE, “Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht”, Wolters Kluwer, 2022.

²¹⁵ Overzichtsarrest Hoge Raad der Nederlanden, 22 maart 2016, ECLI:NL:HR:2016:456, § 3.4.

²¹⁶ M.J. KRONENBERG EN B. DE WILDE, “Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht”, Wolters Kluwer, 2022.

²¹⁷ Overzichtsarrest Hoge Raad der Nederlanden, 22 maart 2016, ECLI:NL:HR:2016:456, § 3.5.2.

²¹⁸ Overzichtsarrest Hoge Raad der Nederlanden, 22 maart 2016, ECLI:NL:HR:2016:456, §3.1.2.

²¹⁹ Overzichtsarrest Hoge Raad der Nederlanden, 22 maart 2016, ECLI:NL:HR:2016:456, § 3.1.2.

Net zoals de Belgische Grondwet, wordt in de Nederlandse grondwettelijke tekst het recht op leven en het verbod op folteringen en onmenselijke behandelingen niet gewaarborgd. Het grondrecht dat hier het meeste in het gedrang komt, is het recht op de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer. Dit recht wordt zowel gewaarborgd in artikel 10 en artikel 11 Gw.²²⁰

- Artikel 10 Gw:

*"1. Ieder heeft, behoudens bij of krachtens de wet te stellen beperkingen, **recht op eerbiediging van zijn persoonlijke levenssfeer.**"*

- Artikel 11 Gw:

*"Ieder heeft, behoudens bij of krachtens de wet te stellen beperkingen, **recht op onaantastbaarheid van zijn lichaam.**"*

125. De kern van het recht op de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer is de bescherming van het recht op persoonlijke vrijheid en individuele autonomie, zowel in relatie tot de overheid in de afbakening van de privé- sfeer tot de publieke sfeer, als in relatie tot de rechten van anderen.²²¹ Het begrip *'de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer'* is een begrip dat zeer ruim geïnterpreteerd moet worden: zo omvat dit recht onder meer de briefwisseling, het recht om niet te worden afgeluisterd, het recht op de zorgvuldige behandeling van persoonlijke gegevens en belangrijker het recht op de eerbiediging van de lichamelijke integriteit.²²² Complementair aan artikel 10 van de Gw heeft de Nederlandse wetgever het recht op de bescherming van de lichamelijke integriteit bovendien afzonderlijk gewaarborgd in artikel 11 van de Gw. Hiermee werd de onzekerheid over de grondwettelijke bescherming van het recht op de onaantastbaarheid van het lichaam uitgesloten.²²³ Zo geniet het recht op lichamelijke integriteit dus eveneens de grondwettelijke bescherming als onderdeel van de privésfeer (*artikel 10*).²²⁴

126. In het algemeen wordt de bescherming van de lichamelijke integriteit in een liberale rechtsorde tot de kerntaken van de overheid gerekend. Wanneer men spreekt over de onaantastbaarheid van het lichaam, denkt men al snel aan omstandigheden binnen de medische sector: operaties aan het lichaam, medische experimenten²²⁵, vrijwillige of gedwongen zorg²²⁶, voortplanting op basis van in-vitrofertilisatie enzovoort.

²²⁰ Artikel 10 en 11 Nederlandse Grondwet

²²¹ G. OVERKLEEF- VERBURG, "De Grondwet, Een systematisch en artikelsgewijs commentaar", A.K. Koekkoek, Deventer 2000, p. 155-178.

²²² G. OVERKLEEF- VERBURG, "De Grondwet, Een systematisch en artikelsgewijs commentaar", A.K. Koekkoek, Deventer 2000, p. 155-178.

²²³ Kamerstukken II 1979/80, 16086, nr. 3 (MvT), p.3.

²²⁴ Kamerstukken II 1970/80, 16086, nr.8, p 1-2.

²²⁵ Wet medisch- wetenschappelijk onderzoek met mensen, Stb. 1998, 161.

²²⁶ Wet geneeskundige behandelingsovereenkomst, Stb. 1994, 837; Wet zorg en dwang psychogeriatrische en verstandelijk gehandicapte cliënten, Stb. 2018, 94 jo. Stb 2018, 36 en Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg, Stb. 2018, 94 jo. Stb. 2018, 37.

Echter is het zeer relevant om te vermelden dat ook in de politiesector de eerbiediging van dit recht een belangrijke rol speelt. Zo is het van toepassing in het geval van het DNA- onderzoek, bloedproeven, speekseltesten, vingerafdrukken, het fouilleren en tenslotte bij het gebruik van het vuurwapen of het stroomstootwapen.²²⁷

127. Het begrip van '*lichamelijke integriteit*' is echter complex, waarbij meerdere interpretaties mogelijk zijn.²²⁸ Desondanks bestaat er toch eensgezindheid over de kerngedachte van dit grondrecht. Zo wordt het recht op de onaantastbaarheid van het lichaam namelijk gedefinieerd als '*het recht op afweer van invloeden van buitenaf op het lichaam*'.²²⁹ In de voorbereidende studie over de mogelijke opneming in de Grondwet van het recht op de onaantastbaarheid van het lichaam valt niet met zekerheid aan te geven welke concrete toepassingsmogelijkheden dit recht heeft.²³⁰ Wel biedt de voorbereidende nota uit 1978 een lijst van terreinen waarop de onaantastbaarheid van het lichaam betrekking heeft.²³¹ Zo worden onder andere genoemd: foltering, lijfstraffen, lichamelijke mishandeling, het toedienen van elektrische shocks aan psychisch gestoorden, verwondingen enzovoort. Daarnaast wordt in de memorie van toelichting bij het voorstel tot opneming van artikel 11 in de Grondwet gesteld dat "*de onaantastbaarheid van het lichaam*" in de toepassingspraktijk verder moet worden geconcretiseerd.²³²

Op basis van het voorgaande kan dan ook de conclusie gemaakt worden dat het politieel gebruik van het stroomstootwapen zich kadert binnen het toepassingsgebied van artikel 11 Gw. De TASER vormt namelijk een "*invloed van buitenaf op het lichaam*", waarbij de TASER zich eveneens kwalificeert onder de vermelde toepassingsgronden uit de memorie van toelichting: zo kan het gebruik van de TASER vallen onder één van de volgende categorieën: foltering/ lijfstraffen, lichamelijke mishandeling en verwondingen. Het heeft daarom een zeker belang om stil te staan bij de voorwaarden voor een rechtsgeldige beperking van de Grondwet om te beoordelen of het politieel gebruik van de TASER een effectieve inbreuk vormt op artikel 11 Gw.

128. Zoals reeds vermeld in een vorig hoofdstuk, kennen de meeste grondrechten geen absoluut karakter. Concreet houdt dit in dat beperkingen, gesteld bij of krachtens de wet, mogelijk zijn. Echter gelden er welbepaalde voorwaarden die vervuld moeten zijn vooraleer men kan spreken van een rechtsgeldige beperking van een grondrecht. Wanneer de Grondwet spreekt over een '*wet*', dan wordt hiermee altijd een wet in formele zin mee bedoeld.

²²⁷ M.M. DEN BOER, "Wetgeving op het domein van de onaantastbaarheid van het lichaam", Regelmaat 2017 (32) 6, p. 401; C. VAN OORT, "Sdu Commentaar Grondwet artikel 11", in: M.M. Boone e.a. (red.), Sdu Commentaar Strafvordering, Den Haag: Sdu Uitgevers 2019.

²²⁸ H. ZWART EN C. HOFFER, "Orgaandonatie en lichamelijke integriteit. Een analyse van chistelijke, liberale en islamitische interpretaties", 1998.

²²⁹ Kamerstukken II 1978/79, 15463, nr.2, p.5.

²³⁰ Kamerstukken II 1978/79, 15463, nr.2, p.6.

²³¹ Kamerstukken II 1979/79, nr. 2, p.4 en Kamerstukken II 1979/80, 16068, nr. 3, p.6-7.

²³² Kamerstukken II 1979/80, 16068, nr. 3, p.7.

Ten tweede spreekt men over het doelcriterium: dit houdt in dat de beperking op het grondrecht bepaalde expliciet in het artikel vermelde doelen moet dienen. Een gelijkaardig element aan het Belgisch rechtsstelsel, is dat de beperking bovendien moet voldoen aan de vereisten van relevantie, proportionaliteit en subsidiariteit. De proportionaliteitsvereiste stelt dat de beperking in verhouding staat tot het beoogde doel. De vereiste van subsidiariteit daarentegen houdt in dat de effectieve beperking de lichtst mogelijke vorm van beperking moet uitmaken.²³³

ONDERAFDELING 5.2.2. HET POLITIONEEL GEBRUIK VAN DE TASER IN VERHOUDING TOT DE GRONDWET

129. In de vorige onderafdeling is reeds toegelicht dat de TASER binnen het toepassingsgebied valt van artikel 10 en 11 Gw en bijgevolg een potentiële inbreuk uitmaakt van het recht op de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer en het recht op de onaantastbaarheid van het lichaam. Ondanks dat men bij die rechten in eerste instantie niet meteen denkt aan een schending door het gebruik van TASERS en men die rechten meer kadert in een medische setting, vormt dergelijk (politieel) gebruik van de stroomstootwapens toch een probleem. De definiëring van het recht op lichamelijke onaantastbaarheid: "*recht op afweer van invloeden van buitenaf op het lichaam*" doet blijken dat de TASER onder die definitie valt doordat de TASER via 2 pijltjes (*in de darts- modus*) de huid van het slachtoffer penetreert en een elektrische schok toedient.

130. Inzake de TASER moet dan ook de conclusie worden gemaakt dat het criterium inzake het bestaan van een formele wet, dienende als grondslag voor de beperking, en het doelcriterium zijn voldaan. Het '*Besluit van 8 april 1994 houdende regels m.b.t. een nieuwe Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar*' legt wettelijk vast in welke omstandigheden de TASER gebruikt mag worden en voor welke doeleinden het gebruik ervan gerechtigd is.²³⁴ Daarnaast zijn de voorwaarden van proportionaliteit en subsidiariteit vervuld. Op basis van artikel 12c en 12d van de Ambtsinstructie kan men de TASER enkel gebruiken in omstandigheden die gekwalificeerd kunnen worden als levensbedreigende omstandigheden of zeer ernstige omstandigheden: bijvoorbeeld om een zwaar letsel te vermijden of om direct gevaar voor het eigen leven af te wenden.

De schending van het recht op de onaantastbaarheid van het lichaam door het gebruik van de TASER is proportioneel ten aanzien van de nagestreefde doeleinden. Dit argument, in combinatie met een duidelijk voorzien wettelijk kader, leidt tot de conclusie dat er geen sprake is van een schending van artikel 10 en 11 van de Nederlandse Grondwet.

²³³ M.M. DEN BOER, "Wetgeving op het domein van de onaantastbaarheid van het lichaam", *Regelmaat* 2017 (32) 6, p. 401

²³⁴ Artikel 12c en 12d Ambtsinstructie 8 april 1994.

HOOFDSTUK 6. RECHTSVERGELIJKING TUSSEN NEDERLAND EN BELGIË

KORTE INTRODUCTIE

131. Doorheen deze thesis kan men heel wat verschillen en gelijkenissen opmerken tussen het Belgisch en het Nederlands recht. Deze elementen zijn niet enkel terug te vinden in het wettelijk kader, maar eveneens inzake de organisatie en de politionele werking van de TASER. In dit hoofdstuk wordt er concreet besproken wat die gelijkenissen en verschillen inhouden.

AFDELING 6.1. DE GELIJKENISSEN EN VERSCHILLEN

132. Een eerste belangrijk punt om te vermelden is het verschil in vooruitgang dat beide rechtsstelsels hebben doorstaan wat het gebruik van de TASER betreft: Nederland staat omtrent stroomstootwapens veel verder dan België. Zo is België pas redelijk recent gestart met een pilootproject (*2018 tot 2022*) waarbij de TASER voornamelijk wordt gebruikt door de speciale eenheden. Wel bestaan er echter enkele uitzonderingen, waar niet enkel de speciale eenheden gerechtigd zijn tot het gebruik van de TASER. Zo heeft het wapen ook zijn weg gevonden in de eerstelijns politie.²³⁵ Het gevolg hiervan is dat de TASER in België momenteel een zeer beperkt gebruik kent in de praktijk en dat er bijgevolg slechts zelden van het wapen gebruik wordt gemaakt.²³⁶ Deze situatie is volledig anders in Nederland, waar men reeds twee pilootfases heeft doorlopen: de eerste fase heeft betrekking op de speciale arrestatieteams en heeft in totaal twee jaar geduurd (*2009-2011*). De tweede fase is van start gegaan in 2017 tot 2019, waar men de TASER heeft getest in de basispolitiezorg. In Nederland heeft men beide testfases al doorstaan met een positief eindresultaat waardoor de TASER dan ook definitief is ingevoerd, zowel in de basispolitiezorg als bij de speciale arrestatieteams. Het gevolg hiervan is dat ongeveer 17.000 Nederlandse agenten uitgerust zijn met het stroomstootwapen, wat heeft geleid tot een veel actiever gebruik van het wapen.²³⁷ In België daarentegen is het eerste testproject afgerond waarbij het wachten is op een concrete indevaluatie.

133. Naast de organisatie van de testfases en het gebruik in de praktijk, is het grootste verschilpunt op te merken in het wettelijk kader. In België rust er toch wel enige onzekerheid over het wettelijk kader, terwijl dit in Nederland niet het geval is. Deze problematiek in België rond het ontbreken van een duidelijk wettelijk kader is reeds uitgebreid besproken onder Hoofdstuk 2.²³⁸ In de Belgische regelgeving heeft men het gebruik van de TASER geplaatst onder het bestaande artikel 37 WPA, hetgeen de algemene wetsbepaling inhoudt omtrent het politioneel gebruik van geweld bij het nastreven van wettelijke doeleinden.²³⁹

²³⁵ Dit is het geval in de pilootzone CARMA: hier zijn er een zeer beperkt aantal terreinondersteuners die beschikken over een TASER en zo bijstand kunnen verlenen aan eerstelijns politie.

²³⁶ Zie interview met Hoofdinspecteur D. Del Arbol: politie CARMA. In de politiezone CARMA is sinds de start van het pilootproject de TASER niet meer dan 4 keer gebruikt.

²³⁷ RTLnieuws, "Eerste agenten krijgen TASER: Alleen even laten knetteren vaak genoeg", RTL, 2022.

²³⁸ Zie Hoofdstuk 2, Onderafdeling 3: het wettelijk kader in België. Een suggestie tot wetswijziging.

²³⁹ Artikel 37 WPA, 5 augustus 1992.

In tegenstelling tot het uitgebreid voorschrift inzake het gebruik van vuurwapens, ontbreekt het volledig aan een dergelijk uitgebreid voorschrift bij het stroomstootwapen. In Nederland zit het wettelijk kader sterker in elkaar doordat artikel 12c en 12d van de Ambtsinstructie duidelijke voorschriften en toepassingsvoorwaarden verschaffen voor een gebruik van de TASER. Bovendien heeft Nederland voor de eerste testfase zelfs een aparte Richtlijn opgesteld voor de tijdelijke regeling van het stroomstootwapen.²⁴⁰ In deze richtlijn werd het gebruik, de nazorg en de registratie van stroomstootwapens gereguleerd. Dit is ook een enorm verschil met de Belgische wetgeving, waar men een tijdelijke regeling volledig heeft nagelaten. Het belang van het beschikken over een duidelijk kader kan niet genoeg onderstreept worden, aangezien het de rechtszekerheid ten goede komt: zowel de politie- dienstverleners als de eventuele slachtoffers van een TASER moeten de wet kunnen raadplegen om te beoordelen of er sprake is van een correct gebruik. Op dit vlak staat Nederland dus heel wat verder dan België. Echter kan de Belgische wetgever tegemoet komen aan deze problematiek door te voorzien in een duidelijk genoeg wettelijk kader, in het geval dat de TASER definitief wordt ingevoerd na een positieve evaluatie van de pilootfase.

134. De belangrijkste gelijkenis die hier vermeld dient te worden, is dat beide Grondwetten geen rechtsgrondslag bieden voor het recht op leven en het verbod op foltering, onmenselijke behandelingen en straffen. In beide rechtsstelsels is er daarom teruggespreng naar het "*recht op de eerbiediging van het privé- leven*" in artikel 22 Gw (BE) en "*het recht op de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer*" het artikel 10 Gw (NL).²⁴¹ Zowel in België als in Nederland wordt dit recht breed geïnterpreteerd en stelt men dat enkele subrechten uit deze artikels kunnen worden afgeleid. Één van die subrechten kan benoemd worden als het recht op de eerbiediging van de fysieke integriteit. In Nederland heeft men dit subrecht een afzonderlijke wetsbepaling gegeven, namelijk artikel 11 van de Grondwet: het recht op de onaantastbaarheid van het lichaam.²⁴² In België kan men geen afzonderlijke rechtsbepaling terugvinden voor dit recht en dient het louter geïnterpreteerd te worden als onderdeel van artikel 22 van de Grondwet.

135. Niet enkel op inhoudelijk vlak gelijken de Grondwetten op elkaar, maar ook wat de rechtvaardigingsgronden betreft. In België en Nederland wordt het recht op de eerbiediging van het privé- leven als een relatief recht beschouwd. Concreet houdt dit in dat beperkingen toegestaan zijn, mits er enkele voorwaarden zijn vervuld. Deze specifieke voorwaarden voor Nederland zijn: het beschikken over een formele wet die de beperking voorschrijft, wettelijke doeleinden en tenslotte de proportionaliteits- en subsidiariteitsvereiste. De Belgische Grondwet stelt eveneens in artikel 22 Gw (BE) de legitimiteitsvereiste dat de beperking moet voorzien zijn in een formele wet. Daarnaast geldt ook het principe van de proportionaliteit, waarbij België wel nog een verdere onderverdeling kent: er moeten legitieme doeleinden zijn (i) en de middelen moeten geschikt of pertinent zijn (ii).

²⁴⁰ 31 maart 2009, Regeling van de Minister van BZK tot het beproeven van stroomstootwapens door aanhouding- en ondersteuningseenheden (Tijdelijke regeling stroomstootwapens).

²⁴¹ Zie artikel 22 Gw (BE) en artikel 10 Gw (NL).

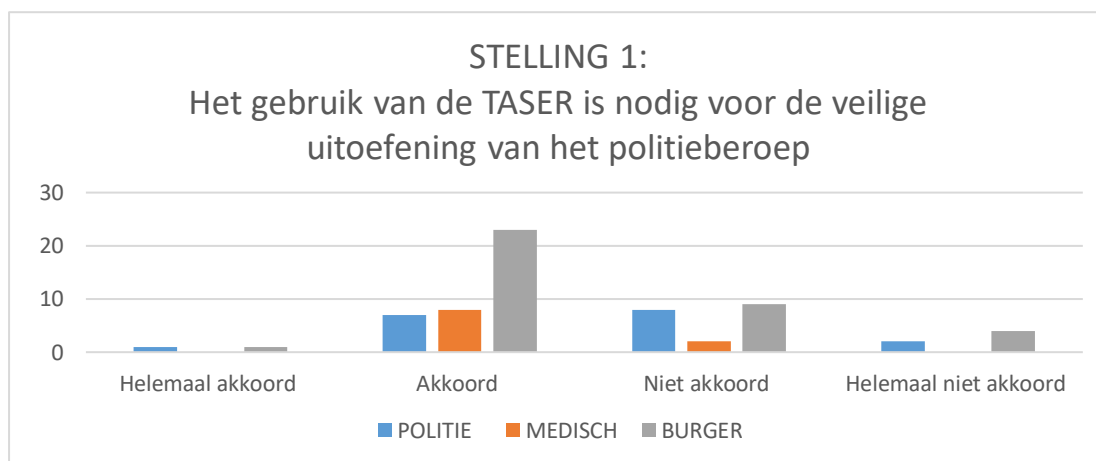
²⁴² Zie artikel 11 Gw (NL).

HOOFDSTUK 7. VISIE VAN RELEVANTE ACTOREN IN DE PRAKTIJK

KORTE INLEIDING

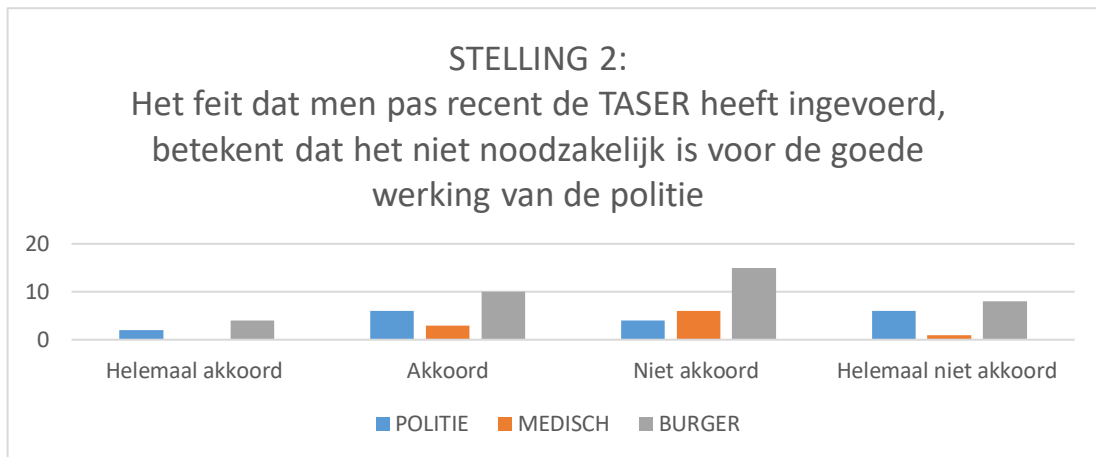
136. Naast het monodisciplinair onderzoek dat in deze thesis aan bod is gekomen, is de methode van het interdisciplinair onderzoek eveneens gehanteerd. Concreet is er een enquête afgenomen en zijn enkele interviews uitgevoerd met als doelstelling om de visie van relevante actoren in de praktijk te achterhalen. Voor de legitimiteit van de enquête op ethisch vlak is de aanvraagprocedure door de Sociaal- Maatschappelijke Ethische Commissie (SMEC) aan de Universiteit Hasselt gunstig beoordeeld.²⁴³ In totaal zijn er een 65-tal mensen die gekwalificeerd kunnen worden als respondent, waarbij de volgende onderverdeling kan worden gemaakt: 10 respondenten behorende tot de medische sector, 37 respondenten behorende tot de burgerbevolking (= *geen medische of politionele scholing*) en 18 respondenten zijn politie- dienstverleners. Voor de invulling van de enquête door de politie is er samengewerkt met de politiezone CARMA (*Genk en omstreken*). In afdeling 7.2. wordt er dieper ingegaan op de afgenomen interviews: hier komen de opinies aan bod van hoofdinspecteur D. Del Arbol van de politie CARMA, alsook de opinie van een orthopedisch arts.

AFDELING 7.1. ENQUÊTE- ONDERZOEK

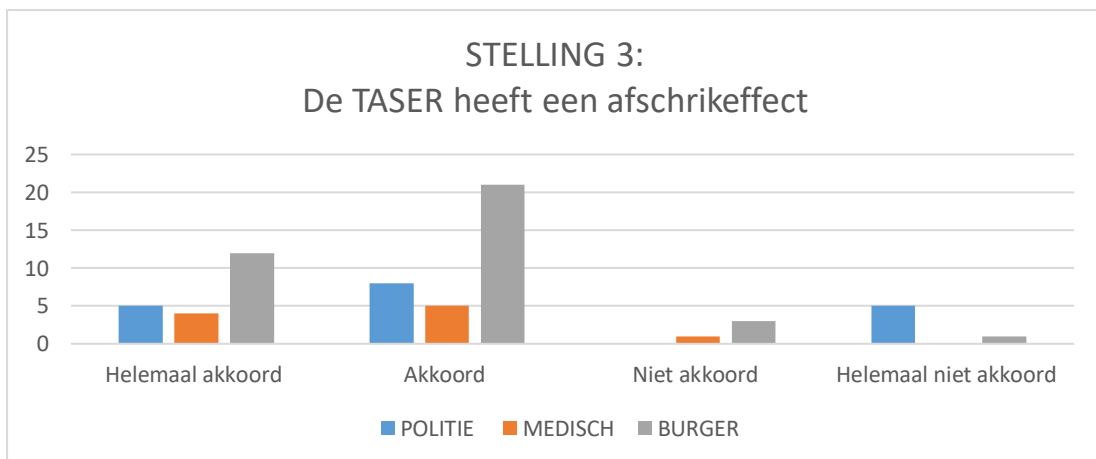

137. (STELLING 1): Opvallend is dat meerderheid van de politie- dienstverleners het stroomstootwapen niet nodig acht voor de veilige uitoefening van het politieberoep. Het is tevens ook interessant om te zien hoe de burger een tegenovergestelde visie heeft en percipieert dat de TASER noodzakelijk zou zijn voor de veiligheid van de politie.

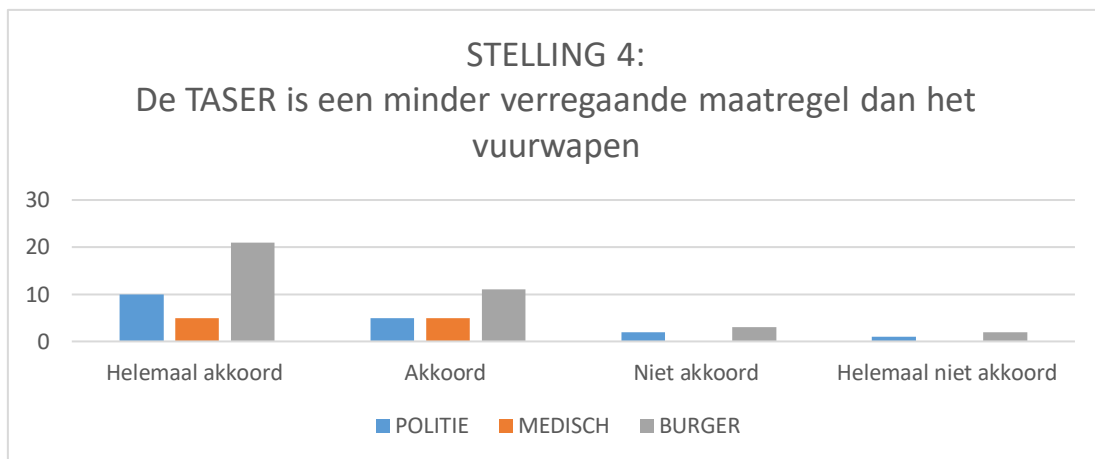
²⁴³ Zie bijlage 4: goedkeuring SMEC.

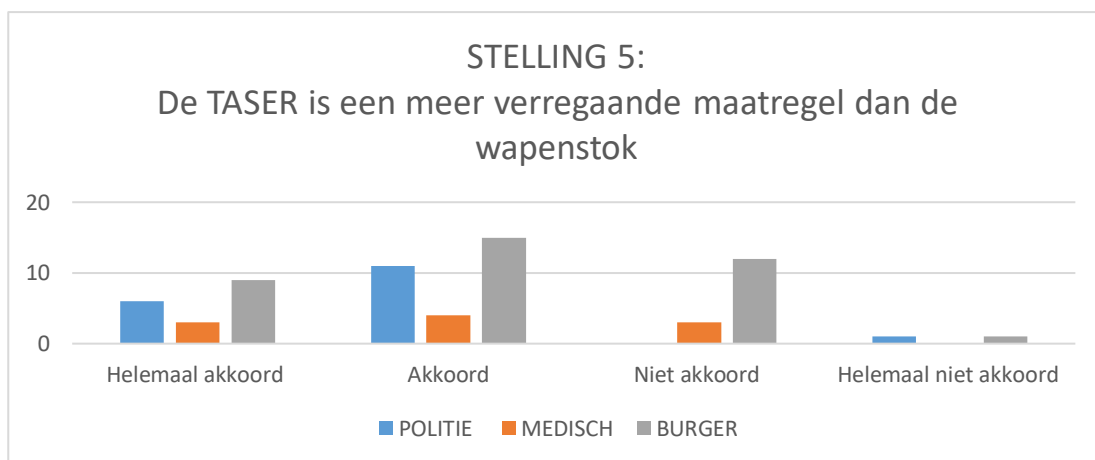
138. (STELLING 2): De uitkomst van stelling 2 duidt aan dat de ondervraagde politie- dienstverleners geen unanieme mening hebben over de noodzakelijkheid van de TASER. Acht politiemensen zijn (helemaal) akkoord dat de recente invoering bewijst dat de noodzaak van een stroomstootwapen helemaal niet zo groot is. Ondanks het resultaat dat 10 politie- dienstverleners '(helemaal) niet akkoord' zijn, kan men hier zeker niet spreken over een uitgesproken meerderheid. De twee andere categorieën van respondenten zijn wel duidelijk van mening dat de TASER noodzakelijk is voor de goede werking.

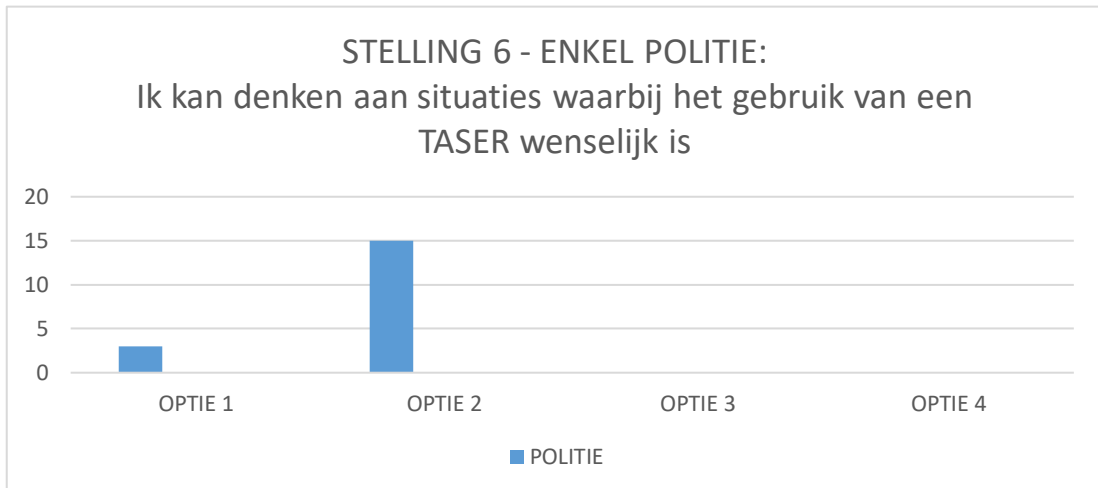
139. (STELLING 3): Alle categorieën zijn van mening dat het gebruik van de TASER afschrikwekkend werkt.

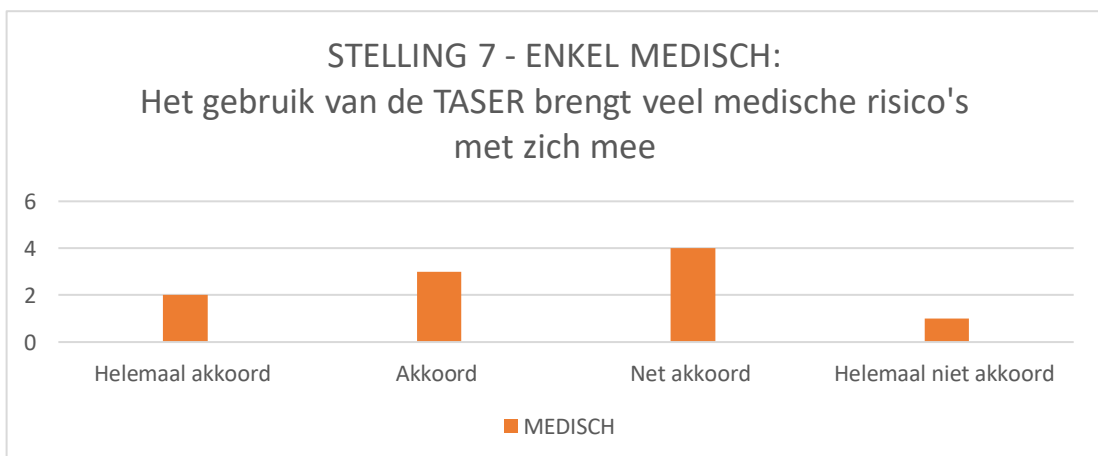
140. (STELLING 4): De TASER wordt aanzien als een minder verregaande maatregel dan het vuurwapen. Opmerkelijk is dat ondanks de grote meerderheid, er toch enkele politie- dienstverleners (3 in totaal) de mening zijn toegedaan dat de TASER niet minder verregaand is dan het vuurwapen. Daarnaast is er echter de overduidelijke visie van de medische sector. Doordat ze beter bekend zijn met de gevolgen van een vuurwapengebruik en het gevolg van een elektrische shock op het lichaam, kunnen ze hier genuanceerder over oordelen.

141. (STELLING 5): Wederom stellen hier alle categorieën met duidelijke meerderheid dat de TASER een meer verregaande maatregel is dan de wapenstok. Toch is 30% van de medische sector niet overtuigd, waarbij ze het gebruik van een wapenstuk niet beschouwen als meer verregaand.

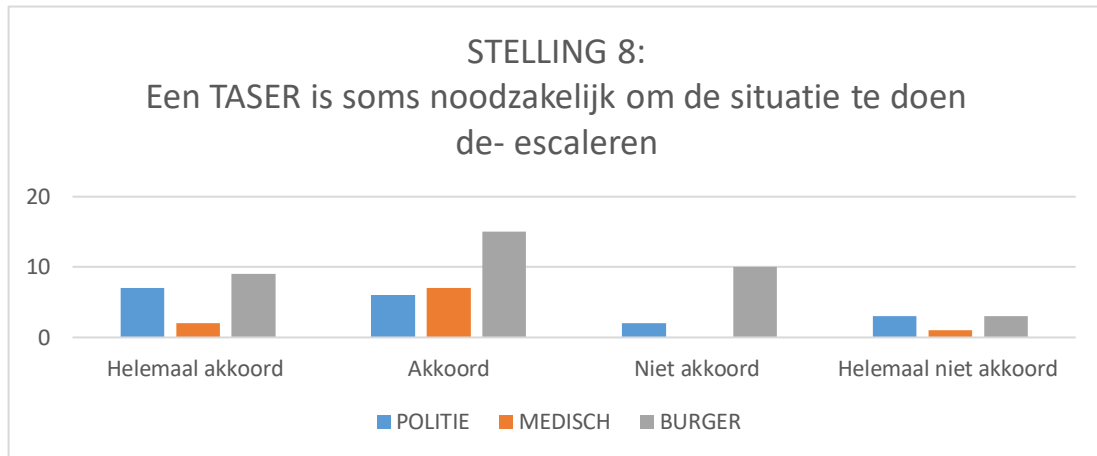

142. (STELLING 6): Voor deze stelling werd er enkel gepolst naar de visie van de politiedienstverleners, omdat zij in de beste positie staan om hier een oordeel over te vellen. De politie staat dagdagelijks in voor de veiligheid in onze samenleving en het waarborgen van rust in de openbare orde. Binnen de opdracht van hun taak komen ze geregeld in aanraking met verscheidene vormen van agressie. Deze stelling probeert te achterhalen wat de rol van een TASER kan zijn bij het controleren van die gevallen van agressie of andere situaties. De conclusie die uit deze resultaten kan gehaald worden is dat de TASER wel degelijk wordt beschouwd als wenselijk, maar slechts in situaties die zelden voorkomen. Slechts 16.6% van de respondenten vindt de TASER wenselijk in dagdagelijkse situaties.

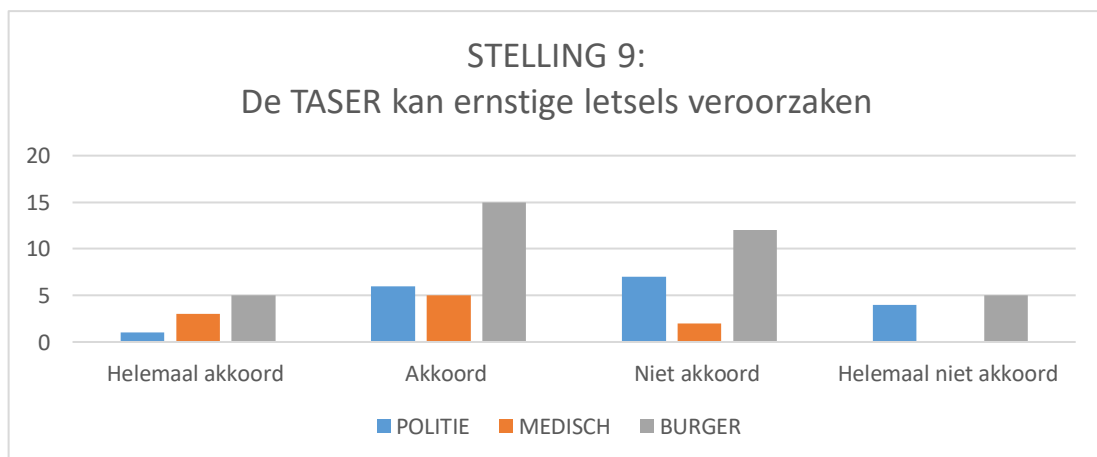

143. (STELLING 7): Deze stelling werd specifiek gericht op de medische sector om een betrouwbare visie te krijgen over de risico's die gepaard gaan met het gebruik van een stroomstootwapen. In tegenstelling tot de burgercategorie en de politiedienstverleners, hebben de medische respondenten een jarenlange opleiding achter de rug waardoor hun mening dan ook zwaarder doorweegt voor deze stelling. In deze thesis is er reeds toelichting gegeven omtrent verschillende medische artikelen die de risico's hebben besproken van het TASER-gebruik.

De rode draad in die artikelen is dat er wel degelijk ernstige gevolgen kunnen voortvloeien uit het gebruik van stroomstootwapens. Echter geeft de de grafiek weer dat die opinie niet unaniem wordt gedeeld. Zo is er een evenwicht op te merken waarbij de helft van de respondenten van mening is dat er inderdaad verschillende risico's bestaan, terwijl de andere helft '(helemaal) niet akkoord' is over de risicofactor van het TASER- gebruik.

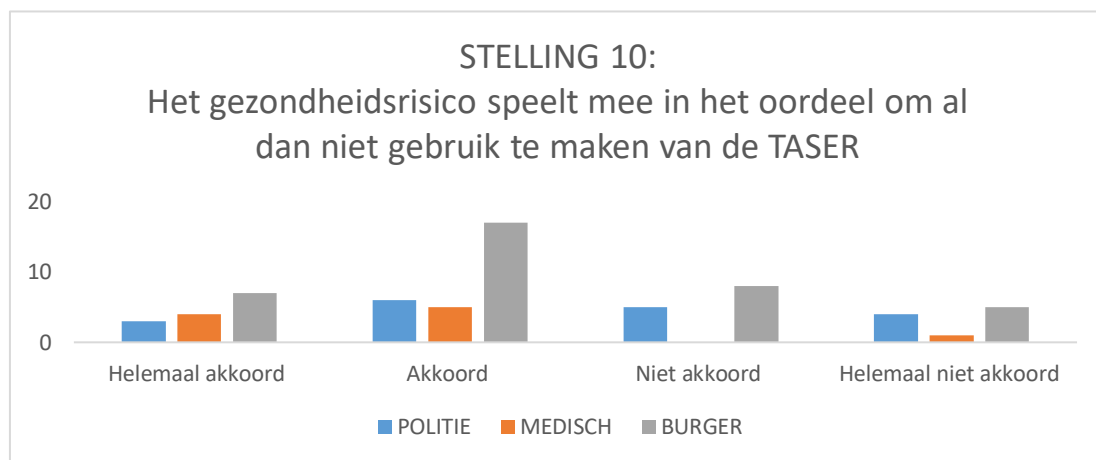

144. (STELLING 8): Het merendeel van de politie- dienstverleners is van mening dat de TASER in sommige gevallen noodzakelijk is voor een welbepaalde situatie te doen de- escaleren. De grootste opmerking die bij deze grafiek kan gemaakt worden, is de mogelijke tegenstelling van de uitkomst in stelling 1. Het resultaat van stelling 1 was echter dat de TASER niet zozeer noodzakelijkheid is voor de veiligheid van het politieberoep. Het bekomen resultaat uit deze stelling 8 wijst echter op het feit dat de noodzaak er toch soms is, namelijk wanneer situaties dreigen te exploderen. In die gevallen kan men wel degelijk een TASER gebruiken om de rust te herstellen.

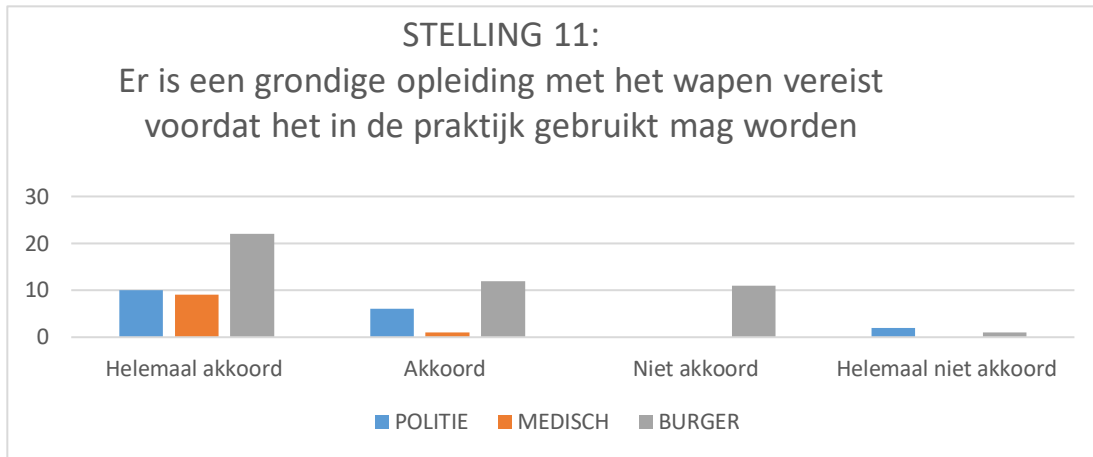

145. (STELLING 9): Eén van de meest relevante stellingen uit de enquête is stelling 9, waarbij gepolst werd naar de visie van respondenten inzake mogelijke ernstige letsels verbonden zijn aan het TASER- gebruik. Wat de medische sector betreft, kan men hier de link maken met stelling 7, waar medische respondenten beoordeelden of er veel medische risico's gepaard gaan met het stroomstootwapen.

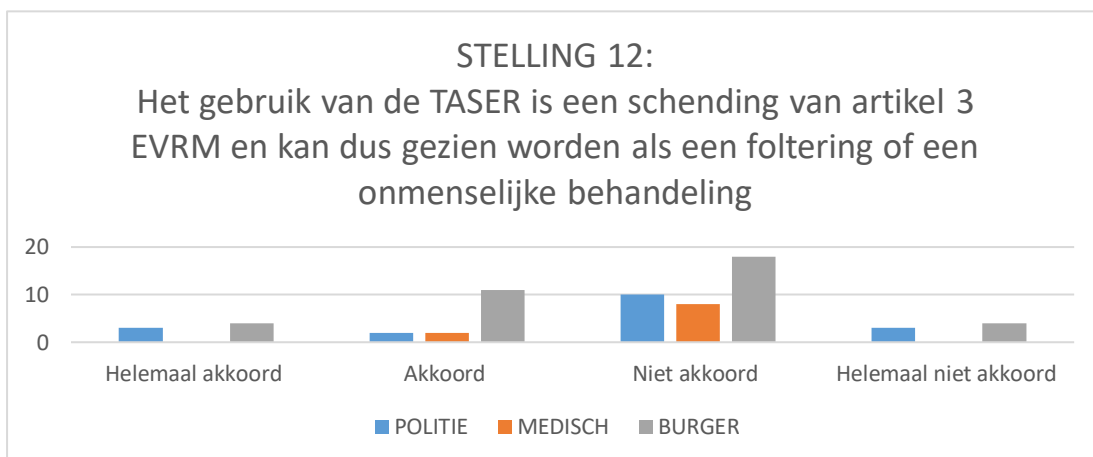
Waar men in stelling 7 een evenwichting antwoord kreeg, is hier er een duidelijke meerderheid op te merken voor '(helemaal) akkoord'. Een gelijkaardig antwoord is bekomen in de categorie van de burgerrespondenten, waar een meerderheid akkoord is dat er ernstige letsels veroorzaakt kunnen worden. Zeer opmerkelijk hier, en misschien zelfs verontrustend, is dat de meerderheid (61%) van de politie- dienstverleners '(helemaal) niet akkoord' gaat met deze stelling. Een reden dat hiervoor gegeven kan worden, is dat niet alle respondenten de vereiste opleiding hebben gekregen voor het TASER- gebruik. In die opleiding wordt er namelijk ingegaan op welke medische gevolgen er veroorzaakt kunnen worden door het gebruik en hoe men die kan voorkomen. Indien dan een meerderheid van de gebruikers van oordeel is dat er niet zo ernstige gevolgen gepaard gaan, dan kan dit misschien leiden tot een onzorgvuldig gebruik van een TASER.

146. (STELLING 10): De resultaten duiden dat de burgercategorie en de medische sector de mening zijn toegedaan dat er rekening moet worden gehouden met gezondheidsrisico's bij het gebruik van de TASER. Die opinie verschilt echter van de politie- dienstverleners. Zo is er namelijk een quasi evenwicht op te merken in diens wijze van antwoorden, waar ongeveer de helft '(helemaal) akkoord' is en de andere helft '(helemaal) niet'. Een reden die hiervoor gegeven kan worden, is dat het in de praktijk heel complex is om het gebruik van de TASER af te wegen aan de mogelijke gezondheidsrisico's wanneer de situaties een dreigend karakter hebben en dringende actie vereisen. Bovendien is het welbepaalde gezondheidsrisico niet altijd uitwendig te zien (bijvoorbeeld het dragen van een pacemaker). Men kan ook argumenteren dat het niet aan de politie- dienstverlener is om af te toetsen aan de gezondheidsrisico's. Dit is echter een afweging die reeds gemaakt dient te worden bij de invoering van dergelijke wapens, waarbij de effectieve gebruiker enkel de overweging zou moeten maken of het gebruik van een TASER gerechtigd is in de situatie die voorhanden is.

147. (STELLING 11): Het is een logisch gegeven dat de politie- dienstverleners in de praktijk een grondige opleiding moeten krijgen over de wapens die ze ter beschikking hebben. Dit blijkt dan ook uit de bekomen resultaten. Concreet wordt die opleiding inzake het TASER- gebruik in de Belgische pilootzones gegeven op een jaarlijkse basis.²⁴⁴

148. (STELLING 12): Aan de grafiek kan men zien dat alle drie categorieën dezelfde visie delen. De overgrote meerderheid binnen elke categorie is 'niet akkoord' dat de TASER gezien kan worden als een foltering of een onmenselijke behandeling. Opmerkelijk aan deze resultaten, is dat de medische sector quasi unaniem kiest voor 'niet akkoord', terwijl er voorafgaand in stelling 7 de helft van de medische respondenten van mening was dat er ernstige gezondheidsrisico's verbonden zijn aan de TASER. De meerderheid van de burgercategorie en de categorie van de politie- dienstverleners zijn eveneens van mening dat het gebruik van de TASER niet gezien kan worden als een foltering of een onmenselijke behandeling.

²⁴⁴ Zie bijlage 2: gesprek met hoofdinspecteur D. Del Arbol: vraag betreffende de opleiding met de TASER

ONDERAFDELING 7.1.1. TUSSENCONCLUSIE ENQUÊTE

149. De resultaten die door het onderzoek d.m.v. de enquête zijn bekomen, kunnen wel degelijk benoemd worden als zeer interessant. Het is een ander gegeven om als jurist een mening te vormen over de vraag of het TASER- gebruik al dan niet een schending vormt van het verbod op foltering of onmenselijke behandelingen, dan de mening die personen uit de medische sector en de politiesector zijn toegedaan. Waar de medische respondenten een goed beeld kunnen vormen over de verschillende gezondheidsrisico's op het menselijk lichaam, kunnen de politie- dienstverleners veel beter inschatten wat de werkelijke noodzaak is van een dergelijk stroomstootwapen. Het was daarom essentieel om inzage in die verschillende visies te verkrijgen opdat een volwaardig onderzoek kon worden gevoerd.

150. Bij het zien van de concrete resultaten zijn enkele bevindingen duidelijk merkbaar. Zo valt op te merken dat (i) de politiesector de TASER niet zozeer nodig vindt voor de veilige uitoefening van het politie- beroep, dat alle drie de categorieën vinden dat (ii) de TASER wel een afschrikkende effect heeft en (iii) het een minder verregaande maatregel is dan het vuurwapen. (iv) Stelling 6 geeft weer dat de politie de TASER toch wenselijk acht, maar slechts in situaties die zelden voorkomen. Bovendien valt op te merken dat (v) er onenigheid bestaat omtrent de gezondheidsrisico's die het stroomstootwapen met zich meebrengt en dat (vi) alle drie de categorieën vinden dat de TASER soms nodig is voor het de-escaleren van een situatie. Tenslotte geven de belangrijkste stellingen, respectievelijk 9 en 12, weer dat (vii) de medische- en burgercategorie vinden dat er ernstige letsels het gevolg kunnen zijn van een TASER, terwijl een meerderheid van de politiesector dit niet vindt en dat (viii) alle drie de categorieën vinden dat er geen schending is van artikel 3 EVRM.

151. Desondanks dat de politiesector in stelling 1 aangeeft dat de TASER niet zozeer nodig is voor de veilige uitoefening van het politieberoep, wijst het feit dat er een afschrikkende effect aanwezig is en dat het wapen in zeldzame situaties zeer wenselijk is, wel degelijk op een noodzakelijkheid tot de definitieve invoering. Bovendien wordt de gemaakte conclusie, namelijk dat het gebruik van de TASER geen schending vormt van artikel 3 EVRM, bevestigd door de mening van alle drie categorieën van respondenten.

AFDELING 7.2. RESULTATEN INTERVIEWS

152. Bij het uitvoeren van het interdisciplinair onderzoek is er geopteerd voor het interviewen van enkele specialisten in de praktijk die zeer dicht staan bij de besproken theorie in deze thesis. Zo is er concreet een interview afgenomen met een gespecialiseerd arts, werkende in het Ziekenhuis Oost-Limburg (ZOL) te Genk en een hoofdinspecteur aan de lokale politiezone CARMA. Het doel van deze interviews was om een zeer goed beeld te kunnen vormen over de gezondheidsrisico's enerzijds en de verschillende aspecten van het TASER- gebruik anderzijds. De betreffende interviews zullen worden toegelicht aan de hand van enkele geselecteerde "quotes".

INTERVIEW ARTS

153. Het eerste interview betreft een diepgaand gesprek met een orthopedisch chirurg van het ZOL Genk. De onderstaande quote vormt het antwoord op de vraag van welke gezondheidsrisico's gekoppeld zijn aan het gebruik van een TASER. Belangrijk om hierbij te vermelden, is dat de kennis van de arts eerder gespecialiseerd is en zich richt tot een bepaald vakgebied. De gestelde vragen beperken zich dan ook tot het vakgebied van orthopedische geneeskunde.

"Als iemand GETASERD wordt, dan gaat die persoon een volledig spasme krijgen van zijn spieren en alle spieren volledig opspannen. Dan zal die persoon dan ook ongecontroleerd neervallen. Zelfs als je valt van staande hoogte kan je hierbij redelijk zware letsels oplopen. Als we van het bovenlichaam naar beneden zouden werken, dan is het gevaarlijkste het cardio- celebraal trauma. Iemand kan met zijn aangezicht of zijn hoofd vallen op een ander voorwerp, op een rand of dergelijke waarbij je dan aangezichtsfracturen kan oplopen. Maar ook is er gevaar voor letsels aan de ogen of nog erger, een schedelbreuk of een intracaniële bloeding. Mensen met onderliggende medische aandoeningen of met een medische voorgeschiedenis of mensen die bloedverduunners nemen, zijn hiervoor vatbaarder. Dat is een eerste aspect.

Dan is er natuurlijk ook het gevaar voor de nek. Dit kan gevaarlijk zijn als je slecht valt om op die manier eventuele wervelfracturen te krijgen met verlamningsverschijnselen tot gevolg. Verder naar beneden toe, zijn er mogelijke letsels van de thorax of ribfracturen of ribkneuzingen. Natuurlijk kan men ook vallen op de ledematen zelf, op de schouders, op de heupen of de knieën en dit kan zorgen voor kneuzingen en voor eventuele (onderliggende) breuken die mogelijk verdere behandeling vergen. Dat komt ongeveer neer op wat mogelijke risico's zijn binnen mijn vakgebied."

Zoals reeds is gebleken uit de verscheidene medische bronnen die zijn aangehaald in afdeling 2.2, zijn er heel wat risicofactoren verbonden aan het stroomstootwapen. Enkele gezondheidsrisico's die de arts opnoemt binnen zijn vakgebied, zijn allerhande breuken (*aan de ribben, heupen en schouders*), maar ook de inwendige bloedingen die kunnen ontstaan als gevolg van het vallen na de elektrische stroomstoot.

154. Vervolgens geeft de arts duiding over de noodzaak van de TASER:

"Ik kan me wel voorstellen dat er situaties zijn waarbij dat er een verdachte of een persoon (ook misschien om die persoon zelf te beschermen in bepaalde situaties) GETASERD moet worden om die te incapaciteren en dat men geen vuurwapens kan gebruiken. Als ze een bedreiging vormen tegen de politie of tegen derden, dan denk ik zeker dat het gebruik van de TASER te verantwoorden is. Maar ik denk dat er in de opleiding zeker plaats moet zijn voor een toelichting aan de gebruikers over de mogelijke gezondheidsrisico's en dat er retrospectief altijd moet worden nagegaan of er wel degelijk een wettig gebruik was. Dit omdat de gevolgen toch wel verregaand kunnen zijn."

Opmerkelijk is dat de arts toch zeker de noodzaak inziet van een TASER binnen de politionele werking, zelfs ondanks alle gezondheidsrisico's die ermee gepaard gaan. Een belangrijk aspect dat in het antwoord aan bod komt, is het feit dat er wel degelijk een goede opleiding met het wapen is vereist voordat het effectief gebruikt mag worden door een individu. De arts spreekt hier over een "wettig gebruik", wat in deze thesis beschouwd wordt als een cruciaal element wanneer het gaat over het gebruik van een stroomstootwapen.

155. Daarnaast vergelijkt de arts de medische gevolgen van een vuurwapengebruik met de verwondingen ten gevolge van een TASER- gebruik. Deze concrete vergelijking luidt als volgt:

"Ik denk dat de verwondingen die komen van een vuurwapen wel veel ernstiger zijn. Een medische studie die ik ter voorbereiding van dit interview heb gelezen, bekijkt bijvoorbeeld de mortaliteit tussen slachtoffers van een TASER en de slachtoffers van een geweerschot. En dat is toch wel een duidelijk verschil, waarbij de personen die het slachtoffer zijn van een geweerschot tot wel 50% mortaliteit hadden. Dit terwijl de slachtoffers van een TASER 1.4% mortaliteit hadden. Dit komt vooral door het hoog- energetisch trauma dat een vuurwapen veroorzaakt, namelijk het penetrerend aspect van de kogel in het lichaam, waarbij 1 schot voldoende kan zijn om een persoon dodelijk te verwonden. Je krijgt echt een necrotische zone rondom het verloop van die kogel, met zware botbreuken, interne bloedingen als gevolg. Ik zou de gevolgen van een vuurwapen dan toch een trede hoger zetten dan de verwondingen uit een stroomstootwapen".

Met een mortaliteit van 1,4% zit men toch met een zeer laag percentage, wat het gebruik en de invoering van de TASER in de politionele werking enkel maar positiever maakt. Zeker als men die vergelijking maakt met hoge percentage mortaliteit in geval van het vuurwapen. Men kan stellen dat dit antwoord overeenkomt met de conclusie die in deze paper is gemaakt, namelijk dat de TASER wel degelijk minder verregaand is dan het vuurwapen en dat de TASER wenselijk is aangezien het voornamelijk voordelen bevat: (i) het biedt de politie- dienstverlener een alternatief en (ii) men kan agressieve verdachten onschadelijk maken met een veel lager risico op mortaliteit.

156. Tenslotte geeft de arts toelichting omtrent het vraagstuk of de TASER al dan niet een schending vormt van artikel 3 EVRM:

"Ik denk dat dit situationeel dient beoordeeld te worden en dus afhankelijk is van de situatie. Als iemand onder invloed is van drank of drugs, die eigenlijk op dat moment niet meer aanspreekbaar is of zijn eigen daden niet meer kan inschatten en waarbij die persoon of anderen beschermd moeten worden, dan is dit geen foltering of onmenselijke behandeling in mijn ogen. Natuurlijk wanneer er iemand heel meewerkend is en GETASERD wordt door een enthousiaste agent of overijverige agent, dan is dit misschien wel onmenselijk. Maar het moet dus altijd bekeken worden per casus. Maar dit is weer passend bij mijn vorig antwoord dat het altijd geëvolueerd moet worden en dat er ook stappen moeten ondernomen worden tegen het incorrect gebruik van een TASER"

Men kan dezelfde elementen opmerken als die in de tussenconclusie in deze thesis worden gegeven.²⁴⁵ Wanneer er namelijk sprake is van een wettig gebruik van de TASER, in omstandigheden die het gebruik rechtvaardigen, dan beschouwt de arts de toepassingsvoorwaarden om te kunnen spreken over een foltering of een onmenselijke behandeling als *'niet vervuld'*. Zelf geeft de arts hierbij de voorbeelden van de zelfverdediging en de verdediging van anderen, hetgeen wordt gewaarborgd door artikel 416 van het Belgisch Strafwetboek. Relevant is dat de arts de opmerking maakt dat men misschien wel kan spreken over een foltering indien de politie- dienstverlener het normaal gebruik te buiten gaat. Zoals de arts dus zelf concludeert, is deze thematiek zeer situationeel gebonden, waardoor men situatie per situatie moet bekijken om te beoordelen of er al dan niet sprake is van een geval van foltering of onmenselijke behandeling.

INTERVIEW HOOFDINSPECTEUR POLITIE CARMA

157. Politiezone CARMA (*gemeente Genk en omstreken*) heeft deelgenomen aan dit interdisciplinair onderzoek, waarbij er een interview is afgenomen met hoofdinspecteur D. Del Arbol, werkende binnen deze politiezone. Het desbetreffende interview bevat heel wat interessante elementen, hetgeen vervolgens besproken zal worden. In eerste instantie werd gepolst naar de organisatie van het stroomstootwapen binnen de lokale zone. De hoofdinspecteur stelt het volgende:

"Het is zeker niet het geval op dit moment dat iedere inspecteur een dergelijke TASER heeft. Het valt onder de bijzondere bewapening. Wie mag er gebruik van maken? Dit zijn enkel de speciale eenheden en bijzondere bijstandsteams omdat de TASER op dit moment nog onder bijzondere bewapening valt. Omdat het een testfase uitmaakt, is er een uitzondering gemaakt voor pilootzones zoals politiezone CARMA om deel uit te maken van dat project en kan men nominatief machtigingen aanvragen. De pilootzones (de zones die eraan deelnemen) bepalen zelf hoe ze er een invulling aan geven. Bijvoorbeeld: politiezone CARMA kiest dat alle terreinondersteuners (TO's) opgeleid worden om als TASER- user te functioneren. Het is zeker niet zo dat iedere inspecteur die vandaag op dienst is, een TASER bijheeft."

Relevant om op te merken is dat terreinondersteuners in de praktijk de mogelijkheid krijgen tot het gebruiken van het stroomstootwapen. Het gevolg hiervan is dat de TASER wel degelijk circuleert in de eerstelijns politie, waardoor de kans op een gebruik van het wapen groter wordt dan wanneer het enkel door de bijzondere eenheden zou worden gebruikt.

²⁴⁵ Zie tussenconclusie uit onderafdeling 3.3.2.

158. In deze thesis zijn er al heel wat woorden besteed aan de problematiek die heerst inzake de lacune in de Belgische wetgeving. Het was dan ook zeer relevant om te onderzoeken hoe de actoren in de praktijk die lacune ervaren en of er onduidelijkheid heerst over de juridische bescherming. De hoofdinspecteur stelt het volgende:

"Wij zitten nu met dat wettelijk kader dat misschien niet 100% duidelijk is voor alles en iedereen. Dit omdat we nog in die testfase zitten en dat het qua inzet voorlopig enkel wordt gebruikt door de speciale eenheden en bijzondere bijstandsteams. In de tweede of derde fase wordt het ook gebruikt door eerstelijns politie, waaronder wij zelf. De wetgeving is zoals gezegd niet heel duidelijk. Het probleem is dat we in die testfase zitten en die testfase nergens in de huidige wetgeving vermeld staat. De Wet op het Politieambt (WPA) waar het gebruik van dwang en geweld duidelijk omschreven staat, vormt het huidige kader voor het gebruik van de wapens die wij ter beschikking hebben. In die wet staat de TASER nog niet vermeld en dat is uiteindelijk waar wij op terugvallen indien een probleem zich voordoet. Daar is nog onvoldoende duidelijkheid over."

Het feit dat de hoofdinspecteur tot deze conclusie komt, namelijk de wettelijke onduidelijkheid rond het gebruik van de TASER, is toch een zorgwekkend gegeven. Men valt namelijk terug op het wettelijk kader wanneer er zich een probleem voordoet. Door het volledig ontbreken van een regeling omtrent de TASER in de Wet op het Politieambt (WPA), heeft men die wettelijke garantie niet voor de hand. Het is daarom cruciaal dat er een wetswijziging wordt doorgevoerd voor het oplossen van deze ernstige problematiek. De conclusie tot de noodzaak van een wetswijziging is reeds aangehaald in deze thesis.²⁴⁶

159. Een ander organisatorisch element omtrent de TASER betreft de noodzakelijke opleiding die gekoppeld is aan het gebruik van het wapen. De hoofdinspecteur verduidelijkt in welke mate er een opleiding wordt voorzien en hoe deze er ongeveer uitziet:

"Ik geef persoonlijk de trainingen van de TASER. De basisopleiding voor 'TASER- user' omvat 3 dagen. De tweede en de derde dag hebben we de opleiding 'TASER': hier werken we intensief met het wapen. Die twee dagen zien er als volgt uit: je krijgt eerst de theoretische uiteenzetting over de TASER zelf: Hoe werkt de TASER? Hoe ziet deze eruit? In welke situaties kan je deze gebruiken? Waar situeert zich dat in de wetgeving? Dit vormt de basisopleiding: deze opleiding krijgt iedere terreinondersteuner. Los van die trainingen is het ook belangrijk om alle andere mensen notie te geven van het TASER- verhaal. Want het kan goed zijn dat een niet- opgeleide inspecteur vroeg of laat langs een hoofdinspecteur komt te staan die geconfronteerd wordt, die de TASER uithaalt en de collega's dan moeten weten hoe ze moeten reageren. Dus in dat opzicht, krijgen zij ook de opleiding en zorgen we dat er ook voldoende opfrissing is op jaarlijkse basis. In de basisopleiding en meer specifiek tijdens het theoretisch gedeelte, zit de toelichting over de gezondheidsrisico's er uitgebreid in verwerkt. De zaken waar je voor moet opletten, bijvoorbeeld: mensen die te mager zijn, hartpatiënten, zwangere vrouwen, obese personen of het gebruik in combinatie met pepperspray is een risico."

²⁴⁶ Zie onderafdeling 2.3.5: hier wordt de noodzaak tot wetswijziging besproken.

Er zijn dus heel wat risico's aan verbonden. Het nadeel is dat je dit niet altijd kunt zien. Bijvoorbeeld een zwangere vrouw, die maar in haar eerste paar weken van de zwangerschap zit, kan je uiterlijk niet zien. Dus het is zeker niet evident."

Uit deze toelichting kan men concluderen dat de basisopleiding zeer omvattend is. Alle aspecten van het TASER- gebruik worden namelijk bestudeerd. Zo komt niet enkel het theoretisch kader aan bod, maar wordt er ook een grote aandacht besteed aan het gebruik in de praktijk. Het aspect uit de opleiding waar er wordt ingegaan op de gezondheidsrisico's is zeer relevant. Het is belangrijke stap in het garanderen van het correct gebruik van de TASER, waarbij de politie- dienstverleners in de praktijk hierdoor beter de inschatting kunnen maken of het gebruik van het stroomstootwapen de beste oplossing is.

160. Ook hoofdinspecteur D. Del Arbol geeft toelichting omtrent het vraagstuk of het TASER- gebruik kan beschouwd worden als een schending van artikel 3 EVRM (*het verbod op foltering en onmenselijke behandeling of straffen*). Concreet stelt de hoofdinspecteur het volgende:

"Als er een correct gebruik is van de TASER, dan ben ik er absoluut van overtuigd dat dit niet het geval is. Maar je moet het zeggen zoals het is: je zit met gebruikers van de TASER die dat in handen krijgen en je zit met verschillende interpretaties van situaties waardoor foute inschattingen kunnen gemaakt worden. Zo kan het gebruik misschien misbruik worden. Maar ik ben er wel van overtuigd dat zoals de basisopleiding er op dit moment uitziet en hoe de wetgeving er in de toekomst zal uitzien, dan denk ik wel dat de TASER geen methode is om iemand te folteren. Folteren is in mijn ogen iemand doelbewust pijn doen en dat mag nooit de insteek zijn bij de inzet van een TASER. De bedoeling is dat wanneer iemand die niet kan geneutraliseerd worden met de middelen die we tot nu toe hebben, we die persoon door middel van de TASER wel kunnen neutraliseren om erger te voorkomen. Dat moet altijd het uitgangsprincipe zijn. Maar goed, als je met mensen werkt, kunnen mensen een inschattingsfout maken. Dus ik ga nooit zeggen dat dit niet kan voorvallen, bijvoorbeeld mensen die de STUN-modus een keer te veel gebruiken."

Opmerkelijk is dat de hoofdinspecteur tot dezelfde conclusie komt als het geval is in deze thesis. Wanneer er namelijk sprake is van een correct gebruik en de politie- dienstverlener de gebruiksvoorschriften naleeft die men heeft geleerd tijdens de jaarlijkse opleidingsdagen, dan is het stroomstootwapen niet te kwalificeren als een vorm van foltering of een onmenselijke behandeling. Wanneer men echter de gebruiksvoorschriften overschrijdt en de TASER gebruikt in niet noodzakelijke situaties of deze overmatig gebruikt in één welbepaalde situatie (*zoals het overmatig gebruik van de drive- stunmodus*), dan kan men misschien wel stellen dat er een foltering of onmenselijke behandeling is. Tenslotte is het relevant dat de hoofdinspecteur opmerkt dat er verschillende interpretaties mogelijk zijn. Dit kan men wederom wijten aan het onduidelijk wettelijk kader, waardoor het gevolg is dat er een risico bestaat op inschattingsfouten. Het is daarom van belang dat er een duidelijk wettelijk kader wordt ingevoerd en dat men tijdens de opleiding een sterke focus legt op het correct gebruik van de TASER.

ONDERAFDELING 7.2.1. TUSSENCONCLUSIE INTERVIEWS

161. De afgenomen interviews vormen een zeer leerrijke bron van informatie. Dankzij deze vorm van interdisciplinair onderzoek is er een inzicht verworven enerzijds over de medische risico's die zich kaderen binnen het domein van de orthopedische geneeskunde en anderzijds de inzichten over de organisatie en de opleiding binnen de politie inzake het gebruik van de stroomstootwapens. Ondanks dat het persoonlijke opinies betreft, moet hun professionele mening zeker in overweging worden genomen voor het komen tot een eindconclusie in deze thesis.

Een eerste gelijkenis die men kan opmerken uit beide interviews, is het feit dat beide respondenten van mening zijn dat er ernstige gezondheidsrisico's verbonden zijn aan het gebruik van het stroomstootwapen. Waar de arts een toelichting geeft over welke concrete risico's dat zijn, geeft de hoofdinspecteur toelichting over hoe die medische elementen verwerkt zitten in de opleiding.

162. De belangrijkste gelijkenis die men echter kan opmerken, is de opinie wat de al dan niet schending betreft van het verbod op foltering en onmenselijke behandeling of straffen (*artikel 3 EVRM*). Beide respondenten spreken hier over de noodzaak om het situationeel te beoordelen. Wanneer men zich houdt aan het wettelijk kader en de gebruiksvoorschriften naleeft, dan vinden beide actoren dat er geen schending voorhanden is van artikel 3 EVRM. Wanneer men immers een situatie heeft waar de politie- dienstverlener de gebruiksvoorschriften te buiten gaat, zijn beide actoren van mening dat er misschien wel sprake kan zijn van een foltering of een onmenselijke behandeling.

De professionele meningen die in de interviews vervat zitten en de conclusies die uit deze bronnen volgen, zijn geïncorporeerd in de verschillende tussenconclusies en worden gehanteerd om tot een weloverwogen eindconclusie te komen binnen deze thesis.

HOOFDSTUK 8. EINDCONCLUSIE

163. In deze thesis zijn reeds verschillende tussenconclusies gemaakt waarbij in deze eindconclusie wordt getracht om die verschillende conclusies samen te brengen tot één grote, duidelijke en coherente eindconclusie. Een eerste element dat meerdere keren is aangehaald doorheen de thesis, is de lacune die de Belgische wetgeving bevat inzake het politieel gebruik van de TASER. Momenteel rest er nog voldoende onzekerheid waardoor die problematiek raakt aan de fundamentele van het legaliteitsbeginsel en het rechtszekerheidsbeginsel. Het is noodzakelijk dat de wet voldoende duidelijkheid biedt en die is er onvoldoende. Derhalve kan men stellen dat er een wetswijziging aangeraden is om deze problematiek te verhelpen.

164. Binnen dit onderzoek is er voornamelijk aandacht besteed aan de verschillende fundamentele grondrechten op internationaal en nationaal vlak. Wat de internationale grondrechten betreft (*artikel 2 en 3 EVRM, artikel 11 ESH*), is er heel wat rechtspraak geraadpleegd om een kritische analyse te kunnen opstellen. Uit de besproken jurisprudentie blijkt dat het excessief politiegeweld, waaronder het (excessief) gebruik van de TASER behoort, vaak een schending vormt van deze grondrechten en specifiek een schending vormt van artikel 2 en 3 EVRM. Echter maakt het Hof in diens arresten steeds de afweging of het gebruikte politiegeweld (*zoals bijvoorbeeld het TASER- gebruik*) strikt noodzakelijk en proportioneel was in die situatie. De conclusie uit die relevante arresten is dan ook dat elke situatie van TASER- gebruik afzonderlijk moet beoordeeld worden en dat men niet zomaar kan stellen dat “*de TASER een schending vormt van artikel 2 EVRM of artikel 3 EVRM*”. Het is immers complexer dan dat. Men moet altijd de omstandigheden rond het gebruik in overweging nemen. Zo maakt een correct, noodzakelijk en proportioneel TASER- gebruik geen schending uit van artikel 2 en 3 EVRM.

165. Wat het recht op de bescherming van de gezondheid betreft, moet hier worden gesteld dat het TASER- gebruik geen schending uitmaakt van dat specifieke recht. Het is in eerste instantie namelijk al twijfelachtig te noemen of het TASER- gebruik onder het toepassingsgebied van artikel 11 ESH valt. Zo is er discussie mogelijk of de TASER zich kwalificeert als een ‘*oorzaak voor de slechte gezondheid*’.²⁴⁷ Maar zelfs indien het recht effectief van toepassing is, dan kan men niet spreken over een schending aangezien de rechtvaardigingsgronden vervuld zijn.

166. In het onderzoek naar de verhouding tussen het TASER- gebruik en de nationale grondrechten is in beide rechtstelsels quasi hetzelfde resultaat bekomen. Zo is in België en Nederland ‘*het recht op de eerbiediging van de fysieke integriteit*’ het recht dat mogelijks in het gedrang komt door het politieel gebruik van de TASER. In België wordt dit recht gewaarborgd door artikel 22 Gw, waar Nederland die waarborg voorziet in artikel 10 en 11 van de Gw. Hier dient wederom de conclusie gemaakt te worden dat er geen schending is van die artikels doordat de rechtvaardigingsgronden vervuld zijn.

²⁴⁷ Artikel 11 ESH.

167. Een volgend aspect uit de thesis dat onder deze eindconclusie behoort, is de gemaakte rechtsvergelijking tussen het Belgisch en het Nederlands recht. Op het gebied van het TASER-gebruik en het wettelijk kader staat Nederland toch wel verder dan België. Zo laat de Nederlandse wetgever weinig ruimte voor willekeur doordat het wettelijk kader een duidelijke houvast biedt voor de politie- dienstverlener. Wat de organisatie van de TASER betreft, staat Nederland eveneens verder dan België aangezien de TASER zijn weg heeft gevonden in de basispolitiezorg, terwijl in België dit nog niet het geval is. Men kan hier dus concluderen dat België op die vlakken toch wel wat achterloopt, waarbij er zeker ruimte is voor verbetering.

168. Het slot van de thesis werd ingeleid door de bekomen resultaten uit de enquête en de interviews. Beide bronnen van interdisciplinair onderzoek hebben heel wat relevante en interessante informatie bijgebracht. De belangrijkste conclusie die uit de enquête kan worden getrokken, is dat de meerderheid van alle categorieën van respondenten de mening had dat het TASER- gebruik geen schending vormt van artikel 3 EVRM. Dat resultaat ligt dan ook in lijn met de juridische conclusie die deze thesis bevat, weliswaar met de nuancering dat de juridische conclusie stelt dat het situationeel moet worden beoordeeld.

169. België is in het verleden reeds meerdere keren veroordeeld door het EHRM voor de schending van artikel 3 EVRM op grond van excessief politiegeweld.²⁴⁸ In tegenstelling tot enkele andere lidstaten, is België momenteel nog niet veroordeeld voor het (excessief) gebruik van de TASER. Maar met de hoge waarschijnlijkheid dat het stroomstootwapen definitief zal worden ingevoerd, is het niet ondenkbaar dat België zich in de toekomst zal moeten verdedigen voor het EHRM voor een schending van artikel 2 of 3 EVRM door het politioneel gebruik van de TASER. Het is namelijk een gevoelige materie, waar elk TASER- gebruik de deur opent voor een gerechtelijke procedure. Het is dan ook zeer interessant om te zien welke wending dit zal krijgen in de toekomst.

²⁴⁸ Zie arresten EHRM: '*Turan Cakir tegen België*' en '*Bouyid tegen België*'.

BIBLIOGRAFIE

WETGEVING

- o De Belgische Grondwet, 7 februari 1831.
- o Strafwetboek, 8 juni 1867.
- o Verdrag tot bescherming van de rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden, 4 november 1950.
- o Europees Sociaal Handvest, 18 oktober 1961.
- o Bijzondere Wet op het Grondwettelijk Hof, 6 januari 1989.
- o Wet op het Politieambt, 5 augustus 1992.
- o Aanvullend Protocol bij het Europees Sociaal Handvest betreffende een systeem voor collectieve klachten, Straatsburg, 9 november 1995
- o Wet van 8 juni 2006 houdende regeling van economische en individuele activiteiten met wapens ("wapenwet").
- o Koninklijk Besluit betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, alsook de bewapening van de leden van de Diensten Enquêtes bij de Vaste Comités P en I en van het personeel van de Algemene inspectie van de federale politie en van de lokale politie, 3 juni 2007.

RECHTSPRAAK

- o EHRM, 18 januari 1972, nr. 5310/71, *Ierland tegen Verenigd Koninkrijk*.
- o EHRM, 25 april 1978, nr. 5856/72, *Tyrer tegen Verenigd Koninkrijk*.
- o EHRM, 26 april 1979, nr. 6538/74, *Sunday Times tegen Verenigd Koninkrijk*.
- o EHRM, 25 februari 1982, nr. 7511/76, *Campbell and Cosans tegen het Verenigd Koninkrijk*.
- o HvC, 17 januari 1984, N-198401117-15.
- o EHRM, 26 maart 1985, nr. 8978/80, *X en Y tegen Nederland*.
- o EHRM, 7 juli 1989, 14038/88, *Soering tegen Verenigd Koninkrijk*.
- o GwH 23 mei 1990, nr. 18/90, B.2.1.
- o EHRM, 27 augustus 1992, nr. 12850/87, *Tomasi tegen Frankrijk*.
- o EHRM, 16 december 1992, nr.13710/88, *Niemietz tegen Duitsland*.

- o EHRM, 27 september 1995, nr.18984/91, *McCann e.a. tegen Verenigd Koninkrijk*.
- o EHRM, 23 maart 1995, nr. 15318/89, *Loizidou tegen Turkije*.
- o EHRM, 26 oktober 1998, nr. 87/1997/871/1082, *Osman tegen Verenigd Koninkrijk*.
- o EHRM, 8 juli 1999, nr. 23763/94, *Tanrikulu tegen Turkije*.
- o EHRM, 17 januari 2002, nr. 32967/96, *Calvelli en Ciglio tegen Italië*.
- o EHRM, 28 mei 2002, nr. 43290/98, *McShane tegen Verenigd Koninkrijk*.
- o EHRM, 29 april 2003, nr.38812/97, *Poltoratsky tegen Oekraïne*.
- o EHRM, 3 juni 2003, nr. 33343/96, *Pantea tegen Roemenië*.
- o HR 31 oktober 2003, ECLI: NL: HR: 2003: AI0351.
- o GwH 22 juli 2004, nr. 136/2004, B.5.2- B.5.4.
- o GwH 21 december 2004, nr. 202/2004, B.6.3.
- o GwH 28 juli 2006, nr. 130/ 2006, B.10.
- o EHRM, 15 mei 2007, nr. 52391/99, *Ramsahai a.o. tegen Nederland*.
- o EHRM, 10 maart 2009, nr. 44256/06, *Turan Çakir tegen België*.
- o EHRM, 15 mei 2012, nr. 51671/07, *Grigoryev tegen Oekraïne*.
- o EHRM, 12 maart 2013, nr. 16281/10, *Aydan tegen Turkije*.
- o EHRM, 16 juli 2013, nr. 44827, *Abdullah Yasa e.a. tegen Turkije*.
- o EHRM, 24 september 2013, nr. 74010/11, *Dembele tegen Zwitserland*.
- o EHRM, 28 januari 2014, nr. 54241/08, *Camekan tegen Turkije*.
- o EHRM, 28 januari 2014, *O' Keeffe tegen Ierland*.
- o EHRM, 25 februari 2014, nr. 651/10, *Makbule Kaymaz e.a. tegen Turkije*.
- o EHRM, 22 juli 2014, nr. 50275/08, *Ataykaya tegen Turkije*.
- o EHRM, 30 september 2014, nr. 51284/09, *Anzhelo Georgiev e.a. tegen Bulgarije*.
- o EHRM, 28 september 2015, nr. 23380/09, *Bouyid tegen België*.
- o EHRM, 13 februari 2018, nr. 1652/14, *Juanenea en Yarzabal tegen Spanje*.
- o EHRM, 23 mei 2019, nr. 37023/13, *Kancial tegen Polen*.
- o EHRM, 19 november 2019, nr. 32715/17, *Znakovas tegen Litouwen*.
- o EHRM, 28 juni 2022, nr. 10049/20, *Solokavas tegen Litouwen*.

RECHTSLEER

- o AKILLIOGLU, T., "Some critical considerations on the European Social Charter and the Collective Complaints Protocol" in *Studies in labour law and social policy – Liber Amicorum Prof. Dr. Habil. Andrzej Marian Swiatkowski*, Krakow, Rocznik, 2009.
- o ALLEN, A., *Compendium van het Belgisch Staatsrecht. Deel I*, Diegem, Kluwer, 2000.
- o BALIATSAS, C., GERBECKS, J., DÜCKERS, M., YZERMANS, CJ., 'Human Health Risks of Conducted Electric Weapon exposure: A Systematic Review. JAMA Netw Open 2021; G. VILKE, T. CHAN, WP BOZEMAN, R. CHILDERS, 'Emergency Department Evaluation After Conducted Energy Weapons Use: Review of the Literature for the Clinician, J Emerg Med, 2019; D. DAWES, J. HO, J. MINER, 'The neuroendocrine effects of the Taser X26: a brief report, Forensic Sci International 2009.
- o BLOCK, A., TEMMERMAN M. en VANDEBOSSHE, D., *Abortus provocatus*, Gent, Omega editions.
- o BRONKHORST, D. EN NAZARSKI, E., "Elementaire deeltjes - 56, Mensenrechten", Amsterdam University Press, Amsterdam 2018.
- o BOSSUYT, M. "De directe werking van het internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten", *RW* 1978-1979.
- o BOZEMAN, R. CHILDERS, 'Emergency Department Evaluation After Conducted Energy Weapons Use: Review of the Literature for the Clinician, J Emerg Med, 2019; D. DAWES, J. HO, J. MINER, 'The neuroendocrine effects of the Taser X26: a brief report, Forensic Sci International 2009.
- o BRILLAT, R., "De collectieve klachtenprocedure van het Europees Sociaal Handvest en de strijd tegen armoede" in STEUNPUNT TER BESTRIJDING VAN ARMOEDE, BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE UITSLUITING, *Armoede, Waardigheid, Mensenrechten*, Brussel, Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding, 2008.
- o BUNSCHOTEN, D.E., 'Onaantastbaarheid lichaam', in P.P.T. Bovend'Eert e.a., *Tekst & Commentaar Grondwet en Statuut*, Deventer: Kluwer 2018; D.J. Elzinga, R. de Lange & H.G. Hoogers, Van der Pot- *Handboek van het Nederlandse staatsrecht*, Deventer, Kluwer 2014.
- o DE DIJN, H., "De grenzen van de autonomie als waarde", *Ethische Perspectieven*, 1991.
- o DE GRAEVE, W., *Het recht om mens te zijn: mensenrechtenkompas als moreel kompas*, Pelckmans uitgevers NV.

- o DE JONG, T., *Procedurele waarborgen in materiële EVRM- rechten*, Deventer: Wolters Kluwer, 2017.
- o DÜCKERS, M., "Gevolgen van Taser- gebruik voor de gezondheid nauwelijks aangetoond", NIVEL, 2019.
- o EMAUS, J.M., 'Aansprakelijkheid voor schade door politiegeweld', *NTBR* 2016/26, afl. 6.
- o HAECK, Y., VANDE LANOTTE, J., *Handboek EVRM. Artikelsgewijze Commentaar*, Volume I, Antwerpen, Intersentia, 2004-2005.
- o HAECK, Y., VANDE LANOTTE, J., *Handboek EVRM. Algemene beginselen*, Antwerpen, Intersentia, 2004-2005.
- o HENDRIKS, A., "The right to health and Other Health in National and International Jurisprudence", *EJHL* 1998, nr. 5, p. (390) 394; B. TOEBES, "The Right to Health and Other Health Related Rights" in B. TOEBES, M. HARTLEV, A. HENDRIKS, J. ROTHMAR HERMANN, *Health and Human Rights in Europe*, Cambridge, Intersentia, 2012.
- o HUTSEBAUT, F., EN GOOSSENS, F., "Moeten we ons ongerust maken over de Belgische politie? Enkele beschouwingen bij de Straatburgse arresten 'Çakir en Trévalec versus België' (10 maart 2009)" in F. DERYCK EN M. ROZIE, *Het strafrecht bedreven. Liber amicorum Alain De Nauw*, Brugge, Die Keure 2011, (353) 355-356.
- o JAMAR, S.D., "The international human right to health", *Southern University Law Review* 1994, vol. 22, nr. 1 (1).
- o KORFF, D., *The right to life. A guide to the implementation of article 2 of the ECHR*, Strasbourg, Council of Europe, 2006.
- o KROLL, M.W., 'Physiology and pathology of Taser electronic control devices', *J Forensic Leg Med* 2009.
- o KROLL M.W., RITTER, MB., GUILBAULT, RA., PANESCU, D., 'Infection Risks from Conducted Electrical Weapon Probes: What Do We Know?', *J Forensic Sci* 2016.
- o KROLL, MW., ADAMEC, J., WETLI, CV., WILLIAMS, H., 'Fatal traumatic brain injury with electrical weapon falls', *J Forensic Leg Med* 2016.
- o KUNZ, SN., CALKINS, H., ADAMEC, J., KROLL, MW., 'Cardiac and skeletal muscle effects of electrical weapons: A review of human and animal studies', *Forensic Sci Med Pathol* 2018
- o KROLL, MW., RITTER, MB., WILLIAMS, HE., 'Fatal and non- fatal burn injuries with electric weapons and explosive fumes. *J Forensic Leg Med* 2017.

- o LEENEN, H.J.J., e.a., *Handboek gezondheidsrecht*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2017.
- o LOUCKX, F., *Staat en Gezondheidszorg*, Gent, Larcier, 2015.
- o PAINE, T., *De rechten van de mens*, Uitgeverij Wereldbibliotheek, 2020.
- o PETTITI, L. EN TEITGEN, P., *La Convention Européene des droits de l'homme: commentaire article par article*, Parijs, Economica.
- o RAINEY, B., MCCORMICK, P., AND OVEY, C., *Jacobs, White & Ovey. The European Convention on Human Rights*, Oxford: Oxford University Press 2021.
- o RODLEY, N., "Integrity of the Person" in DANIEL MOECKLI, SANGEETA SHAH EN SANDESH SIVAKUMARAN (eds.), *International Human Rights Law* (2nd ed., Oxford: Oxford University Press, 2014).
- o SENA EVE, P. *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015.
- o SMIS, S., JANSSENS, C., MIRGAUX, S. EN VAN LAETHEM, K., *Handboek Mensenrechten. De internationale bescherming van de rechten van de mens*, Intersentia, Antwerpen – Cambridge, 2011.
- o SOTTIAUX, S. *Grondwettelijk recht*, Intersentia, Antwerpen, 2016.
- o SOTTIAUX, S., *De Verenigde Staten van België: Reflecties over de toekomst van het grondwettelijk recht in de gelaagde rechtsorde*, Wolters Kluwer, 2011.
- o STEVENSON, R., DRUMMOND-SMITH, I., 'Medical implications of Conducted Energy Devices in Law Enforcement', *J Forensic Leg Med* 2020; SA BOLLIGER, S. GORT, B. KAELIN, 'Penetration Depths of Conducted Electrical Weapon Probes Into Human Skull Phantoms', *J Forensic Med Pathol* 2019, 2019.
- o VAN EECKHOUTTE, D., WOUTERS, J., *Doorwerking van internationaal recht voor de Belgische hoven en rechtbanken*, september 2005.
- o VANWIJNGAERDEN, J., "De werking van grondrechten tussen particulieren, geïllustreerd met voorbeelden", *Jura Falconis*, 2007-2008.
- o VANDENHOLE, W., *Kinderrechten in België*, 2008, Intersentia, Antwerpen – Oxford.
- o VANSWEEVELT, T., DEWALLENS, F., *Handboek Gezondheidsrecht Volume II*, Intersentia.
- o VELAERS, J., "het menselijk lichaam en de grondrechten" in P. REYNAERT, J.TAELS en G. VANHEESWIJCK (eds.), *Over zichzelf beschikken? Juridische en ethische bijdragen over het leven, het lichaam en de dood*, Antwerpen, Maklu.

- o VOERMANS, W., *Het verhaal van de Grondwet: zoeken naar wij*, Prometheus Amsterdam, 2019.
- o WOLTJER, A.J. TH., EN VAN PACHTENBEKE, A., commentaar op artikel 3 EVRM, in: W.N. Ferdinandusse, V. MUL, M.J.A. PLAISIR, G. KNOBBOUT EN M. VAN STRIEN, *Sdu Commentaar Strafvordering*, Den Haag: sdu 2019.
- o ZWAAK, L., "Right to life (article 2)" in P. VAN DIJK, F. VAN HOOF, A. VAN RIJN en L. ZWAAK (eds.), *Theory and practice of the European Convention on Human Rights*, Antwerpen, Intersentia, 2006.

SOFT LAW

- o AMNESTY INTERNATIONAL, "Amnesty waarschuwt voor TASERS bij politie", 6 december 2017. (https://www.amnesty.be/IMG/pdf/_Less_than_lethal_The_use_of_stun_weapons_in_US_law_enforcement_AMR_51.010.2008.pdf // https://www.amnesty.nl/content/uploads/2018/02/AI_Taserpilot_Nederlandse_politie.pdf)
- o BELGA, "Voor het eerst taser gebruikt bij politie-interventie in ons land", HLN, 18 augustus 2021, <https://www.hln.be/binnenland/voor-het-eerst-taser-gebruikt-bij-politie-interventie-in-ons-land~a8728723/>.
- o DEJAEGHER, S., "Minister Verlinden wil voor iedere politieagent een taser, maar is dat wel veilig?", *DeMorgen*, 6 januari 2022, <https://www.demorgen.be/nieuws/minister-verlinden-wil-voor-iedere-politieagent-een-taser-maar-is-dat-wel-veilig~bcd0ab08/>.
- o HEYLEN, K., "Waarom houdt de politie een nationale actiedag? 'Niet streng genoeg voor geweld tegen agenten'.", VRTnws, 28 november 2011, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/11/28/politievakbonden-houden-een-nationale-actiedag-in-brussel/>.
- o HLN, "Jason (29) vat vuur nadat politite taser gebruikt", HLN, 8 januari 2022, <https://www.hln.be/home/jason-29-vat-vuur-nadat-politie-taser-gebruikt~a4cd624a/>.
- o "Inside the Taser". Reuters Graphics. <https://www.reuters.com/investigates/special-report/usa-taser-911/>
- o TERRY, L., "Tasers van politie zijn onwettig", 28 mei 2018, VRT NWS.
- o VAN BERLAER, T., "Krijgt straks iedere politieagent een taser?", *Knack*, 5 januari 2022.

LIJST MET BIJLAGEN

BIJLAGE 1: ENQUÊTE

ENQUÊTE MASTERPROEF – UNIVERSITEIT HASSELT

INSTRUCTIES:

Beste,

In eerst instantie bent u hartelijk bedankt voor het deelnemen aan deze enquête. Gelieve dit instructieblad grondig door te nemen om te kunnen garanderen dat het invullen van de enquête zonder problemen en correct verloopt. De enquête bestaat uit 14 stellingen, waar telkens 4 antwoordmogelijkheden worden gegeven:

- (1) Helemaal akkoord
- (2) Akkoord
- (3) Niet akkoord
- (4) Helemaal niet akkoord

Per stelling is het vereist dat u één van de antwoordmogelijkheden aanduidt die overeenkomt met uw persoonlijke mening. De enquête beschikt over 2 speciale stellingen: één hiervan is speciaal gericht tot de politie- dienstverleners en de andere stelling is speciaal gericht tot het medisch vakpersoneel. Indien u niet behoort tot één van die categorieën, kan u het laatste vakje aanduiden onder die specifieke stelling ("*Ik behoor niet tot deze categorie*").

De enquête wordt anoniem afgenomen. Na het invullen van de enquête wordt u verwezen naar een apart formulier, waar u de mogelijkheid krijgt tot het achterlaten van uw email- adres indien u de concrete resultaten van het onderzoek wilt bekomen na de afloop ervan. Dit is OPTIONEEL en is zeker geen verplichting. Deze persoonsgegevens worden beschermd door de regelgeving van de 'GDPR', waarbij de student- onderzoeker deze gegevens met ethische professionaliteit behandelt en louter gebruikt voor het doorsturen van de resultaten.

U heeft u het recht om het invullen van de enquête op elk ogenblik af te breken. Voor de enquête van start kan gaan, dient u op uitdrukkelijke wijze te verklaren dat u toestemming geeft voor de deelname aan deze enquête. Gelieve hiervoor een keuze te maken uit één van de onderstaande vakjes:

Ik ga akkoord met het invullen van de enquête en de dataverwerking. Ik wens te starten aan de enquête.

Ik ga niet akkoord met de deelname aan deze enquête. In dit geval mag u de (digitale) enquête verlaten

ENQUÊTE

Geachte,

Bedankt voor het verlenen van uw toestemming tot deelname. Voordat de enquête effectief van start gaat, wens ik even voor te stellen wie ik ben alsook een korte toelichting te geven over het onderwerp.

Mijn naam is Corneel Eerens, student rechten aan de Universiteit Hasselt. In het kader van mijn masterpaper doe ik onderzoek naar de 'verhouding tussen het politioneel gebruik van stroomstootwapens ("TASER") en de (inter)nationale grondrechten'.

Met het invullen van deze enquête helpt u mij enorm verder in mijn onderzoek: de invulling stelt mij namelijk in staat om een beter beeld te vormen over de visie van relevante actoren omtrent de noodzaak van het stroomstootwapen.

Alvast hartelijk bedankt voor het invullen van deze enquête!

(Het invullen van deze enquête duurt 5 tot 10 minuten).

(1) Ik behoor tot de hoedanigheid van:

- Politie- dienstverlener (beveiligingsagent, agent, inspecteur, hoofd- inspecteur, commissaris of burgerpersoneel binnen de politie,...)
- Geneeskundige/ verpleegkundige
- Burger (niet werkzaam bij de politie en zonder medische opleiding)

(2) Het gebruik van een 'TASER is nodig voor de veilige uitoefening van het politieberoep.

- Helemaal akkoord
- Akkoord
- Niet akkoord
- Helemaal niet akkoord

(3) Het gebruik van de TASER door de politie in België is zeer recent. Sinds 2018 is er een testproject van start gegaan tot eind 2022 waarin getest wordt of de TASER al dan niet wenselijk is.

"Het feit dat er pas recent die beslissing is gekomen om de TASER te testen in de praktijk betekent ook dat we perfect zonder deze taser kunnen en dat het niet noodzakelijk is voor de goede werking binnen de politie"

- Helemaal akkoord
- Akkoord
- Niet akkoord
- Helemaal niet akkoord

(4) De 'TASER heeft een afschrik-effect.

- Helemaal akkoord
- Akkoord
- Niet akkoord
- Helemaal niet akkoord

(5) De 'TASER is een minder verregaande maatregel dan het vuurwapen.

- Helemaal akkoord
- Akkoord
- Niet akkoord
- Helemaal niet akkoord

(6) De 'TASER is een meer verregaande maatregel dan de wapenstok.

- Helemaal akkoord
- Akkoord
- Niet akkoord
- Helemaal niet akkoord

(7) OPMERKING: DEZE VRAAG IS ENKEL VOOR DE POLITIE- DIENSTVERLENERS:

"Ik kan denken aan situaties waarbij het gebruik van de TASER wenselijk is"

- Ja, absoluut. Deze situaties komen bijna wekelijks voor
- Ja, maar eerder in situaties die zelden voorkomen
- Nee, de bestaande middelen volstaan om de situaties aan te pakken
- Nee, absoluut niet. het gebruik van de TASER kan nooit wenselijk worden geacht
- Ik behoor niet tot de categorie van politie- dienstverleners

(8) OPMERKING: DEZE VRAAG IS ENKEL VOOR DE GENEES- EN VERPLEEGKUNDIGEN

'Het gebruik van de TASER brengt veel medische risico's met zich mee'

- Helemaal akkoord
- Akkoord
- Niet akkoord
- Helemaal niet akkoord

(9) Een 'TASER is soms noodzakelijk om de situatie te doen de-escaleren.

- Helemaal akkoord
- Akkoord
- Niet akkoord
- Helemaal niet akkoord

(10) De 'TASER kan ernstige letsels veroorzaken.

- Helemaal akkoord
- Akkoord
- Niet akkoord
- Helemaal niet akkoord

(11) Het gezondheidsrisico speelt mee in het oordeel om al dan niet gebruik te maken van de 'TASER.

- Helemaal akkoord
- Akkoord
- Niet akkoord
- Helemaal niet akkoord

(12) Er is een grondige opleiding met het wapen vereist voordat het in de praktijk gebruikt mag worden.

- Helemaal akkoord
- Akkoord
- Niet akkoord

Helemaal niet akkoord

(13) Artikel 3 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) stelt:

“Niemand mag worden onderworpen aan folteringen, noch aan onmenselijke of vernederende behandelingen”

STELLING: “het gebruik van de TASER is een schending van artikel 3 EVRM en kan dus gezien worden als een foltering of een onmenselijke behandeling”

(bijkomende informatie: voor deze stelling wordt er een link gemaakt naar de potentiële letsels die veroorzaakt kunnen worden door het gebruik van de taser. Dergelijke letsels zijn: fracturen, hart- en vaatletsels, brandwonden, lichamelijke schade door penetratie in de huid van de pijltjes, risico bij zwangere vrouwen, personen onder invloed van drank en/of drugs,...)

Helemaal akkoord

Akkoord

Niet akkoord

Helemaal niet akkoord

(14) OPTIONEEL:

Open antwoordruimte indien u graag nadere toelichting geeft over uw mening omtrent het onderwerp.

- Waarom is er volgens u nood aan het stroomstootwapen?
- Heeft u misschien een persoonlijke ervaring die u graag wilt delen (bv. een situatie uit het verleden waarin een TASER wenselijk was)
- Wat is uw visie inzake de mogelijke schending van het verbod op foltering en het verbod op onmenselijke behandeling?

FORMULIER TOT AANVRAAG INZAGE:

Indien u wenst de resultaten te verkrijgen van het onderzoek, mag u uw email- adres achterlaten in de ruimte hieronder.

Na afloop van het onderzoek zal u gecontacteerd worden met de concrete resultaten.

Deze persoonsgegevens wordt strikt beroepsmatig en ethisch gebruikt binnen dit onderzoek.

email:

ik wens geen persoonsgegevens achter te laten en moet niet ter kennis worden gesteld van de resultaten.

BIJLAGE 2: INTERVIEW HOOFDINSPECTEUR POLITIE CARMA

LEGENDE:

STUDENT- ONDERZOEKER	ZWARTE TEKST
HOOFDINSPECTEUR POLITIE CARMA	BLAUWE TEKST

"Goedemorgen, voordat we van start gaan met het effectieve interview wens ik me graag even voor te stellen, alsook toe te lichten waarom wij hier vandaag zitten. Ik ben Corneel Eerens, ben zelf afkomstig uit Genk en zit momenteel in mijn laatste jaar rechten aan de Universiteit Hasselt. Bij het afronden van de rechtenstudie is vereist dat elke student een masterpaper maakt over een onderwerp dat hij of zij zelf kiest. Persoonlijk heb ik voor een materie gekozen gerelateerd aan de politie doordat ik van jongs af aan bijzondere interesse heb voor alles omtrent het politieel gebeuren.

Het onderzoek van de masterpaper in kwestie betreft de verhouding tussen het politieel gebruik van de TASER (het stroomstootwapen) en anderzijds de nationale en internationale grondrechten. De vragen die in dit interview aan bod komen, zijn dan ook allemaal gerelateerd aan de TASER. Dit interview zal worden opgenomen en achteraf worden uitgeschreven in het onderzoek. Hierbij zal uw mening onder andere worden gebruikt om te bekijken wat relevante actoren in de praktijk denken.

Indien u dit wenst, dan wordt dit interview in volledige anonimiteit afgenomen en zal uw naam worden vervangen door een fictieve naam. Zou u dit graag interview graag anoniem geven?"

"Nee, dit is niet nodig."

"In dat geval heb ik het genoeg om de deelnemer aan dit interview voor te stellen: tegenover mij zetelt hoofdinspecteur David Del Arbol Quesada van de politie CARMA, als ik uw naam correct uitspreek"

"Ja, ik heb een moeilijke naam, maar inderdaad: David Del Arbol Quesada. Dat laatste stuk, dat zeg ik meestal niet maar dat is wel mijn officiële naam."

"Zou u misschien wat meer kunnen vertellen over uw loopbaan bij de politie?"

"Jazeker, ik werk ongeveer 15 jaar bij de politie. Ik heb mijn basisopleiding gevolgd hier op de politieschool in Genk op 'PLOT'. Hierna ben ik dan naar Brussel gegaan voor twee jaar. Daar heb ik gewerkt bij de federale spoorwegpolitie, wat toen nog de dienst 'metro' was. Dat is nu opgeslorpt door de spoorwegpolitie Brussel, waar ik vooral bezig was met toezicht houden in de metrostations en feiten die daar gepleegd werden en tussenkomen in alles wat zich daar afspeelde. Een heel leerrijke ervaring. Na die 2 jaar heb ik dan 'mobiliteit' gemaakt, dat noemen wij zo. Dit is dus een overplaatsing naar de voormalige politiezones GAOZ (Genk- As- Opglabeeek- Zutendaal). Daar heb ik dan als inspecteur gewerkt tot 5 jaar geleden en dan ben ik aan de opleiding begonnen van hoofdinspecteur en nu ben ik dus hoofdinspecteur binnen het overlastteam hier in de zone. In die jaren heb ik verschillende fusies gekend: GAOZ is groter geworden, GAOZ is MIDLIM geworden, MIDLIM is CARMA geworden. We zijn nu wat we zijn, een heel grote politiezone. Wat ik nu doe, is teamchef van het overlastteam, dit zijn ongeveer 20 man die in dat team zitten en wij houden ons vooral bezig met een proactieve werking. We doen ook toezicht op overlastplaatsen. We sporen de bevelen tot gevangenneming op, dus echt een proactieve werking. Dat is wat we nu doen, samen met de collega's. Het beheer en coördinatie van dat team."

"Een hele mooie loopbaan als ik het zo hoor."

"Ja, ik heb heel veel leuke dingen kunnen doen, we hebben ook taakaccenten. Eén van die taakaccenten is spotter zijn en dat is ook een heel interessant facet van politiewerk. Dus ik mag zeker niet klagen."

"Meneer Del Arbol (Quesada), ik wil u in eerste instantie enorm bedanken dat ik de mogelijkheid heb gekregen om met u te praten over dit onderwerp. Zoals u waarschijnlijk al weet, is de TASER redelijk recent ingevoerd in een testproject dat gestart is in 2018, waarbij 35 politiezones initieel deelnamen aan dit Project. Ook politie CARMA is een deelnemer van dit project. Waarom denkt u dat de TASER veelvuldig wordt gebruikt in andere landen (zoals Amerika) en in België er toch wel veel vragen zijn over de noodzaak en legitimiteit ervan?"

"Nu, de aanpak en de benadering in Amerika is wel vaak heel anders. Ik denk dat de wetgeving daar ook heel anders is. Vooral als we gaan kijken naar het gebruik van dwang en geweld in Amerika, dat is wel een gigantisch verschil met België. Dit is appels met peren vergelijken. In Amerika zit je enerzijds al met het feit dat daar de aanwezigheid van wapens veel groter is dan hier in België en gelukkig maar is dat zo bij ons niet. Maar ik denk dat dat al heel belangrijk is: de inzet van hun dwang en geweldmaatregelen daar. Bij ons is dat niet zo dat iedereen met een vuurwapen rondloopt, terwijl dit in Amerika wel is. Ik denk dat dit het grote verschil is. Alle details daarrond ken ik niet, maar die inburgering van vuurwapens in de Amerikaanse maatschappij vormt wel degelijk het grootste verschil, ja."

In Amerika is er ook veel meer de inzet van TASERS en vuurwapens. Die wapendracht is in België veel meer aan banden gelegd door de regelgeving. Ik denk dat dit ook in de rest van de wereld veel meer aan banden is gelegd dan in Amerika het geval is. Wij zitten nu met dat wettelijk kader dat misschien niet 100% duidelijk is voor alles en iedereen. Dit omdat we nog in die testfase zitten en dat het qua inzet voorlopig enkel wordt gebruikt door de speciale eenheden en bijzondere bijstandsteams. In de tweede of derde fase wordt het ook gebruikt door eerstelijns politie, waaronder wij zelf. De wetgeving is zoals gezegd niet heel duidelijk. Het probleem is dat we in die testfase zitten en die testfase nergens in de huidige wetgeving vermeld staat. De Wet op het Politieambt (WPA) waar het gebruik van dwang en geweld duidelijk omschreven staat, vormt het huidige kader voor het gebruik van de wapens die wij ter beschikking hebben. In die wet staat de TASER nog niet vermeld en dat is uiteindelijk waar wij op terugvallen indien een probleem zich voordoet. Daar is nog onvoldoende duidelijkheid over. Dus ik denk dat dit de redenen zijn."

"Dank u voor de toelichting, de volgende vraag heeft u eigenlijk al kort toegelicht. Namelijk beschikt elke inspecteur over een TASER binnen zijn basis-wapenuitrusting of beschikken slechts enkelen over dit wapen (zoals bv. de speciale eenheden)?"

"Ja, ik kan dit zeker nog wat duidelijker kaderen. Dat is zeker niet het geval dit moment dat iedere inspecteur een dergelijke TASER heeft. Dus zoals reeds gesteld valt het onder de bijzondere bewapening: wie mag er gebruik van maken? Dit zijn enkel de speciale eenheden en bijzondere bijstandsteams en de TASER valt op dit moment nog onder bijzondere bewapening. Omdat het een testfase is, is er een uitzondering gemaakt voor pilootzones zoals politiezone CARMA om deel uit te maken van dat project en kan men nominatief machtigingen aanvragen. En de pilootzones (de zones die eraan deelnemen) bepalen zelf hoe ze er een invulling aan geven. Bijvoorbeeld politiezone CARMA kiest dat alle TO's: dit zijn de terreinondersteuners opgeleid om als TASER- user te functioneren. Dus dat is hoe het zit in deze fase. Op langere termijn kan het zijn dat dit verandert, maar dit is hoe het momenteel in elkaar zit. Het is zeker niet zo dat iedere inspecteur die vandaag op dienst is, een TASER bijheeft. We hebben momenteel 2 man die nu op dienst zijn, die een TASER bijhebben. Dit zijn de verantwoordelijken, de terreinondersteuners. Die personen hebben dat, wat onze zone betreft, op zak."

"Een TASER is zeker niet goedkoop, met een stevig prijskaartje. Zo heeft politie Gent in het jaar 2022 de aankoop van 5 TASERS goedgekeurd. Vindt u dat deze kostprijs een rol mag spelen binnen het beleid of men wel of niet meer TASERS moet hebben binnen een zone?"

"Ik vind dat dit geen rol mag spelen. Het gaat over de veiligheid, enerzijds over de veiligheid van onze collega's en anderzijds over de veiligheid van de verdachten (de mensen die mogelijk GETASERD worden). Want hoe je het draait of keert, het is een geweldsmiddel dat minder schade aanricht dan een vuurwapen. En als we die tussenstap kunnen gebruiken in één of andere situatie, dan levert dat mensenlevens op en daar kan je geen prijs op plakken in euro's."

Dus neen, hier mag niet naar gekeken worden. Ik weet wel dat ernaar gekeken wordt in de zin van inzetbaarheid. Moet je voor een ploeg van twee man, ook twee TASERS hebben?

Dat is misschien niet nodig. Je kan dan misschien wel reduceren naar één TASER. Maar dat zijn inderdaad beleidskeuzes die gemaakt moeten worden en dat prijskaartje zal soms misschien wel meespelen. Maar ik vind dus zeker niet dat dit een invloed mag hebben."

"Een wat meer praktische vraag: hoe ziet de opleiding van de TASER er uit (aantal dagen, is dit een herhaaldelijke training, ...) en is elke inspecteur onderworpen aan die training ervan?"

"Nee, ik geef persoonlijk zelf mee de trainingen van de TASER. De basisopleiding voor TASER- user omvat 3 dagen. De eerste dag is een opleiding waar wij de collega's aanleren om hoe om te gaan met moeilijke personen in kleine ruimtes, bijvoorbeeld het cellencomplex of een kleine slaapkamer en hoe je die moet overmeesteren. Dat is de eerste dag.

- De tweede en de derde dag hebben we de opleiding 'TASER': hier werken we intensief met de TASER. Die twee dagen zien er als volgt uit: je krijgt eerst de theoretische uiteenzetting over de TASER zelf: Hoe werkt de TASER? Hoe ziet deze eruit? In welke situaties kan je deze gebruiken? Waar situeert zich dat in de wetgeving? Bij ons is dat best uitgebreid en duurt dit een hele voormiddag. Na de theorie is er een praktische oefening waarbij manipulaties met de TASER meermaals worden ingeoeffend zodat ze dit goed onder de knie hebben. Daarna gaan we scenariogericht trainen en er echt een confrontatie is met verdachten gewapend met een mes en dan moeten ze die benaderen. In die benaderingen zijn er tactische formaties die aangeleerd worden. Die formaties kan je met twee, drie, vier of vijf collega's doen. Wij geven dan raad, tips & tricks over wat de beste methodes zijn. Dit wordt dan herhaaldelijk ingeoeffend.

- De voormiddag van de derde dag heeft een theoretisch testje, dit om te zien of ze de theorie van de voorbije dag goed begrepen hebben. En ook een praktische test om te zien of ze de manipulaties goed onder de knie hebben van de TASER. Want tegen dat moment hebben ze al eens gevuld met de TASER en weten ze wat de impact is, wat de afstanden zijn en hoe zich dat veruitwendigd naar de verdachten toe. Daarna worden weer veelvuldig scenario's voorgelegd waar ze moeten oefenen met twee, drie of meerdere collega's.

Dit vormt de basisopleiding: deze opleiding krijgt iedere terreinondersteuner. Los van die trainingen is het ook belangrijk om alle andere mensen notie te geven van het TASER- verhaal. Want het kan goed zijn dat een niet- opgeleide inspecteur vroeg of laat langs een hoofdinspecteur komt te staan die geconfronteerd wordt, die de TASER uithaalt en de collega's dan moeten weten hoe ze moeten reageren. Dus in dat opzicht, krijgen zij ook opleiding en we zorgen dat er ook voldoende opfrissing is op jaarlijkse basis. Nu is die opfrissing toevallig voorzien in maart voor de mensen op interventie (dit zijn een 140 man). Zij krijgen in een referentieperiode van 2 maanden allemaal een opleiding voorgeschoteld en dat omvat dan de manier van 'pakken'.

Dit is namelijk belangrijk! In bepaalde formaties (bv. per drie) is het de bedoeling dat wanneer de verdachte GETASERD wordt, dat die dan ook wordt opgevangen. Dat hij niet zomaar valt, want de meeste kwetsuren komen door het vallen van iemand die GETASERD wordt. En dan is dat pakkersverhaal wel heel belangrijk. Die collega's krijgen die opleiding dus en we zetten dat in de jaarlijkse vorming. Dus dat is hoe het opleidingspakket er voor onze zone op dit moment uitziet."

"U heeft al kort toegelicht dat er wordt stilgestaan bij de mogelijke gevolgen van de TASER, maar wordt er tijdens deze training concreet gewezen op de potentiële gezondheidsrisico's die gepaard gaan met het gebruik ervan? (Mensen onder invloed van drank en/of drugs, mensen met hart- en vaatziekten, geestesgestoorden, mensen met een pacemaker enzovoort)"

"Absoluut, in de basisopleiding en meer specifiek tijdens het theoretisch gedeelte, zit de toelichting over de gezondheidsrisico's er uitgebreid in verwerkt. De zaken waar je mee moet opletten, bijvoorbeeld mensen die te mager zijn vormen een risico, hartpatiënten zijn een risico, zwangere vrouwen zijn een risico, obese mensen zijn een risico, het gebruik in combinatie met pepperspray is een risico, dus er zijn heel wat risico's aan verbonden. Het nadeel is dat je dit niet altijd kunt zien. Bijvoorbeeld een zwangere vrouw die maar in haar eerste paar weken van de zwangerschap zit, dat kan je uiterlijk niet zien. Dus dit is zeker niet altijd evident. Waar ook uitgebreid op wordt ingegaan, is het "excited delirium syndroom": een fenomeen dat laatste jaren bij ons ook wel eens voorkomt en waar we ook veel opleiding over geven. De TASER beschikt over 2 toepassingsmogelijkheden: je hebt de STUN- modus waar je rechtstreeks contact maakt en een pijnprikkel overbrengt en je hebt de andere methode: het afvuren van de darts. De stun- modus mag niet toegepast worden op iemand die een excited delirium ondergaat, omdat dit een pijnprikkel is en dat heeft geen zin in die toestand.

Door de werkgroep is wel beslist om de methode van de darts als optie te geven en dit omdat dit een veel kortere fase is van druk zetten op dat lichaam. Dus in het geval van het excited delirium-syndroom willen we de druk op dat lichaam beperken en een langdurig gevecht zou vermeden kunnen worden door de TASER in te zetten. Maar welke gevolgen de TASER heeft op dat lichaam, is ons nog niet helemaal duidelijk omdat we weinig voorvallen hebben waar we uit hebben kunnen leren. Maar dat is dus wat de werkgroep op dit moment beslist heeft, dat die darts- mode een optie zou kunnen zijn. We geven tijdens de opleiding wel duidelijk mee dat ze rekening moeten houden met lichamen/ personen die in overdrive gaan en of ze dan wel de TASER nog moeten gebruiken want het is dan misschien niet aangeraden. Alles zal afhangen van de situatie, het is moeilijk want er bestaat geen zwart- wit oplossing lijkt."

"Vindt u dat de gebruiker van de TASER op die cruciale gevallen waarin hij wenst ervan gebruik te maken, moet denken aan dergelijke gezondheidsrisico's? U heeft al kort toegelicht dat het in sommige gevallen moeilijk is, en dat het niet altijd zichtbaar is of er een gezondheidsrisico is. Kan u wat toelichting geven?" "Nee, dat is inderdaad moeilijk. We geven het wel mee en het zou wel moeten, maar dit is zeker niet evident. Dat is het verschil tussen theorie en praktijk natuurlijk. In de praktijk gaan we dat allemaal niet kunnen zien, maar sommige dingen wel. Iemand die bijvoorbeeld obees is, zal je zien.

Goed, als iemand ons daarop attent maakt dat hij/ zij een pacemaker heeft, dan wordt daarmee rekening gehouden. Maar dit is dit onwaarschijnlijk, want ik kan me niet voorstellen dat een verdachte die GETASERD zou moeten worden, tussendoor zegt van 'ik heb een pacemaker'. Maar als we het weten, dan moeten we er rekening mee houden, zo simpel is het. Als we het niet weten, ja dan kunnen we er ook geen rekening mee houden."

"Wat voor u misschien vanzelfsprekend is, maar voor de niet politie- agent wat minder: hoe maakt de gebruiker concreet de keuze om te kiezen voor een TASER, ofwel voor het gebruiken van het vuurwapen? Welke elementen zijn hier belangrijk om die afweging te maken?"

"Vooral naar de aard van de neutralisatie denk ik. Omdat je met het gebruik van uw vuurwapen een aard van neutralisatie hebt die toch verregaande gevolgen zou kunnen hebben: kwetsuren of nog erger, de dood tot gevolg. Bij een TASER is dit veel beperkter, en misschien wel of niet minder schade gaat aanbrengen. Het is dus een bijkomende optie die zeker het overwegen waard is en ik vind zeker niet dat de TASER het vuurwapen moet vervangen, zeker in de tijden waarin we nu leven. We worden namelijk wel geconfronteerd met vuurwapens en is er dan maar één evenredig wapen mogelijk en dat lijkt mij ook een vuurwapen te zijn. Dus zolang dat nog in omloop is in de maatschappij, hebben wij zeker nog vuurwapens nodig. Maar in heel veel andere gevallen denk ik wel dat wij met de TASER veel situaties sneller onder controle kunnen hebben met minder risico naar ons toe en naar de verdachte toe. Ik zeg ook niet 'geen risico', ik zeg minder risico."

"In een nieuwsartikel van 15 juni 2020 valt te lezen dat de TASER door politie CARMA al 2x was gebruikt: 1x preventief en 1x effectief. Volgens hoofdcommissaris Geert Verheyen vormen ze dan ook een meerwaarde. Is er sinds deze periode nog een geval voorgekomen waarin de TASER is gebruikt en kan u misschien de situatie toelichten waarin? (Zonder eventueel onethische informatie te verschaffen)".

"Ik kan bevestigen dat sinds die periode de TASER nog 1x preventief is genomen. Dit was in een situatie waar ik zelf bij was. De keer uit het nieuwsartikel dat het effectief is ingezet, kan ik ook kort aanhalen. Dit voorval was in het ziekenhuis waarbij een psychiatrisch patiënt, die waarschijnlijk ook nog verdovende middelen had gebruikt, volledig aan het flippen was. De persoon was een bodybuilder, waar eveneens sprake was van anabole steroïden die hij gebruikt zou hebben. Het was dus een combinatie van alles. De persoon wou vluchten uit het ziekenhuis, mocht het ziekenhuis niet verlaten en had dan al een bewakingsagent aangevallen. De politie is dan bij geroepen waarbij de verdachte daarop is gevlucht naar het dak (wat op zich al een heel gevaarlijke plaats is). Daar hebben de collega's de TASER kunnen inzetten met succes en met beperkte schade voor alles en iedereen. Dat was wel een mooi voorbeeld van hoe het ingezet kan worden. Toen het preventief was ingezet, was ik er twee keer zelf bij. De eerste keer dat was in het kader van een huiszoeking, waar we op zoek gingen naar iemand die geseind stond want die had zijn zus bedreigd met een vuurwapen. Collega's gaan op zoek en hebben die persoon aangetroffen, waarop hij vervolgens de vlucht nam met de auto. Hij is dan gecrasht en is het bos ingevlucht."

Twee of drie dagen later hebben we informatie gekregen van waar hij zich bevond. We hebben ons georganiseerd en de huiszoeking uitgevoerd en tijdens deze huiszoeking bleek dat hij verstopt zat achter een klerenrek met hangers. Omdat we wisten dat hij mogelijk een vuurwapen had, hebben we daar geen risico genomen en ik heb daar mijn vuurlijn ingezet (met vuurwapen) en mijn collega heeft dan de TASER genomen om daar preventief mee op te treden. Die man heeft dan volledig meegewerkt en we hebben die zo kunnen overmeesteren. Maar gezien de situatie, hebben we dus daar gebruikt gemaakt van zowel het vuurwapen als de TASER.

Een tweede situatie waar we de TASER preventief hebben ingezet, was ook weer een psychiatrisch patiënt die zijn huis had gebarricadeerd en had de auto van de burens beschadigd door er met stokken op te slaan. We wisten over wie het ging en dat die een psychiatrische achtergrond had. We gaan naar die woning om hem aan te spreken over de feiten en we horen dat die in de woning aan roepen en aan tieren is en aan het 'flippen' is eigenlijk. Op een bepaald moment, langs de achterkant van de woning, zien we dat die met een stok staat te zwaaien. Hij liep echt onze richting uit, waarbij onze TASER dan is genomen, maar uiteindelijk niet is ingezet omdat hij gewoon gevolg heeft gegeven aan de bevelen. Dus dit zijn preventieve voorbeelden. Dat is voor wat ik weet, dat er in onze zone ongeveer is gebeurd."

"Dank u voor de toelichting wederom. Beschouwt u de TASER zelf als een meerwaarde, en waarom? Of men andere woorden, was er wel degelijk nood aan de invoering van de TASER, want men kan stellen dat omdat men dit pas in 2018 heeft opgestart, de nood niet heel hoog lag en dat men met de bestaande wapenmiddelen de situaties ook kan oplossen?"

"Ja en neen, ik ben zeker voorstander daarvan. Waarom dat zo laat is ingevoerd, dat wil ik nog in het midden laten. Wij zijn niet altijd bij de snelsten en dat heeft met beleid te maken, maar daar zal ik me niet over uitspreken. Maar ik denk dat er al eerder nood was aan een dergelijk middel, nog voor 2018. En voor alle duidelijkheid, het is nog niet ingevoerd, het zit nog altijd in die testfase. Dus het mag stilletjes aan ingevoerd worden. Maar dit is nog allemaal niet het geval. Dus we zitten nog in die testfase en ik vond zeker dat dit al eerder mocht en dat er al eerder noodzaak was. Dit omdat wij met verschillende situaties te maken hebben. Dus ik ben absoluut voorstander."

"In het nieuwsartikel uit DeMorgen van 6 januari 2022 valt te lezen dat onder meer Luc Breugelmans van de politievakbond zich vragen stelt bij de juridische bescherming bij het gebruik van de TASER. Heeft u zich misschien al vragen gesteld bij het kader? Denk hierbij bijvoorbeeld maar aan de situatie waarin de TASER wordt gebruikt op een persoon met een zwak hart en deze komt te overlijden als gevolg van de TASER (omtrent het verantwoordelijk houden van de gebruiker)."

"Klopt, het probleem is dat we in die testfase zitten en die testfase nergens in de huidige wetgeving vermeld staat. De Wet op het Politieambt (WPA) waar het gebruik van dwang en geweld duidelijk omschreven staat, vormt het huidige kader voor het gebruik van de wapens die wij ter beschikking hebben. In die wet staat de TASER nog niet vermeld en dat is uiteindelijk waar wij op terugvallen indien een probleem zich voordoet. Daar is nog onvoldoende duidelijkheid over. Stel dat de minister nu beslist dat de TASER er komt als collectief materiaal, dan wordt dit opgenomen in de omzendbrief GPI62, waar alles omschreven staat over de tools die wij meedragen om op dienst te gaan, maar op dit moment is dat dus nog niet het geval. Dus ik snap de opmerking van de vakbondsman. Die opmerking is in zekere zin ook terecht, maar we gaan er ook vanuit dat we in deze proefperioden een duidelijk kader hebben en het is nu voor ons ook wel duidelijk. We beschouwen het op dit moment als iets dat, ik ga niet zeggen dat het volledig langs het vuurwapen ligt, maar toch zo goed als of net eronder. De inzetbaarheid is duidelijk gekaderd en het is niet om een arrestatie te vergemakkelijken. Het is echt in het kader van wettige verdediging dat wij dat eerder zullen inzetten. Maar niks is zwart- wit ook weer in onze job. Maar die duidelijkheid is er onvoldoende!"

"Enkele maanden geleden bent u mogen meegaan naar het WK voetbal in QATAR om als spotter te fungeren tussen de Belgische voetbalfans. U heeft dan mogen functioneren in samenwerking met de Qatarese politie. Heeft u toevallig ervaringen opgedaan over het gebruik van de TASER in dat land? Of hebben ze die misschien daar gebruikt in de praktijk?"

"Ja, ik heb daar toevallig gezien dat ze daar een heel speciale variant hadden van de TASER die we hier nog niet gezien hadden. Maar het enige dat ze daarmee konden toepassen, was de STUN-methode. Dus niet het afvuren van de darts, die mogelijkheid hadden ze niet. Daar hebben we heel weinig wapens gezien en die zijn er echt wel uitgegaan van het gastheerschapsprincipe en heel tolerant zijn. Dus we hebben daar heel weinig gezien van TASERS, het was daar ook niet nodig. Maar naar gebruik van TASER, hebben we daar niets van gezien. Ik heb dus enkel opgemerkt dat ze daar wel TASERS hebben."

"Het onderzoek uit de masterpaper richt zich vooral tot artikel 3 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de potentiële schending ervan. Dit artikel omvat het verbod op foltering en het verbod op een onmenselijke behandeling."

"Vindt u dat het gebruik van een TASER kan gezien worden als een onmenselijke behandeling of al dan niet als een foltering?"

"Ja, ik weet waar je naartoe wilt gaan. Als er een correct gebruik is van de TASER, dan ben ik er absoluut van overtuigd dat dit niet het geval is. Maar je moet het zeggen zoals het is: je zit met gebruikers van de TASER die dat in handen krijgen en je zit met verschillende interpretaties van situaties waardoor foute inschattingen kunnen gemaakt worden. Zo kan het gebruik misschien misbruik worden."

Maar ik ben er wel van overtuigd dat zoals de basisopleiding er op dit moment uitziet en hoe de wetgeving er in de toekomst zal uitzien, dan denk ik wel dat de TASER geen methode is om iemand te folteren.

Folteren is in mijn ogen iemand doelbewust pijn doen en dat mag nooit de insteek zijn bij de inzet van een TASER. De bedoeling is dat wanneer iemand die niet kan geneutraliseerd worden met de middelen die we tot nu toe hebben, we die persoon door middel van de TASER wel kunnen neutraliseren om erger te voorkomen. Dat moet altijd het uitgangsprincipe zijn. Maar goed, als je met mensen werkt, kunnen mensen een inschattingfout maken. Dus ik ga nooit zeggen dat dit niet kan voorvallen, bijvoorbeeld mensen die de STUN- modus een keer te veel gebruiken. Maar zoals de darts- modus nu is ingesteld, is er een cyclus van seconden die plaatsvindt. En je mag maximaal 3 cyclussen geven. Nu ja, als je er 6 geeft, dan houd je u niet aan het referentiekader van de TASER en dan kan dat wel in twijfel getrokken worden. Maar ik ben er wel van overtuigd, dat wanneer we ons aan het kader houden, dat wij het middel correct kunnen inzetten.”

"Ik wens u nogmaals enorm te bedanken voor de tijd die u heeft genomen om mij te woord te staan. Ik apprecieer dit enorm. Het interview is hierbij geëindigd." **EINDE INTERVIEW**

BIJLAGE 3: INTERVIEW ORTHOPEDISCH CHIRURG ZIEKENHUIS OOST-LIMBURG

LEGENDE:

STUDENT- ONDERZOEKER	ZWARTE TEKST
ORTHOPEDISCH ARTS (ZOL GENK)	BLAUWE TEKST

"Goedemorgen, Vooraleer we van start gaan met het effectieve interview wens ik me graag even voor te stellen, alsook toe te lichten waarom wij hier vandaag zitten. Ik ben Corneel Eerens, ben zelf afkomstig uit Genk en zit momenteel in mijn laatste jaar rechten aan de Universiteit Hasselt. Bij het afronden van de rechtenstudie is vereist dat elke student een masterpaper maakt over een onderwerp dat hij of zij zelf kiest. Het onderzoek van de masterpaper in kwestie betreft de verhouding tussen het politieel gebruik van de TASER (het stroomstootwapen) en anderzijds de nationale en internationale grondrechten.

De vragen die in dit interview aan bod komen zijn gerelateerd aan de medische risico's van het gebruik van de TASER. Dit interview zal worden opgenomen en achteraf worden uitgeschreven in het onderzoek. Hierbij zal uw mening onder andere worden gebruikt om te bekijken wat relevante actoren in de praktijk denken over de TASER. Indien u het wenst, dan wordt dit interview in volledige anonimiteit afgenomen en zal uw naam worden vervangen door een fictieve naam.

Zou u dit graag interview graag anoniem afleggen?"

"Ja, ik zou dit misschien wel liever anoniem doen."

"Geen enkel probleem. Kan u misschien wat meer vertellen over uw medische loopbaan tot nu toe?"

"Momenteel ben ik werkzaam als assistent orthopedische heelkunde in het ziekenhuis Oost- Limburg. Dit is een opleiding die volgt op de basisopleiding geneeskunde, die 6 jaar duurt. De chirurgische opleiding tot orthopedisch chirurg duurt nogmaals 6 jaar, dus die heb ik nu bijna afgerond. Nadien ga ik me nog verder sub- specialiseren. Mijn werkgebied betreft dus alle mogelijke traumatische en niet traumatische aandoeningen van het menselijk bewegingsstelsel, waaronder dus breuken en dergelijke zaken."

"Een heel mooie loopbaan als ik het zo hoor. Ik wil u hartelijk bedanken voor de mogelijkheid om met u te praten vandaag over dit onderwerp. Het onderzoek dat wordt gevoerd, behandelt de medische risico's die gepaard gaan met het gebruik van de TASER. Bent u een beetje bekend met het wapen dat redelijk recent wordt gebruikt binnen de politionele werking?"

"Ik ken het principe van het wapen, door gebruik in verschillende films en dergelijke. Ik weet dat het een elektrisch wapen is om te proberen om iemand te incapaciteren, zonder gebruik van echte vuurwapens."

"De TASER is een wapen dat op 2 bepaalde methoden 50.000 Volt door een lichaam kan jagen, enerzijds via rechtstreeks contact met de persoon (STUN- modus) en anderzijds door het afvuren van zogenaamde 'Darts'. Ik heb het genoeg gehad om met een Hoofdinspecteur van politie CARMA te praten over dit onderwerp.

In dit gesprek is aan bod gekomen dat de politie zeer bewust is van de gezondheidsrisico's en specifiek de kwetsuren die het gevolg zijn van een val na de stroomstoot. Zo wordt er onder andere getraind en meegegeven aan politie- inspecteurs in België dat indien de TASER moet worden gebruikt, de collega's de rol moeten vervullen van "pakkers". Hierbij moeten ze de verdachte tegenhouden in hun val. Natuurlijk is die rol van pakker niet altijd even eenvoudig in te vullen en zijn situaties denkbaar waar men die techniek niet kan toepassen.

Nu, uw specialisatie betreft letsels aan spieren, beenderen, gewrichten en pezen. Kan u misschien wat toelichting geven over de situatie waarin de verdachte zonder die 'pakkers' wordt GETASERD?"

"Bedoelt u wat de mogelijke kwetsuren kunnen zijn?"

"(Student knikt bevestigend)"

"Als iemand GETASERD wordt, dan gaat die persoon een volledige spasme krijgen van zijn spieren en alle spieren volledig opspannen. Dan zal die persoon dan ook ongecontroleerd neervallen. Zelfs als je valt van staande hoogte kan je hierbij redelijk zware letsels oplopen. Als we van het bovenlichaam naar beneden zouden werken, dan is het gevaarlijkste het cardio- cerebraal trauma. Iemand kan met zijn aangezicht of zijn hoofd vallen op een ander voorwerp, op een rand of dergelijke waarbij je dan aangezichtsfracturen kan oplopen. Maar ook is er gevaar voor letsels aan de ogen of nog erger, een schedelbreuk of een intracaniële bloeding. Mensen met onderliggende medische aandoeningen of met een medische voorgeschiedenis of mensen die bloedverduunners nemen, zijn hiervoor vatbaarder. Dat is een eerste aspect.

Dan is er natuurlijk ook het gevaar voor de nek. Dit kan gevaarlijk zijn als je slecht valt om op die manier eventuele wervelfracturen te krijgen met verlamningsverschijnselen tot gevolg. Verder naar beneden toe, zijn er mogelijke letsels van de thorax of ribfracturen of ribkneuzingen. Natuurlijk kan men ook vallen op de ledematen zelf, op de schouders, op de heupen of de knieën en dit kan zorgen voor kneuzingen en voor eventuele (onderliggende) breuken die mogelijk verdere behandeling vergen. Dat komt ongeveer neer op wat mogelijke risico's zijn binnen mijn vakgebied."

"Dank u voor de toelichting. Een vraag die wat algemener is en niet zozeer gericht is op uw specialisatie, maar welke andere mogelijke gezondheidsrisico's ziet u nog in het gebruik van de TASER? Als men dit algemeen medisch bekijkt, dan zijn er bijvoorbeeld situaties denkbaar aan het risico van het gecombineerd gebruik met pepperspray of te magere of obese personen, of zwangere vrouwen of personen met een pacemaker."

"Ja dus inderdaad. Ik weet wel niet de exacte werking van pacemakers of dit een interferentie kan geven of een storing, hier zullen wel studies over zijn uitgevoerd. Dit zou ik dus zeker eens nagaan in de medische literatuur, bijvoorbeeld de 'PUBMED. Maar inderdaad, mensen met bepaalde aandoeningen zijn vatbaarder voor enige letsels. Ik had al een keer ter voorbereiding van dit interview een artikel opgezocht van 1987 waaruit bleek dat mensen die GETASERD worden, 5% ervan daarna noodzaak heeft aan medisch onderzoek via de spoedgevallendienst. Dat zorgt natuurlijk ook nog eens voor bijkomende kosten voor de maatschappij, zeker in ons land. Dus ik zou zeker dat gebruik proberen te beperken".

"Bent u reeds in contact gekomen met een patiënt die verwondingen had opgelopen als gevolg van het gebruik van een TASER?"

"Nee, dit is nog niet het geval geweest."

"Het gebruik van een TASER kent dus heel wat gezondheidsrisico's: zo is er het risico van gebruik op personen die te mager zijn, die obese zijn, die hartziekten hebben, personen die onder drank en/of drugs zijn of een pacemaker hebben. Heeft u toevallig een idee wat de impact is van die stroomstoot van 50.000 Volt op het lichaam en hoe het komt dat drank/ drugs/ pacemaker een belangrijke factor zijn? Nu, dit valt misschien weer niet volledig binnen uw specialisatie, maar misschien kan u toch wat toelichting geven?"

"Nee, dit valt inderdaad niet helemaal binnen mijn specialisatie. Maar bijvoorbeeld een pacemaker, dat is een geïmplanteed apparaat dat misschien meerdere duizenden euro's kost en ook werkt met Electro- magnetische pulsen. Een elektrische puls dat het gevolg is van de TASER kan waarschijnlijk een gigantische storing veroorzaken in het mechanisme van deze pacemaker en misschien een invloed hebben op zijn verdere werking.

Of mensen die onder drugs- of alcoholintoxicatie zijn, die zijn vaak veel actiever en veel moeilijker te bedwingen en zijn sowieso vatbaarder voor allerlei breuken op te lopen, dus zullen ook met meer geweld moeten worden ingetoomd. Dus die zijn volgens mij vatbaarder om kwetsuren op te lopen door gebruik van TASERS en moeten misschien meerdere stroomstoten krijgen. Obese of zeer magere mensen hebben in het algemeen vaak een minder goede cardiovasculaire toestand en zijn daardoor ook iets vatbaarder voor eventuele nadelige effecten van het gebruik van een TASER en zijn ook vatbaarder voor een eventuele val die hiermee gepaard kan gaan."

"Vindt u dat de gezondheidsrisico's wel of niet opwegen tegen het gebruik van de TASER? Of met andere woorden: vindt u dat er wel degelijk een noodzaak was aan de TASER?"

"Ik kan me wel voorstellen dat er situaties zijn waarbij dat er een verdachte of een persoon (ook misschien om die persoon zelf te beschermen in bepaalde situaties) GETASERD moet worden om die te incapaciteren en dat men geen vuurwapens kan gebruiken. Als ze een bedreiging vormen tegen de politie of tegen derden, dan denk ik zeker dat het gebruik van de TASER te verantwoorden is. Maar ik denk dat er in de opleiding zeker plaats moet zijn voor een toelichting aan de gebruikers over de mogelijk gezondheidsrisico's en dat er retrospectief altijd moet worden nagegaan of er wel degelijk een wettig gebruik was, omdat de gevolgen toch wel verregaand kunnen zijn."

"De hoofdinspecteur van politie CARMA stelde dat de TASER misschien wel op hetzelfde niveau zou moeten gezien worden als het vuurwapen, ofwel net eronder. Als we die vergelijking bekijken op het niveau van verwondingen: kan u zeggen dat de verwondingen als gevolg van vuurwapens veel erger zijn dan verwondingen die het gevolg zijn of kunnen zijn van een TASER?"

"Ik denk dat de verwondingen die komen van een vuurwapen wel veel ernstiger zijn. Een medische studie die ik ter voorbereiding van dit interview heb gelezen, bekijkt bijvoorbeeld de mortaliteit tussen slachtoffers van een TASER en de slachtoffers van een geweerschot. En dat is toch wel een duidelijk verschil, waarbij de personen die het slachtoffer zijn van een geweerschot tot wel 50% mortaliteit hadden. Dit terwijl de slachtoffers van een TASER 1.4% mortaliteit hadden. Dit komt vooral door het hoog-energetisch trauma dat een vuurwapen veroorzaakt, namelijk het penetrerend aspect van de kogel in het lichaam, waarbij 1 schot voldoende kan zijn om een persoon dodelijk te verwonden. Je krijgt echt een necrotische zone rondom heen het verloop van die kogel met zware botbreuken, interne bloedingen. Ik zou de gevolgen van een vuurwapen dan toch een trede hoger zetten dan de verwondingen uit een stroomstootwapen".

"Het onderzoek uit de masterpaper richt zich vooral tot artikel 3 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de potentiële schending ervan. Dit artikel omvat het verbod op foltering en het verbod op een onmenselijke behandeling. Bent u van mening dat het gebruik van een TASER kan gezien worden als een onmenselijke behandeling of al dan niet als een foltering?"

"Ik denk dat dit situationeel dient beoordeeld te worden en dus afhankelijk is van de situatie. Als iemand onder invloed is van drank of drugs, die eigenlijk op dat moment niet meer aanspreekbaar is of zijn eigen daden niet meer kan inschatten en waarbij die persoon of anderen beschermd moeten worden, dan is dit geen foltering of onmenselijke behandeling in mijn ogen. Natuurlijk wanneer er iemand heel meewerkend is en GETASERD wordt door een enthousiaste agent of overijverige agent, dan is dit misschien wel onmenselijk. Maar het moet dus altijd bekeken worden per casus, maar dit denk ik weer passend bij mijn vorig antwoord dat het altijd geëvolueerd moet worden en dat er ook stappen moeten ondernomen worden tegen het incorrect gebruik van een TASER"

"Ik wil u graag hartelijk bedanken voor de mogelijkheid om met u te praten over dit onderwerp. Ik apprecieer dit enorm. Bij deze is het interview afgesloten en wens ik u nog veel succes in uw verdere carrière."

EINDE INTERVIEW

BIJLAGE 4: POSITIEF ADVIES ETHISCHE COMMISSIE

www.uhasselt.be Campus Hasselt Martelarenlaan 42 BE-3500 Hasselt Campus Diepenbeek Agoralaan gebouw D BE-3590 Diepenbeek T + 32(0)11 26 81 11 E-mail: info@uhasselt.be	

Eerens Corneel REC

Onze referentie

Uw referentie

Hasselt, 30.03.2023 REC/SMEC/2022-23/24

Betreft: Ethisch advies – “De verhouding tussen het politieel gebruik van de taser en de (inter) nationale grondrechten”

Voor wie het aanbelangt,

In mijn hoedanigheid van voorzitter van de Sociaal-Maatschappelijke Ethische Commissie (SMEC) aan de Universiteit Hasselt verklaar ik dat de SMEC zich gebogen heeft over de ethische zaken verbonden aan het onderzoeksproject “De verhouding tussen het politieel gebruik van de taser en de (inter) nationale grondrechten” zoals dat op 3 maart 2023 door Corneel Eerens werd neergelegd.

De SMEC heeft de ethische aangelegenheden die verband houden met het project en de voorbereidende documenten die beschikbaar werden gemaakt grondig bestudeerd.

De SMEC verleent een positief advies.

De SMEC dringt erop aan dat, bij de uitvoering van het onderzoek, de COVID 19-maatregelen van de overheid en de Universiteit Hasselt worden nageleefd.

Tevens wordt gevraagd dat de onderzoekers in het inlichtingenblad aangeven dat de SMEC een positief advies verleende op datum van deze brief.

Voor meer informatie mag u me steeds contacteren. Met vriendelijke groeten,

Prof. dr. Johan Ackaert
Voorzitter
Sociaal-Maatschappelijke Ethische Commissie Universiteit Hasselt